

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W. Borgdorff, Sliedrecht

Kunnen we verder?

Exodus 13 vs 21-22

„De HEERE ging voor hen uit, des daags in een wolkkolom om hen te leiden op de weg, en des nachts in een vuurkolom om hun voor te lichten, zodat zij dag en nacht konden voortgaan. Zonder ophouden bleef de wolkkolom des daags en de vuurkolom des nachts aan de spits van het volk.”

Terugblik

Wat kan dat onze ervaring zijn: dat je bij de jaaroverzichten in de krant, dan wel bij een terugblik op het afgelopen jaar in eigen vertrouwde kring, opnieuw doordrongen raakt van de gebrokenheid van ons bestaan en het onherroepelijke van het kwaad dat geschied is. En dat je dan troost zoekt. Wat goed om dan te luisteren naar een bemoedigend woord uit de Schrift.

De eeuwige vijand

In Exodus 13 is de uittocht uit Egypte al een feit; de HEERE heeft Zijn volk al losgemaakt uit de hand van Farao. Dat deed Farao niet van harte: het vrijlaten van het volk. Als hij kans ziet om ze alsnog weer terug te brengen onder zijn heerschappij, dan zal hij die gelegenheid niet voorbij laten gaan. In hfdst. 14 blijkt dat die gelegenheid zich inderdaad aandient.

De omweg ...

De HEERE laat het volk niet over de 'zeeweg' gaan; dat was de gebruikelijke route voor militaire expedities naar Kanaän en vooral naar Syrië en Assur. Egypte had die toegangsroute dan ook afgegrensd door versterkte verdedigingswerken bij de grenspost. De legers van Assur mochten niet zo maar binnen kunnen komen. 't Is duidelijk: Israël zou langs die weg geen schijn van kans hebben om het land te verlaten. De weg die ze in opdracht van de HEERE wel moeten gaan heeft bij lange na niet zo'n militair karakter. Het gevaar loert daar niet van alle kanten. Het volk raakt dan ook pas in paniek als het al aardig op weg is. De grote moeite waarin ze terecht komen is onverwachts.

... gegarandeerd ...

In eerste instantie zijn ze wel vol goede moed. Het gebeente van Jozef is voldoende bewijs dat ze de tocht niet voor niets maken: ze zullen zeker het einddoel, het beloofde land bereiken. Bovendien, naast dat tastbaar bewijs van Gods belofte geeft de HEERE nog een extra steun: de wolkkolom die met hen zal meetrokken.

Dag en nacht zal de wolkkolom hen leiden en beschermen.

Opmerkelijk is dat verderop in de Bijbel de wolkkolom wordt getypeerd als de heerlijkheid van de HEERE, verwijzend naar de HEERE Zelf. In Exodus 14 wordt een parallel getrokken tussen de wolkkolom en de Engel van de HEERE: onmiskenbaar is de boodschap: de HEERE Zelf trekt met Zijn volk mee.

De HEERE leidt hen.

... in de moeite!

De HEERE leidt hen hier ook in de moeite ...

Gehoorzaamheid aan de HEERE is geen garantie voor een stil en gerust leven!

We trekken (in het spoor van de Bijbel zelf) de lijnen nu door naar het NT. Daar lezen we immers het woord van de Here Jezus: Ik ben het licht der wereld, wie Mij volgt zal nimmer in de duisternis wandelen, maar hij zal het licht des levens hebben, Joh. 8 vs 12. Dat sluit duidelijk aan bij wat er over de wolkkolom gezegd was.

Nog niet volkomen!

De verlossing door Jezus Christus op Golgotha is niet het eindstation; net als de verlossing uit de macht van Farao ook niet het einde maar juist het begin was. Vgl. Dordtse Leerregels, begin van het vijfde hoofdstuk: „Hen, die God naar Zijn voornemen tot de gemeenschap van Zijn Zoon, onze Here Jezus Christus, roept en door de Heilige Geest vernieuwt, verlost Hij wel van de heerschappij en slavernij der zonde, doch Hij verlost hen in dit leven niet volkomen van het vlees en het lichaam der zonde.”

Zoals Farao het probeerde, om weer heerschappij te voeren over het volk Israël, zo probeert de zonde ons telkens opnieuw weer onder haar heerschappij te krijgen. Ook in het leven van werkelijk verlost mensen probeert de zonde de baas te spelen. De weg die we gaan, achter de wolkkolom, achter Jezus Christus aan, is een weg die we dikwijls zullen ervaren als een omweg waardoor we steeds meer

afraken van het doel ...

Het is een weg, waar de moeite ons niet bespaard blijven ...

Wat bedoelt God?

Hier in het gedeelte van Exodus worden daarvoor (zonder volledig te willen zijn) twee redenen genoemd: opdat het volk zich steeds weer volkomen afhankelijk zal weten van de HEERE. Die door de wolkkolom met Zijn volk meetrekt, en Die hen zo ook beschermt.

De tweede reden is deze: dat in die moeite, in de overwinning van die moeite Gods majesteit en macht zoveel te meer kan blijken (vgl. Exodus 14 vs 17, 18).

Met onze neus weer gedrukt op veel en diepe narigheid in ons leven, horen we dat de tocht door de woestijn een reis is met de belofte (Jozefs gebeente) en de wolkkolom, dag en nacht; en dat alles tot heerlijkheid en lof voor de HEERE God.

36e jaargang - nr. 1
3 januari 1992

In dit nummer

- 3 J.C. Schaeffer
Tussen Ede en Apeldoorn (2)
- 5 T. Hoekstra
De idioot in het bad
- 6 J. Meulink
Trouwen zonder boterbriefje?
- 10 M.R. van den Berg
Jezus over de Farizeeën en de Schriftgeleerden (4)

Opbouw Geloofsbelijdenis

H. Algra, Den Helder

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Enige tijd geleden werd in 'Opbouw' geschreven over een kerkdienst voor verstandelijk gehandicapte mensen. In dat verslag was ook de tekst van een 'aangepaste' geloofsbelijdenis opgenomen. Omdat in de loop der tijd verscheidene malen gevraagd werd naar deze geloofsbelijdenis, volgt hier nog een keer de tekst. In enkele gemeenten wordt de belijdenis soms uitgesproken in het kader van de gerichte aandacht voor kinderen binnen de eredienst. De oorspronkelijke bron van deze tekst is mij overigens niet bekend.

Ik geloof in God.
Hij is mijn Vader.
Hij heeft ook mij gemaakt.
Ik geloof ook in de Here Jezus.
Hij is de Zoon van God.
Hij is ook voor mij gekomen.
Hij hield zóveel van mij,
dat Hij zelfs voor mij wilde sterven.
Jezus is uit het graf opgestaan.
Hij leeft.
Hij is bij God in de hemel.
Ik geloof dat Jezus weer terug zal komen op aarde.
Dat zal een blijde dag zijn.
De Heilige Geest is nu al bij ons.
Elke dag.
Ik ben nooit alleen.
Ik hoor bij al de mensen die ook in God geloven.
Ik hoor bij de kerk.
Ik geloof dat God wil vergeven wat ik verkeerd heb gedaan.
God is goed.
Ik hoef niet bang te zijn voor de dood.
Als we sterven mogen we voor altijd bij de Here Jezus zijn.
Daar zal het goed zijn.

Amen.

Kunst... voor de dag ermee!

Op zaterdag 11 april 1992 wordt in De Veluwehal in Barneveld weer de tweejaarlijkse Ontmoetingsdag van de Nederlands Gereformeerde Kerken gehouden. Dan kunnen beeldende kunstenaars hun werk tonen aan een breed publiek. Vooral jonge kunstenaars en academiestudenten worden uitgenodigd om mee te doen. Op de Ontmoetingsdag zijn tentoonstellingsschotten

aanwezig waaraan schilderijen, tekeningen en foto's kunnen worden opgehangen. Als u/jij interesse hebt om aan deze groeps-expositie mee te doen, neem dan zo spoedig mogelijk contact op met:
- mevrouw B. Thijs (Werkgroep Ontmoetingsdag) tel: 050-345248 of
- Bert Leguyt (organisatie expositie) tel: 075-218298.

J.C. Schaeffer, Apeldoorn

Tussen Ede en Apeldoorn (2)

Dopers of Gereformeerd?

Op de zitting van de Landelijke Vergadering van 8 juni werd de toon gezet door de toespraak van de 2e voorzitter, ds. Van Deursen van Wezep. Hij vroeg zich af, hoe de scheiding tussen de Chr. Geref. en Ned. Geref. kerken te verantwoorden was in het licht van de geschiedenis van de Gereformeerde kerken. Hij herinnerde aan het optreden van mannen als Calvijn en Guido de Brès, o.a. in hun pogingen om de kloof tussen Gereformeerden en Lutherse te overbruggen.

En hij maakte daarmee duidelijk dat de geschillen tussen onze kerkverbanden, inclusief het vrijgemaakte, en de gebroken avondmaalsgemeenschap toch nauwelijks te rechtvaardigen zijn. Hij vroeg zich dan ook af of de al meer dan veertig jaar lang gevoerde gesprekken om te komen tot overeenstemming inzake de opvattingen over de 'toeëigening des heils' niet meer een uiting waren van dopers perfectisme, dan van gereformeerde ruimhartigheid.

Dopers is het, zo zei hij, in deze bedeling volmaakte eenheid na te streven. Maar het is klassiek gereformeerd om bepaalde onvolmaaktheden, zowel in de leer als in het leven van de kerk, op z'n minst een tijdlang in elkaar te dragen.

Daarna kwam ds. Van Deursen met de toepassing: „Wat betekent dit nu voor ons in onze situatie? Om te beginnen dat we elkaar natuurlijk niet loslaten. En verder dat we wat van elkaar overstappen. Wat honderd jaar gescheiden leefde, kun je niet zomaar ineenschuiven. Ik herhaal dus nog maar eens mijn oude idee: waarom spreken we niet wat gericht over de vorming van een federatief kerkverband, met A- en B-kerken? En gun die dan eens een jaar of dertig, veertig om naar elkaar toe te groeien. Liefst ook nog met de vrijgemaakten als derde draad van het drievoudig snoer. Maar daarvoor zal onze enghartigheid plaats moeten maken voor de ruimhartigheid van de oudere gereformeerden.”

Het 'Perspectief van Breukelen'

Ds. Van Deursen noemt het pleidooi voor de vorming van een voorlopig federatief kerkverband een oud idee van hem. Ik wist niet, dat het van hem afkomstig was, maar inderdaad dateert deze gedachte al van enige jaren geleden. Ze is al te vinden in het zogenaamde 'Perspektief van Breukelen'. Dit Perspectief is destijds voorgesteld aan de L.V. van Breukelen ('81/'82), die het met grote meerderheid aanvaardde. En als zodanig is het ook aan de Chr. Geref. kerken voorgehouden. Het kan beslist geen kwaad dit 'perspectief' nog eens weer onder de aan-

dacht te brengen. Het luidt als volgt:

a. Alle Christelijke Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde kerken, buigend voor Gods Woord en hun geloof belijdend zoals omschreven in de Drie Formulieren van Enigheid erkennen en aanvaarden elkaar als ware kerken van Jezus Christus, ook al kunnen zij, helaas, vanwege verschil in geloofsbeleving aan deze eenheid nog niet overal c.q. nog niet volledig gestalte geven.

b. Alle Ned. Geref. en Chr. Geref. kerken spreken op grond hiervan uit elkaars leden aan de tafel des Heren te willen aanvaarden, zo ook elkaars dienaars op de kansel, ook al kan het, vanwege het onder a. genoemde verschil, wijs zijn van deze vrijheden en rechten nog geen gebruik te maken; ook ten aanzien hiervan geldt immers dat alle dingen dan wel geoorloofd zijn, maar niet nuttig (1 Cor. 6:12).

c. Alle Ned. Geref. en Chr. Geref. kerken spreken uit elkaar niet te zullen afwijzen om verschillen ten aanzien van de kerkorde, zelfs al kunnen zij – ondanks pogingen daartoe – kerkrechtelijk nog niet tot overeenstemming komen.

d. Om aan het bovenstaande vorm te geven gaan alle Chr. Geref. en Ned. Geref. kerken, als stap naar eenheid een Federatie aan, welke moet dienen:

1. om wegen te zoeken en te creëren waardoor de kerkelijke arbeid in toenemende mate gezamenlijk kan plaatsvinden;
2. om de eigen kerken, bij het zoeken van elkaar te houden onder de klem van het gebod tot eenheid, en
3. als getuigenis naar buiten.

Helaas heeft dit 'Perspectief' in de gesprekken met de Deputaten van de Chr. Geref. kerken niet de aandacht ontvangen, die het m.i. verdient. En het is daarom toe te juichen, dat door ds. Van Deursen dit oude idee weer naar voren is gehaald.

Nieuwe opdracht

En wat onze L.V. betreft ook met succes. Want het 'Perspectief van Breukelen' heeft weer een plaats gekregen in de besluiten, die in Ede m.b.t. de samsprekingen genomen werden. Daarop doelde ik, toen ik de vorige keer schreef dat de afgevaardigden naar Ede zich niet hebben laten verlammen door de impasse waarin het contact op landelijk niveau terecht is gekomen.

De L.V. stelde enerzijds met leedwezen vast, dat er in de afgelopen jaren weinig vooruitgang is geboekt in het gesprek met de Chr. Geref. kerken, maar nam anderzijds met dankbaarheid en instemming kennis van de verklaring van de samenwerkingsgemeenten van Almere, Lelystad en

Nieuwegein (zie vorige artikel). En men sprak uit het streven naar kerkelijke eenheid met de Chr. Geref. kerken te willen blijven bevorderen. De opdracht aan de Kommissie, die hieruit voortvloeide, legt duidelijk het accent op wat er plaatselijk kan worden gerealiseerd resp. uitgebouwd aan samenwerkingsvormen. Aan de Kommissie is gevraagd, daar waar dat door de kerken zelf gewenst wordt, adviserend en ondersteunend op te treden. Met name zijn hierbij ook de volledig geïntegreerde samenwerkingsgemeenten genoemd.

Van de mogelijkheid om de Kommissie om bijstand te vragen is onlangs door onze secretaris, br. Bouterse, schriftelijk aan alle kerkeraden afzonderlijk mededeling gedaan. Maar ook langs deze weg wil ik de kerken hier graag op attenderen.

De Kommissie stelt het ook op prijs op de hoogte te worden gehouden van de problemen, knelpunten, mogelijkheden en/of perspectieven die u plaatselijk op dit terrein signaleert. Zo kunnen wij daar mogelijk weer andere gemeenten mee dienen.

Wat de landelijke samsprekingen betreft droeg de L.V. de Kommissie op het gesprek over de toeëigening des heils op korte termijn af te ronden conform de bedoeling van de laatstgehouden generale synode van de Chr. Geref. kerken.

Gesprek over het A.K.S.

Ook ontving de Kommissie de opdracht het door de Synode van Groningen gevraagde gesprek rondom het Akkoord van Kerkelijk Samenleven aan te gaan.

M.b.t. ons A.K.S. en de manier, waarop dat gehanteerd wordt, leven er trouwens niet alleen in de Chr. Geref. kerken vragen, maar ook in verschillende buitenlandse kerken, met wie we een bepaalde vorm van correspondentie onderhouden. Met name de Geref. Kerken van Zuid-Afrika (de zgn. 'Dopperkerken') hebben hierover hun bedenkingen geuit.

En de L.V. heeft er wijs aan gedaan een aparte kommissie te benoemen, die zich speciaal met de uitgebrachte kritiek gaat bezig houden. Wat in het gesprek met de Chr. Gereformeerden naar voren komt, zal zeker ook aan deze kommissie worden overgebracht. Alleen spreek ik, zoals ik al eens eerder deed, de hoop uit, dat dit gesprek met onze Chr. Geref. broeders niet eenzijdig zal zijn. Dat er niet alleen zal worden gekeken naar onze theorie en praktijk van kerkelijk samenleven. Maar dat we hierover praten als over een gemeenschappelijk probleem, waar we elk voor zich in onze eigen kerkverbanden mee worstelen om het

naar Schriftuurlijke regels op te lossen.

Waarde van een K.O.

Maar ik hoop vooral, dat dit gesprek plaats mag vinden in het teken van het 'Perspectief van Breukelen', dat onze L.V. weer voor het voetlicht haalde. Dan denk ik met name aan punt c., waarin gevraagd wordt uit te spreken, dat we elkaar niet zullen afwijzen om verschillen t.a.v. de kerkorde. Ook dit laatste is toch sinds Calvijn een goed gereformeerde gedachte. Het is onmiskenbaar, dat juist een man als Calvijn grote waarde hechtte aan een goede kerkinrichting naar Bijbelse grondlijnen. Maar hij onderstreepte ook de betrekkelijkheid ervan. Nadat hij in zijn bekende Institutie het belang van een goede ordening heeft aangegeven, schrijft hij: „Alleen dit moet men bij dergelijke wetten altijd als voorwaarde stellen, ten eerste dat men niet gelooft dat ze tot zaligheid nodig zijn, en zo de consciëntiën met bezorgdheid binden, en ten tweede, dat men ze niet betrekking doe hebben op de dienst van God, en zo de vroomheid in hen gesteld zou worden" (Boek IV, hfdst. 10, par. 27). Natuurlijk kan en mag men vragen

stellen over ons A.K.S. en over het praktisch functioneren daarvan. Naar ieder, die als blijk van betrokkenheid bij het wel en wee van onze kerken, ons hierover wil aanspreken zullen we ook graag luisteren. Maar juist aan het adres van onze Chr. Geref. gesprekspartners wil ik in dit verband dan graag nog eens herhalen wat ooit prof. dr. W. van 't Spijker hierover schreef. In het Ref. Dagblad van 20 april 1983 heeft de Chr. Geref. hoogleraar in de kerkgeschiedenis en het kerkrecht onze K.O. getoetst aan de maatstaven van zijn 17e-eeuwse gereformeerde voorganger Voetius. Prof. Van 't Spijker spaart het A.K.S. daarbij de kritiek beslist niet. Maar desondanks vinden we in dit artikel de uitspraak: „Wanneer we het kleine boekje, dat de codes bevat van het kerkelijk leven der Nederlands Gereformeerden, met deze Voetiaanse maatstaven meten, kan er geen twijfel over bestaan, dat we hier te maken hebben met een kerkorde in gereformeerde zin." Want, zo schrijft hij verder: „Men vindt nergens een spoor van gewetensbinding. De kerkorde zelf is beslist niet als altoosdurend of eeuwiggeldend gedacht. Ook ontbreekt elke vorm van

casuïstiek. Het gaat erin om zuiver kerkelijke zaken." En hij eindigt het artikel tenslotte met de opmerking: „Zo behoeft – en dat is bijzonder gereformeerd gedacht – zelfs een kerkorde geen verandering te vormen voor het zoeken van dié eenheid der kerken, waartoe wij allen naar de Nederlandse Geloofsbelijdenis gehouden zijn." Dit lijkt me een uitstekend uitgangspunt voor het gesprek tussen onze Kommissie en de Chr. Geref. Deputaten. En laten we daarnaar maar beoordelen, wat er zowel binnen ons als binnen hún kerkverband geregeld, besloten en in de praktijk nageleefd wordt.

(wordt vervolgd)

Pastorale notitie

J.M. Smelik, Nieuwegein

„Wij zijn maar mens..."

Hij heeft altijd uit het geloof geleefd. Elke zondag ging hij ter kerke. Jarenlang was hij organist en ook toen hij de zeventig gepasseerd was viel hij nog graag in. Nu weet hij, dat z'n ziekte zó ernstig is dat hij niet lang meer zal leven. Wat gaat er door een mens heen als hij dat weet? Dan kun je je leven lang oprecht geloofd hebben, maar dat houdt niet in dat je wanneer je met het naderende einde geconfronteerd wordt geen twijfel en strijd kent. Toen we daar samen over spraken zei hij: „Ja, je blijft toch maar mens hè". Alsof hij zich voor z'n gevoelens van onzekerheid en angst en opzien tegen het afscheid nemen moest verontschuldigen...

Wat heb ik zulke uitlatingen vaak gehoord!
't Zit er kennelijk diep bij ons in, dat je

je er eigenlijk voor moet schamen wanneer je zo op en neer en heen en weer gesmeten wordt.

„Als ik maar sterk genoeg gelóófde – dan zou ik niet zo in de put zitten...", of: „dan zag ik er niet zo vreselijk tegenop...", of: „dan was ik niet zo kapot van verdriet..."
„Maar ja, je blijft máár mens..."

Een vrouw, die een periode van depressie doormaakte en er een tijdlang niet meer tegenop kon, kreeg van haar huisarts te horen: „Maar mevrouw, u hebt uw geloof toch?" Ook dát nog!

Je ook nog schuldig voelen omdat je blijkbaar niet genoeg gelooft. Nog verder in de put geduwd worden...

Maar waarom maken we het onszelf en elkaar onnodig zo moeilijk? Wat denken we?

Dat het geloof van ons een soort ijzeren, ijzige robot maakt? Een constant glimlachend, onder alles even koud en onbewogen blijvend superwezen? Als je echt gelooft, blijf je – Goddank – wel degelijk een mens met gevoelens. Een mens die verdriet en pijn en teleurstelling en twijfel en spanning en woede en wat al niet meer kan kennen.

En daar behoeven we ons heus niet voor te gênen. Voor de Here God behoeft ik m'n gevoelens echt niet weg te stoppen. Hij laat die volledig tot hun recht komen. Hij geeft er alle ruimte voor. Ook in Zijn Woord. Lees de Psalmen maar, waar we –

zoals Luther het al zei – „Gods heiligen in het hart mogen kijken".

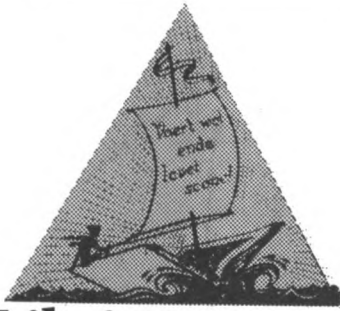
Toen ik predikant in Rotterdam was, zei iemand eens tegen me: „Het is me opgevallen, dat er hier in de kerk zoveel wordt gehuild en wordt gelachen".

Ik weet niet of het kritisch bedoeld was. Er lag zeker bevreemding in. Maar voor mezelf vond ik het in ieder geval een heel positieve opmerking. Waar kunnen we nu beter onze gevoelens van verdriet of vreugde tonen dan wanneer we als Gods kinderen samenkomen „voor het aangezicht van onze Vader"?

Dat heb ik later, toen ik in het ziekenhuis werkte, nog heel wat keren gezegd tegen mensen, die zich in de kerk voor hun tranen van dankbaarheid of van droefheid verontschuldigen.

Mensen kunnen er diep door bewogen worden wanneer ze na een zware operatie of een ernstige hartaanval aan de beterende hand zijn en voor het eerst weer een kerkdienst meemaken!

Wij zijn in onze kringen – en in het algemeen in onze cultuur – niet erg sterk in het uiten van onze emoties. Ik ook niet. Maar ik vind het kostbaar wanneer het gebeurt. Daar ben ik mens voor.

Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

De idioot in het bad

De idioot in het bad

Met opgetrokken schouders, toegeknepen ogen,
haast dravend en vaak hakend in de mat,
lelijk en onbeholpen aan zusters arm gebogen,
gaat elke week de idioot in 't bad.

De damp, die van het warme water slaat,
maakt hem geruster: witte stoom...
En bij elk kledingstuk, dat van hem afgaat,
bevangt hem meer en meer een oud vertrouwde droom.

De zuster laat hem in het water glijden,
hij vouwt zijn dunne armen op zijn borst,
hij zucht, als bij het lessen van zijn eerste dorst
en om zijn mond gloort langzaam aan een groot verblijden.

Zijn zorgelijk gezicht is leeg en mooi geworden,
zijn dunne voeten staan rechtop als bleke bloemen,
zijn lange bleke benen die reeds licht verdorden,
komen als berkestammen door het groen opdoemen.

Hij is in dit groen water nog als ongeboren,
hij weet nog niet dat sommige vruchten nimmer rijpen,
hij heeft de wijsheid van het lichaam niet verloren
en hoeft de dingen van de geest niet te begrijpen.

En elke keer dat hij uit 't bad gehaald wordt,
en stevig met een handdoek drooggewreven
en in zijn stijve, harde kleren wordt gesjord,
stribbelt hij tegen en dan huilt hij even.

En elke week wordt hij opnieuw geboren
en wreed gescheiden van het veilig water-leven,
en elke week is hem het lot beschoren
opnieuw een bange idioot te zijn gebleven.

M. Vasalis

Waardoor is dit gedicht nu iets bijzonders? Laten we het samen nog eens doornemen; ik geef mijn reacties en u moet dan maar eens zien of u het er-mee eens bent.

De eerste strofe is vooral beschrijvend: zó gaat het elke week toe. Toch is de beschrijving niet zuiver objectief, zie de woorden lelijk en onbeholpen. De tweede regel geeft ook iets meer dan alleen maar een tekening van iemand die geen stuur heeft over zijn

lichaam: er is de suggestie van verlangen, van haast. In de tweede strofe is het suggestieve zelfs overheersend; er wordt niet alleen maar verteld, we worden ook enigszins verplaatst in de gevoelswereld van de idioot. Witte stoom ... Ja, die kent hij. Een heel apart effect heeft: ... elk kledingstuk dat van hem afgaat... Dat is niet meer een afstandelijke beschrijving door de waarnemer, dat benadert een ervaring van binnen uit, een gevoel van bevrijding, verlossing. En de volgende regel houdt onze aandacht vast: wat is dat dan wel voor een droom? Het antwoord op die vraag krijgen we niet direct, het wordt langzaam opgebouwd. We zien hoe de patiënt zich ontspant en hoe hij geniet van het bad. Hij slaakt een zucht en het is van zijn gezicht te lezen hoe fijn hij het vindt. Maar: „hij zucht als bij het lessen van zijn eerste dorst”. Zo'n vergelijking staat er niet voor niets. Als je dit de eerste keer leest, ben je geneigd het maar een vreemde toevoeging te vinden. Eerste dorst?

De vierde strofe geeft vooral de gevoelens van de toeschouwer weer: zó ziet zij het: mooi! Ik vind deze strofe de zwakste in het geheel, de beelden spreken mij niet erg aan, maar dat kan natuurlijk aan mij liggen.

De vijfde strofe brengt ons bij de kern. De dichteres ziet het badwater als symbool van het vruchtwater. Hier hebben we de oud-vertrouwde droom uit strofe twee: de veilige geborgenheid in de moederschoot vóór de geboorte. En in dit verband past ook dat lessen van de eerste dorst, al was dat wel ná de geboorte. Sommige 'vruchten' rijpen inderdaad nooit; is dat niet juist kenmerkend voor hen die wij geestelijk-gehandicapt noemen? Maar de wijsheid van het lichaam heeft hij behouden: met dat lichaam kan hij nóg steeds genieten. Toch, helaas, aan dat genieten komt een einde. Hij moet weer uit het bad. Zijn reactie is volkomen tegengesteld aan die in strofe twee. Hij laat niet met zich doen, hij verzet zich. Nu geen 'kledingstuk dat van hem afgaat', maar nu is er sprake van stijve, harde kleren waarin hij 'gesjord' wordt. Geen beleving van binnenuit, maar een waarneming van buitenaf. Geen droom, maar werkelijkheid. De laatste strofe heeft geen toelichting meer nodig: elke week herhaalt zich het drama, elke week staat de harde werkelijkheid in een wreed contrast met de oud-vertrouwde droom.

Ja, ik vind dit een knap gedicht. Een goede opbouw, een treffende woordkeuze en vooral: het doet me iets voelen van het schrijnende lot van deze bange medemens. En nou hoop ik maar dat ook u het gedicht nog eens met waardering zult lezen.

J. Meulink, Enschede

Trouwen zonder boterbriefje?

Hokken

Het wordt helaas steeds meer gewoonte om te trouwen zonder boterbriefje. Een wat vreemde uitdrukking. Een boterbriefje was oorspronkelijk een vergunning om in de vastentijd zuivelprodukten te eten. Trouwen zonder boterbriefje betekent nu trouwen zonder trouwakte. Men gaat er steeds meer toe over om te gaan samenwonen zonder voor de burgerlijke stand getrouwd te zijn. Dat gebeurt met verschillende motieven. Samenwonen is goedkoper dan apart wonen. Het is ook gezelliger. Alleen op een kamer is ook maar niets. En bij je ouders blijven wonen? Wie doet dat nog in deze tijd? Samenwonen wordt ook wel als een proefperiode gezien. Het is ook erg praktisch. Als het je niet bevalt, ga je gewoon uit elkaar. Hoe vaak zie je niet, dat huwelijken mislukken? En mogelijk komt er nog wel eens een huwelijk van..

Samenwonen is soms ook een afweershouding. Men wil niet alleen vrij zijn tegenover kerk en overheid, maar men wil ook vrij zijn tegenover elkaar. Het vastleggen van een relatie kan ook een bedreiging zijn voor de ontwikkeling van je eigen persoonlijkheid. Als je niet naar het gemeentehuis gaat, blijf je zo vrij als een vogeltje in de lucht.

Napoleon of Psalm 133?

Het ontbreken van een boterbriefje wordt helaas ook in kerkelijke kring verdedigd. Zo schreef mr. W. Aantjes: „De gebruikelijke juridische vorm van huwelijk is in christelijke kring heilig verklaard”. Deze opmerking getuigt niet van veel respect voor het huwelijk. Aantjes durft dan ook te stellen, dat huwelijk en gezin in die bijna sacrosancte (dat is onaantastbare vorm) hun oorsprong niet in de Bijbel vinden, maar in een decreet van Napoleon. De Bijbel, zo beweert hij, geeft wel criteria, maar die zijn van innerlijke aard: waar liefde woont, gebiedt de Heer zijn zegen. Het overgeleverde instituut van het huwelijk is wel waardevol geweest, toen de vrouw nog werd achtergesteld en 'onechte' kinderen tot de uitgestoten behoorden. Maar nu de mensen in andere omstandigheden bereid zijn in andere vormen liefde, trouw en verantwoordelijkheid te geven, met welk recht zou de overheid hen dan op straffe van nadelen mogen dwingen tot een juridisch huwelijk? M.a.w. is dan de wet van Napoleon of het liefdeslied van Psalm 133 het richtsnoer?

Wat zegt Gods Woord?

Aantjes laat in deze beschouwing zien, dat hij, althans wat deze zaak betreft, noch de Bijbel, noch de historie erg

goed kent. Reeds in de eerste hoofdstukken van het boek Genesis horen we heel wat anders. Vooral Gen. 1 en 2 zijn hier van groot belang. Daarin lezen we, hoe het 'van den beginne' geweest is.

Het blijkt, dat de onderscheiding man-vrouw als wezenlijk behorend bij het mens-zijn wordt vermeld. „Naar Gods beeld schiep Hij hen, man en vrouw schiep Hij hen”. Letterlijk staat er: 'mannelijk en vrouwelijk' schiep Hij hen. Zo in de tweevoudigheid van mannelijk en vrouwelijk is het mens-zijn naar Gods bedoeling.

Het onderscheid tussen man en vrouw is niet als scheiding bedoeld. Man en vrouw zijn voor elkaar geschapen. Dat wordt duidelijk uit Gen. 2:18, waar staat dat God, omdat het niet goed is voor de mens om alleen te blijven een 'Hulp' maakt. Letterlijk staat er: een hulp als zijn tegenover. Zo staat de vrouw als gelijke tegenover haar man. Dat woord hulp is niet minachtend bedoeld, als een soort hulp in de huishouding.

Het woord 'hulp' komt 21 maal voor in het O.T., waarvan 16 keer met het oog op de Here God. Het gaat dan om Hem, die onze hulp is. Het huwelijk, zoals Israël dat kende als vaste levensordering wordt verworpt in het scheppingswerk van God..

Man en vrouw vormen samen de mens. „De man heeft een tegenover gekregen. In hun tegenover-zijn zijn ze op elkaar aangewezen en aan elkaar verbonden. Hier spreekt de Bijbel over het huwelijk op een manier, waardoor de diepste motieven aan het licht komen. Hier ligt het fundament van het monogame huwelijk als een exclusieve en levensomvattende verbondenheid van één man en één vrouw.” Aldus ds. V. Oeveren in Credo. Zij zullen tot één vlees zijn. Bij een huwelijk komt een verstrengeling van twee levens tot stand. Het huwelijk is een twee-eenheid. Het huwelijk is een instelling van God, zoals blijkt uit Gen. 1 en 2. Van fundamentele betekenis is, dat Christus zelf hiernaar verwijst: Matth. 19 „hebt gij niet gelezen, dat de Schepper hen van den beginne als man en vrouw heeft gemaakt?” en „die twee zullen tot één vlees zijn”. Christus ziet het huwelijk als een scheppingsorde, als een instelling van zijn hemelse Vader.

Overigens moeten we er ook voor oppassen het huwelijk niet te overschatten. Jezus vraagt ook aandacht voor het geheel gerechtvaardigd bestaan van vormen van ongehuwd deelnemen aan de samenleving. Zelfs het

Koninkrijk der hemelen kan als motief dienen om het huwelijk te vermijden.

Zijn Gods geboden tijdgebonden?

Wat Aantjes stelde zit min of meer op de lijn van het synodale rapport 'God met ons'. In dat rapport wordt grote nadruk gelegd op het tijdgebonden karakter van alle bijbelse geboden. Dat geldt niet alleen van sommige 'kleine' geboden, maar ook van de Tien Geboden. De Bijbel, zo suggereert dat rapport, bevat geen normen, die voor alle tijden gelden. Wanneer een gebod in onze tijd niet heilzaam meer is, dan is het niet een gebod voor ons.

We moeten hier wel scherp onderscheid makentussen Goddelijke geboden en menselijke zeden.

In 1897 zei prof. Fabius, dat er duidelijk onderscheid moet zijn tussen de dienstbode en de dochter des huizes, ook in kleding. Gelukkig zijn we daaraan niet gebonden. Zeden en gewoonten zijn niet blijvend bindend.

Maar dat geldt niet voor de geboden van God. Die zijn blijvend. In de Schrift wordt dan ook niet de vraag gesteld, of een gebod wel of niet heilzaam is. Het uitgangspunt is juist, dat de geboden heilzaam zijn, omdat het Gods geboden zijn.

Ook in het rapport van de Deputaten voor het Pastoraat (Syn.Ger.). 'In liefde trouw zijn' zien we dezelfde tendens. In dit rapport wordt gesteld, dat in onze cultuur een verschuiving heeft plaats gevonden van de autoritaire cultuur naar de mondige. Daarom kun je in deze tijd andere relatievormen ook niet zo maar afwijzen.

In deze tijd blijft nog wel plaats voor het huwelijk, maar dan als een van de vele vormen naast andere, zoals samenwonen, LAT-relatie (je woont niet samen, maar zoekt elkaar zo nu en dan op en hebt daarbij een sexuele relatie), seksuele relaties van alleenstaanden, homofiele relaties.

We moeten, zo meent men, uitgaan van bepaalde bijbelse waarden als liefde, vrijheid en gerechtigheid en die in onze situatie vertalen in normen. Deze situatie-ethiek is doodsgevaarlijk. Wij moeten altijd, in welke situatie ook, onze normen aan de H.Schrift ontleenen.

Gebod en situatie

Natuurlijk is onze situatie wel van belang. Als we dat zouden vergeten, dan worden we wetticistisch.

Gebod en situatie zijn steeds op elkaar betrokken, maar het gebod gaat altijd voorop.

Een goed voorbeeld uit de praktijk is het nemen van rente. Aan het volk Israël was het nemen van rente verbo-

den. Van arme volksgenoten aan wie je geld leende, mocht je geen rente vragen. Dat was een kwestie van barmhartigheid. In die situatie behoort je ook in deze tijd nog geen rente te vragen.

In deze tijd heeft de rente over het algemeen een andere functie. Calvin kwam daar in de handelsstad Genève al mee in aanraking. De burgers, die vaak in de handel hun brood verdienen moesten geld kunnen lenen om zaken te kunnen doen. Het ging dan dus niet om hulp aan een arme broeder of volksgenoot. Het ging om de handel, om geld te verdienen met het geleende geld. Daarom zei Calvin al, dat in dit geval geen bezwaar bestond tegen het berekenen van een matige rente.

Deze veranderende houding tegenover het vragen van rente is echter heel wat anders, dan de seksuele revolutie, die in onze tijd plaats vindt.

De Schrift zegt duidelijk, dat het huwelijk altijd het uitgangspunt moet zijn voor seksuele relaties.

Niet juist is, wat Aantjes stelt, dat het publieke huwelijk in de tijd van Napoleon ontstaan is. In de geschiedenis is er altijd een of andere vorm van burgerlijke huwelijksluiting geweest. Altijd heeft men huwelijk en geslachts-gemeenschap aan elkaar verbonden. Een duidelijk voorbeeld is het Joodse huwelijk, waarvan we in de Bijbel al lezen. Het verschil met ons huwelijk is, dat wat wij verloving noemen, dat in feite zo iets is als ondertrouw. Een verloofde van een man gold daar juridisch als echtgenote. Denk maar aan de geschiedenis van Maria, de moeder van Jezus.

In het boek Spreuken wordt al veel gesproken over de verhouding van man en vrouw: een leven in gemeenschap met elkaar, waarbij de een de ander tot hulp is.

De liefde tussen echtgenoten mag beeld zijn van de liefde, waarmee God Zijn volk liefheeft.

Zelfs een heel bijbelboek, het Hooglied, heeft als centraal thema de liefde tussen man en vrouw.

Herhaaldelijk ook is in de Bijbel sprake van bruiloftsfeesten. Tenslotte wordt het huwelijk in de Schrift vergeleken met de verhouding tussen de Here en Zijn volk in het Verbond. Aan wat Hij voor Israël doet, kunnen we zien wat liefde, trouw en geduld is. Hierin hebben we het oerbeeld, waarvan het huwelijk een zo getrouw mogelijke afbeelding behoort te wezen.

Inzegenen van niet-huwelijkse relaties?

Wat moeten we doen wanneer men, met minachting voor het boterbriefje, toch gaat samenwonen?

En dat gebeurt steeds vaker. Samenwonen is bijna vanzelfsprekend geworden. Iedereen doet het buiten en ook binnen de kerk.

Moeten we daarom, zo wordt van verschillende kanten gesuggereerd, als kerken een weg zoeken om niet-huwelijkse relaties toch officieel in te zegenen, althans als kerk een zegen vragen voor de samenwonende mensen? Onder meer de chr.geref. mr.dr. J.C. Verplanke heeft deze vraag aan de orde gesteld. Uiteraard wijst Verplanke een proefhuwelijk af. Hij vraagt zich echter af welke houding de kerk moet aannemen, als twee geliefden willen samenwonen, elkaar liefhebben, elkaar volledig toebehoren en elkaar dienen tot de dood hen scheidt, maar om welke reden dan ook geen behoefte hebben aan een burgerlijk huwelijk, daar zij dat zien als kostbare en onnodige rompslomp.

Als die twee niet van plan zijn elkaar ooit te verlaten en heilig met elkaar willen leven moet de kerk dat dan afwijzen en hen verplichten tot een door de huidige rechtsorde niet af te dwingen keus? Is het al dan niet willen sluiten van een burgerlijk huwelijk een zaak, die de kerken regardeert?

Het is, zo meent Verplanke, zeer wel denkbaar, dat de kerk dergelijke samenlevingsvormen erkent en er haar zegen aan geeft. Wel moet aan twee eisen zijn voldaan. Er mag geen sprake zijn van polygamie, noch van een nauwe bloedverwantschap, noch van eenzelfde geslacht. Voorts moet er sprake zijn van openbaarheid, opdat ieder kan nagaan of aan die eisen wordt voldaan.

Wanneer men dan in een kerkdienst ten overstaan van God en Zijn gemeente wil beloven, dat men elkaar nimmer zal verlaten en heilig met elkaar zal leven, moet de kerk dan verplichten tot een door de rechtsorde niet verplicht gesteld burgerlijk huwelijk?

Een dergelijke relatie kan men via een notariële akte regelen waardoor de verbintenisrechtelijke erfrechtelijke gevolgen van samenwonen geregeld worden.

Het lijkt me nogal een ingewikkelde constructie. Dan is de weg van het boterbriefje eenvoudiger. Het grote verschil is, dat de samenwonenden uit elkaar kunnen gaan zonder dat er een rechter aan te pas komt.

Verplanke wijst er echter op, dat als men zich aan de gegeven belofte niet houdt, de kerk veel zwaardere dan juridische middelen ter beschikking staan, t.w. de uitsluiting uit de gemeente van Christus.

Als samenwoning serieus bedoeld is,

gaat het volgens Verplanke te ver als de kerk zich daarvan distantieert, omdat er geen burgerlijke huwelijksluiting aan voorafgegaan is, hoewel dat uit oogpunt van openbare orde te prefereren valt.

Prof. Runia gaat in dezelfde lijn. Hij vindt dat de kerk zich inderdaad erop moet bezinnen en wegen moet zoeken, opdat deze relaties niet maar wat doorsudderen onder het oogluikend toezien van de kerk. Dat betekent niet dat de kerk zich dus maar helemaal aanpast aan de nieuwe moraal. Als de kerk echter ziet dat er een nieuwe gewoonte ontstaat, moet ze op verantwoorde christelijke wijze gaan begeleiden.

Runia wil huwelijk en samenwonen geenszins op één lijn zetten. Samenwonen zoals we vandaag meemaken is niet Gods bedoeling geweest. Hij bedoelt ook niet een verkapte huwelijksluiting door de kerkeraad. We moeten echter een vorm vinden, waarbij ook mensen, die een permanente relatie aangaan ook door de kerk begeleid worden. Dat is dan noch voor de kerk, noch voor de staat een huwelijk. Het is geen inzegening, geen kerkdienst, maar een gebeuren in familiekring, waar een predikant of ouderling een zegen vraagt over deze twee mensen.

De suggestie van Runia heeft iets voor op die van Verplanke. Hier wordt nl. rekening gehouden met de wetgever. Dat doet het voorstel van Verplanke niet.

In art. 68 BW staat nl.: geen godsdienstige plechtigheden zullen mogen plaats hebben, voordat de partijen de bedienaar van de eredienst zullen hebben doen blijken, dat het huwelijk ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand is voltrokken.

Toch maar een boterbriefje

Met alle waardering voor de goede bedoelingen van Verplanke en Runia meen ik toch, dat het boterbriefje niet gemist kan worden. Hoewel onbedoeld zullen hun suggesties ertoe leiden, dat het huwelijk en daarmee ook het gezin ondermijnd zal worden.

Het huwelijk is een van de grondpijlers van de menselijke samenleving. Als het huwelijk ondermijnd wordt, betekent dat een bedreiging van die samenleving. In Rusland heeft men, toen het communisme de leiding kreeg, een tijd geprobeerd het anders te doen, maar er trad zo'n chaos op, dat ook de communistische staat zich genoodzaakt zag het officiële huwelijk weer in ere te herstellen.

Maar een boterbriefje maakt een verbintenis toch niet tot een huwelijk?

Neen, dat niet.

Het huwelijk wordt door de man en

vrouw zelf gesloten. Zij geven elkaar het jawoord. Maar daarmee is DE ZAAK NIET AFGELOPEN. Het huwelijk raakt niet alleen de partners, maar een huwelijk heeft ook externe (uitwendige) betrekkingen. Het huwelijk raakt ook de staat en de kerk. Man en vrouw beloven elkaar wel trouw, maar deze huwelijksluiting gebeurt ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand. Dat gebeurt, omdat het huwelijk naast een interne ook een externe functie heeft.

Daarnaast is er ook een vervlechting van huwelijksgemeenschap en kerk. Die gemeenschap staat onder toezicht van de kerk.

Het boterbriefje maakt inderdaad het huwelijk niet. Maar de overheid, ons door God ten goede gegeven, omgeeft wel door dat boterbriefje het huwelijk met rechtszekerheid om het menselijk leven voor chaos te bewaren. God wil door de overheid het menselijke leven bewaren voor willekeur waarbij ieder doet wat goed is in zijn ogen. En dat geldt ook voor de huwelijksluiting. Ten onrechte wordt wel gesproken over kerkelijke bevestiging van het huwelijk. In de oude D.K.O. is ook (ten onrechte) sprake van bevestiging van de huwelijks staat voor de gemeente van Christus. Ook het bij ons gebruikte huwelijksformulier gebruikt deze uitdrukking.

In ons Kerkelijk Akkoord staat het anders en beter. Daarin wordt voorgescreven dat de kerkeraden erop zullen toezien dat de leden van de gemeente hun huwelijk aangaan overeenkomstig het Woord van God. Na de burgerlijke voltrekking ervan zal de voorbede van de gemeente plaats vinden met schriftuurlijke onderwijzing in de lijn van een daartoe bestemd formulier.

Voor christenen, die naar de normen van de Schrift in deze maatschappij willen leven is hokken geen alternatief voor huwen. Daarmee miskent men de waarde van onze huwelijkswetgeving. Opdat ons huwelijk tot volle ont-plooiing komt is het nodig als gehuwden in en uit de liefde van Christus te leven.

Maar ons huwelijk is niet het laatste. In de eeuwigheid zijn er ook geen aardse huwelijken meer. Dan staan we oog in oog met onze hemelse bruidgom.

Dan zullen we zien, dat ons huwelijk maar een flauw aftreksel is van de eeuwige band met Jezus Christus. Maar laat ook hier op aard uw huwelijk lijken op de verhouding van Christus tot ons.

Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes

Grootmoeder Anthonia

Kun je houden van mensen die je nooit hebt gekend? Nou en of! Zonder enige moeite kan ik een rij mensen opnoemen voor wie ik genegenheid koester, zonder ze ooit ontmoet te hebben en ik neem aan dat dit voor de meesten van ons geldt.

Het gaat dan altijd om mensen over wie anderen hebben verteld, of over mensen die je leert kennen in wat ze schrijven.

Tot die rij behoort voor mij de evangelist Lucas, Nathanael, de man in wie geen bedrog was (ik houd van iemand die op zijn gemak onder de vijgeboom zit) de schrijfster Anne Hepple, Anna Maria Schuurman en een moeder van een heel groot gezin uit Amsterdam. Om maar eens een paar te noemen. Waarom vind ik, om bij de laatste te beginnen, haar zo aardig? Af en toe lees ik iets van wat ze in de loop van de tijd aan haar kinderen en kleinkinderen heeft geschreven. Kleine opmerkingen, een gedicht... een verhaaltje. Als ik dan het commentaar lees van haar kroost, denk ik stevast: „Dat móet een enig mens zijn!”

Tot die groep 'enige mensen' behoort ook mijn grootmoeder Anthonia. Ik ken haar alleen van horen zeggen. Ze was eigenlijk mijn overgrootmoeder, maar mijn vader, tantes en oud-tantes hadden het altijd over 'Grootmoeder Anthonia' en dat houd ik maar even zo vast.

Grootmoeder Anthonia was vrij jong weduwe geworden en dreef manmoedig de bakkerij die mijn overgrootvader haar had nagelaten. Ik kan u verzekeren dat dit in deze tijd al geen peuleschil zou zijn, en dat het omstreeks de eeuwwisseling nog veel minder een eenvoudige zaak was. Erg veel keus had ze niet, want er waren wél vier dochters en een zoon die te eten moesten hebben. De sociale voorzieningen waren niet van dien aard dat ze het er op haar gemak van kon nemen en met een bakkerij heb je, hoe je het ook bekijkt, een boterham. Het was wel ongewoon in die tijd, een vrouw die een zaak dreef. Met de gewone knechts lukte het prima, maar de meesterknecht Hindrik, had er moeite mee verantwoording schuldig te zijn aan een vrouw. Hij had met nog wel meer dingen moeite en maakte daar geen geheim van. De zoon van het gezin, Jan, was nog erg jong, maar

moest ook zijn steentje bijdragen in de bakkerij. Nu was Jan een flierefluiter en dat peperde de meesterknecht hem en vooral Anthonia in.

„Van de maand voor het laatst...” voegde hij haar met regelmaat verbeteren toe en luisterde vervolgens vergenoegd hoe grootmoeder hem zachtmoedig vroeg om het toch nog eens te proberen. Hij bleef altijd, maar het moest hem vriendelijk en 't liefst nederig gevraagd worden. Meesterknechts lagen niet voor het opscheppen, dus hij werd wat dat betreft op zijn wenken bediend.

Nu was grootmoeder Anthonia gelukkig een bijzonder goedmoedig en gelovig mens. Ze zuchtte, ze glimlachte wat over Hindrik, en ze voedde haar kinderen op met de gedachte dat God een Vader en een Bondgenoot was. Ze had daarbij een open hart en een open hand voor degenen die het slechter hadden dan zij.

Amsterdam was ook in die tijd niet wat je noemt een 'Bolwerk van Protestantisme' en Gereformeerden waren geen 'lievelingen des volks'. Iemand die van Godsdienst en Kerk niets moest hebben, vertelde aan een familielid het volgende verhaal:

Eens, op een zondagmorgen ging grootmoeder met de tantes naar de kerk en ze werden uitgescholden door een opgeschoten jongen. „Ha... Ha... Die fijnen... Moeten jullie weer naar je kerrekke?” Grootmoeder draaide zich om en zei mild: „Ja zeker, mijn jongen, waarom ga je niet met ons mee... Het kost niets... en ze zullen blij zijn dat je komt.” De vertelster voegde er aan toe: „Je Grootmoeder was een goed mens.” Van iemand die vijandig tegenover het geloof stond, was dat niet minder dan een ridderorde.

Overigens, Hindrik, de meesterknecht, heeft net een keer te veel gedreigd met zijn vertrek: Inmiddels waren de andere knechts wat meer ervaren geworden en als werkverdelers was Hindrik bepaald niet geliefd. Eén van hen zei geruststellend: „We redden het wel zonder hem, niet?” Toen Hindrik weer eens in zijn chanteursrol stapte, zich breed maakte en „Deze maand voor het laatst” snauwde, zei grootmoeder: „Hindrik, dat moest je maar doen.” Hindrik was ontzet. „Wat bedoelt u!” vroeg hij. „Dat je maar moest gaan!” zei grootmoeder. De tantes, die Hindrik verafschuwden, waren verrukt! Hindrik ging.

Kun je houden van mensen die je nooit hebt gezien. Ja. Kun je een hekel hebben aan mensen die je nooit hebt gezien. Helaas... ja.

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Haïti en Parole et Action

Via de Nederlandse consul kwamen we op Haïti in contact met Ton de Blaeij, directeur van Parole et Action (Woord en Daad) in dit land. Hij vertelde ons over de projecten, die door genoemde Stichting op Haïti worden verzorgd. Helaas waren we niet meer in de gelegenheid één of meer projecten te bezoeken.

Ten oosten van de hoofdstad Port-au-Prince ligt de vlakte Cul de Sac. Hier heeft de Stichting Woord en Daad een *irrigatieproject* ontwikkeld, waardoor het voor de bevolking mogelijk zal zijn het gehele jaar door op het land iets te verbouwen. Zonder dit project kan er alleen iets worden verbouwd in de regentijd.

Zo'n irrigatieproject vraagt natuurlijk een flinke investering (kosten voor een gemaakt boorgat, een dieselpomp voor het oppompen van water, een pompgebouw, een waterkanaal van 1000 meter met aftakkingen naar de landbouwgronden enz.). Voor de 35 ha. landbouwgrond komt dagelijks 3.020.000 liter beschikbaar, hetgeen neerkomt op een neerslag van 8 mm per dag. De investering bedraagt voor elk bedrijfje f 8500,-. De exploitatiekosten worden gedekt uit de opbrengsten van het water. De boeren moeten voor het af te nemen water gewoon betalen.

Er zijn op Haïti meerdere van deze irrigatieprojecten in uitvoering. Een belangrijk ander project van de genoemde stichting is een *geitenhouderij*, waarbij aan de boeren lessen worden gegeven teneinde tot een betere fokkerij te komen. Ook wordt aandacht gegeven aan een betere verzorging van de geiten. Een landbouwdeskundige van de stichting geeft aan ruim 20 boeren gedurende een week vijf dagen les. Zo kunnen de boeren op Haïti van geitenhoeders worden tot geitenhouders.

Belangrijk is ook de *gezondheidszorg op een aantal scholen*. Kinderen op Haïti willen graag naar school. Dat is ook hard nodig, want 80% van de bevolking is analfabeet. Er zijn 31 P & A-scholen (scholen van Parole et Action), die door Haïtiaanse ziekenverzorgers regelmatig worden bezocht, waarbij lessen worden gegeven in hygiëne, niet alleen in de klas, maar ook thuis.

Eén van de medewerkers vat het werk als volgt samen:

„Maandelijks bezoek van een ziekenverzorger voor de algemene gezondheidskontrole + begeleiding etc.

Iedere school heeft een klein gezondheidscomité gevormd van leerlingen, begeleid door een leraar die hierin interesse heeft. Iedere school heeft een EHBO-doos.

Gezondheidszorg staat nu op het lesrooster.

En om het kuratieve gedeelte niet te vergeten: dagelijks een maaltijd voor de leerlingen en tweemaal per jaar een wormenkuur, zonnig voor de leerlingen met bloedarmoede aangevuld met een ijzerpreparaat. Gezondheidslessen op de scholen lijkt weinig hulp voor 'vandaag', des te meer voor 'morgen', voor de toekomst.”

Een geheel ander project van Woord en Daad is de *erosiebestrijding*, waarbij verschillende technieken worden toegepast. Een onderdeel is o.a. het opzetten van kwekerijtjes, waarbij aan de boeren wordt geleerd hoe ze zelf boompjes kunnen kweken. Achter de hutten van de boeren staan tussen de 100 en 500 plastic zakjes, gevuld met grond waarin de bomen worden gezaaid. Er is elke dag heel wat water nodig. Dit water moet dagelijks bij de soms veraf gelegen bron worden gehaald. Ouders en kinderen worden hierbij ingeschakeld.

Er wordt veel gedaan op Haïti, maar er is heel veel voor nodig. Voor hen, die mee willen helpen de nood op Haïti iets te verlichten geef ik hier, met toestemming van de redactie, enkele banknummers door:

- a. voor het werk van Pater Bohnen, waarover ik eerder schreef: Rabobank Susteren ten name van Stichting 'Schakel', p.a. Marjo Bohnen, Bij de Molen 5, 6114 JR Susteren, no. 11.14.90.561; Bankrekening 50.98.11.566 ten name van Stichting Woord en Daad te Gorinchem, met vermelding: werk Haïti.

Lees, voordat U de pen grijpt, nog even de volgende woorden van een meisje op Haïti:

„Mijn naam is Monica Desir. Wij zijn thuis met 9 kinderen. Mijn ouder zijn erg arm en verdienen de kost door wat groenten en fruit te verbouwen op een kleine akker, wat echt niet meevalt. Dankzij het sponsorprogramma ga ik naar (een) school... Graag wil ik de sponsors hartelijk danken, ook namens de andere Haïtiaanse kinderen, en Gods zegen toewensen.”

H. Algra, Den Helder

Catechisatie

Hun zoon was vorig jaar naar de MAVO gegaan. Eerst leek er maar weinig te veranderen. Toen, halverwege het eerste jaar, leek hij als een blad aan een boom te veranderen. Niks kon er meer, niets deugde meer, de regels thuis waren waardeloos, de burens vervelend, de leraar Engels had de pik op hem.

„Wat ben ik blij dat de catechisatie tegenwoordig met 10 jaar start”, zei zijn moeder. „Er werd hard gewerkt, hij vond het leuk en heeft een hoop geleerd. Dat was nu veel moeilijker geweest. Ik vraag me af of ze er bij hem op catechisatie op deze leeftijd nog met zoveel gemak kennis 'in hadden kunnen stoppen'. Die 2 jaar vóór de MAVO, die zijn in ieder geval mooi meegenomen...”

M.R. van den Berg, Utrecht

Jezus over de Farizeeën en schriftgeleerden (4)

Ad maiorem hominum gloriam

Grafmonumenten en gedenktekens zijn van alle eeuwen. In de wereld rondom Israël wemelde het ervan. In Egypte liet iedereen van enige statuut tijdens zijn leven al een grafmonument bouwen. Hoe invloedrijker men was, des te groter werd het grafmonument. De pyramiden zijn er de meest indrukwekkende voorbeelden van.

Verder zijn er in het Nabije Oosten talloze gedenksteden, cilindren en zuilen opgericht, waarop koningen met veel ophef en luideruchtig op hun borst kloppend gewag maken van hun heldendaden. Een heel bekend voorbeeld daarvan is de zgn. cylinder van Taylor, waarop Sanherib zijn veldtocht tegen Juda vereeuwigt heeft en o.a. schrijft: „Hemzelf (d.w.z. Hizkiaz) sloot ik in Jeruzalem, zijn koninklijke stad, op als een vogel in zijn kooi.”

Al die grafmonumenten en gedenktekens waren gericht op de vereeuwiging van mensen en hun grote daden. Ze dienden *ad maiorem hominum gloriam*, tot meerdere glorie van de mensen zelf.

Het is opvallend dat we bij Israël in de tijd van het Oude Testament nauwelijks iets soortgelijks vinden. Uiteraard is er wel sprake van graven (zie b.v. Gen. 35:20; 2 Kon. 13:21). De koningsgraven die op een helling buiten Jeruzalem waren aangelegd (zie Kron. 32:33), zullen ongetwijfeld opvallender geweest zijn dan de graven van de gewone man, maar toch krijgen we niet de indruk dat het pompeuze gevallen waren, die de roem van de dode moesten verkondigen. En als een dergelijk graf al eens voorkwam, werd er felle kritiek op geleverd. Sebna, de hofmaarschalk van Hizkia, had zich een dergelijk graf laten uithakken om zijn eigen belangrijkheid te onderstrepen. Jesaja zegt hem op bijtende manier het oordeel van God aan (Jes. 22:15-19).

Wie roemt, roeme in de Here

Gedenktekens die eigen naam en roem moesten vereeuwigen, worden slechts tweemaal vermeld. In 1 Sam. 15:12 wordt verteld dat Saul na het verslaan van de Amelekieten een gedenkteken voor zichzelf oprichtte op de Karmel. In 2 Sam. 18:18 vinden we het andere voorbeeld. Omdat Absalom geen zoon had om de gedachtenis van zijn naam te bewaren, richtte hij voor zichzelf een stenen zuil op als gedenkteken. Hoewel beide mededelingen zonder commentaar gegeven worden, is het veelzeggend dat het juist Saul en Absalom waren die een dergelijk gedenkteken oprichtten. Dat is bepaald geen aanbeveling. Bij Saul komt daar

nog bij, dat hij het deed na een veldtocht waarbij hij Gods opdracht aan zijn laars gelapt had.

We kunnen dan ook concluderen, dat dit soort gedenktekens niet paste in het religieuze klimaat van Israël en daar geen vruchtbare voedingsbodem vond. Eigenroem stonk blijkbaar in Israël. Wie roemt, roeme in de Here. De gedenktekens die we in het Oude Testament bij Israël tegenkomen, herinnerden dan ook niet aan mensen en hun prestaties, maar aan God, zijn verlossingsdaden en zijn verbond (zie b.v. Gen. 28:18; Deut. 27:2; Joz. 4:20-24; 24:27).

Graven bouwen

Omstreeks de tijd van de Maccabeeën begint het bouwen van pompeuze graven en gedenktekens bij Israël ingang te vinden. Simon de Maccabeeër bouwde een reusachtig grafmonument dat al van grote afstand zichtbaar was. De stenen aan voor- en achterzijde waren gepolijst en bovenop het enorme gevaarte stonden zeven pyramiden: voor zijn vader en moeder een, voor elk van zijn vier broers een en voor hemzelf een. Deze pyramiden waren omgeven door grote zuilen waarop gebeeldhouwde wapenrustingen en schepen aangebracht waren. Al met al moet het een imposant bouwsel geweest zijn.

Van Herodes de Grote is bekend dat hij een pyramide-achtig bouwsel voor het graf van David liet oprichten. En in het dal van de Kidron bevonden zich vier grote grafmonumenten met ionische en dorische zuilen en kapitelen en gebeeldhouwde friezen, die juist in Jezus' dagen gebouwd of verder verfraaid werden. Een van die graven was het graf van Zacharia (zie Matth. 23:29,35) terwijl een van de andere later als het graf van Jesaja bekend stond. Bovendien had zich intussen een vorm van verering ontwikkeld, niet alleen bij graven van profeten, maar ook bij die van beroemde rabbi's (rechtvaardigen), een ontwikkeling die bepaald niet in de lijn van het Oude Testament lag.

Uit hetzelfde hout gesneden

Gedenktekenen van rechtvaardigen bouwen en verfraaien: het is een behoefte die blijkbaar diep in de mens geworteld is. De wereld is overdekt met zulke gedenktekenen. Op gezette tijden worden er plechtigheden gevierd, rituelen voltrokken, kransen gelegd, toespraken gehouden. Helaas zijn gedenktekenen maar al te vaak plaatsen waar woorden hol klinken, gevuld met lucht, en waar ze omhoog stijgen als fraai gekleurde zeepbellen

die al uiteengespat zijn voordat de aanwezige luisteraars hun huizen weer bereikt hebben. Maar al te vaak laat men daar de woorden wapperen als fleurige vlaggen die een kwalijke lading moeten dekken.

Dat is precies wat Jezus de Schriftgeleerden en Farizeeën verwijt in Matth. 23:29-31. Hun woorden en hun daden dekken elkaar niet. Ze zeggen dat ze nooit met hun vaders meegedaan zouden hebben in het ombrengen van profeten. In werkelijkheid zijn ze uit hetzelfde hout gesneden als hun vaders, blijkens hun verzet nu tegen Jezus en straks tegen zijn volgelingen (vs. 34). Ze waren zich van die discrepantie zelf niet bewust. Ze meenden zelf oprecht dat ze nooit zouden hebben meegedaan met het uit de weg ruimen van de profeten. Ook hier bestond hun huichelachtigheid niet in het spreken van woorden die ze subjectief niet meenden, maar in het, ondanks hun oprecht gemeende woorden, daadwerkelijk ingaan tegen God. Zonder het zelf te beseffen gaven ze zichzelf bloot als ware zonen van de moordenaars der profeten.

Gij hebt niet gewild

Het 'wee u', dat in heel Matth. 23 als een dreigende gongslag bleef klinken, krijgt aan het slot van dat hoofdstuk een concrete invulling: al het rechtvaardige bloed dat op aarde vergoten is, zal over hen komen, van het bloed van Abel af tot het bloed van Zacharia toe. Jezus stelt hen verantwoordelijk voor al die moordpartijen. In het Oude Testament is Abel de eerste mens die vermoord werd. In het hebreeuwse Oude Testament dat een andere volgorde van de bijbelboeken kent dan het onze, is 2 Kronieken het laatste boek. Daar wordt in hoofdstuk 24:20-21 verteld, dat Zacharia, de zoon van de priester Jojada, op bevel van koning Joas vermoord wordt in de voorhof van de tempel. Jezus wil dus zeggen: jullie staan schuldig aan alle moorden van het eerste tot het laatste bijbelboek toe. Hij identificeert de Farizeeën en Schriftgeleerden met hun vaders en zegt dan ook: *jullie* hebben Zacharia vermoord (vs.35). (De tekst van vs. 35 heeft ten onrechte: Zacharia, de zoon van Berechja, dat wil zeggen de profeet Zacharia. Maar die werd niet vermoord. Er is hier dus sprake van een vergissing. Het is duidelijk dat de zoon van Jojada bedoeld is). Mensen zijn in de bijbel nooit losstaande individuen. Ze staan in een verband, maken deel uit van een geheel. Wanneer hun zondige levenskoers in het verlengde ligt van die van hun vaders, delen ze ook in de

schuld van die vaderen en maken ze de maat van hun vaderen vol (vs 32). Daar kan alleen maar Gods oordeel over komen (vs. 33,36). Want het verzet tegen God kwam bij hen niet voort uit onkunde of gebrek aan informatie, maar uit onwil: gij hebt niet gewild (vs.37). Daar valt de beslissing. Dat is niet strijdig met hun subjectieve oprechtheid. Onwil om naar God te luisteren kan zich moeiteloos verschanzen achter de overtuiging voorvechters van Gods zaak te zijn.

Oordeel en verwachting

Het oordeel bestaat hierin, dat hun huis aan henzelf wordt overgelaten (vs. 38). God trekt zich terug. Hij gaat hen verlaten. Ze worden op zichzelf teruggeworpen. Dat is het ergste wat een mens, een volk, kan overkomen. God is er niet meer. Hij is niet meer te bereiken. Ze moeten het voortaan zonder Hem stellen. Dat betekent niets minder dan de nacht van de ondergang, het wegzinken in de dood. Waar God de banden doorsnijdt, raakt een mens in de kille greep van de hel. Want dat is de hel: afgesneden zijn van God. Dat is de trieste balans van een hardnekkig volgehouden verzet tegen God.

Is dat oordeel definitief? In vs. 39 gloort toch iets van hoop aan de kim. Jezus trekt zich wel terug, maar niet voorgoed. Hij komt weer. Er komt een dag waarop ze Hem weer zullen zien. Dat zal gebeuren als ze zeggen: gezegend Hij die komt in de naam des Heren.

Eén dag geleden, toen de discipelen bij de intocht van Jezus in Jeruzalem dezelfde woorden scandeerden, hadden de Farizeeën tot Jezus gezegd: Meester, bestraf uw discipelen (Luc. 19:39). Maar er komt een dag waarop ze zelf deze woorden zullen scanderen en Hem zullen erkennen als de door God Gezondene. Op die dag zullen ze Hem weer zien.

Gewoonlijk wordt dit geïnterpreteerd als het definitieve oordeel: hun erkenning komt te laat. Ik heb deze uitleg nooit begrepen. M.i. leest men dan iets in de tekst in. Wanneer we proberen de tekst zelf tot ons te laten doordringen, krijgen we een heel andere indruk. Ik hoor de tekst zeggen: het oordeel is realiteit, maar duurt niet eindelijk. Er komt een dag waarop Jeruzalem, dit eeuwen omspannende geslacht van profeten-moordenaars, tot inkeer komt. Dan worden ze niet langer aan zichzelf overgelaten. Dan keert Jezus tot hen terug en zullen ze Hem weer zien.

De deur naar de toekomst blijft voor Israël openstaan. Want het oordeel heeft nooit het laatste woord.

Autoriteit ligt bij de Heer

Deze uitspraak is de titel van een interview, dat een plaats kreeg in de rubriek OPEN OGEN in het 'Centraal Weekblad' d.d. 18 oktober 1991. Aan Pieter Boomsma, een kerstkind uit 1941, vader van een dochter en vier zoons, predikant te Apeldoorn en voorzitter van de gereformeerde synode, werd gevraagd aan de hand van de Tien Geboden iets over zichzelf te vertellen. We lichten uit het geheel enkele gedeelten:

7. Gij zult niet echtbreken.

„Wij hebben een fijn huwelijk. Ik vind het moeilijk om te accepteren dat er andere situaties bestaan. Als ik hoor dat een man van midden veertig zijn vrouw als een te oude auto inruilt voor een meid van dertig, maakt mij dat ontzettend kwaad! Juist omdat ik weet dat het zo anders kan zijn. Je moet er wel aan werken. Je moet er goed voor zorgen. Maar er kunnen dingen fout gaan. Een huwelijk kan – hoe je er ook voor vecht – vastlopen. Soms krijg ik de indruk dat er niet voor gevochten is. Hij – meestal is het de man – draait zich om en laat het gezin als een vuilniszak staan. Daar kan ik niet tegen. Ik vraag me ook altijd af: Waarom loopt het stuk? Ze zijn toch ooit verliefd geweest? Waar zitten die lekken? Als je het dan niet redt, als je toch uit elkaar moet, zul je op zoek moeten naar een nieuw begin. En die kans moet je jezelf, je kinderen, je nieuwe partner ook geven.”

6. Gij zult niet doden.

„Een van de mooiste uitspraken die ik hierover gehoord heb, is van Han Lammers (PvdA). Hij zei: „Welk mens heeft het recht om een ander te euthaniseren?” Ik vertrouw het geen mens toe! Daarmee ben ik het tot in het diepst van mijn wezen eens. Pijn kan bestreden worden. Mensen hebben er moeite mee dat een lichaam aftakelt, dat een geest aftakelt, dat je een mens ziet afglijden naar een onmenselijk niveau. Ik zeg: „Dat proces hoort bij het leven.” Wie heeft wanneer het recht om te zeggen: Nu moet het afgelopen zijn?” Ik weet van een hoogbejaarde ongeneeslijke zieke, die een vreselijke pijn aanval kreeg... de behandelend geneesheer kijkt – heel even – naar het aanwezige familielid en geeft een injectie! Waar haalt zo'n arts het recht vandaan? De beslissing

over leven en dood vertrouw ik geen mens toe. Hoe zorgvuldig, hoe hoogstaand, hoe humaan zo'n mens ook is, wie kan die macht aan? De mogelijkheid van euthanasie vind ik een science fiction-achtige dreiging. Er is een film waarin mensen van boven de 60 jaar geen medische behandeling meer krijgen. En dat klopt niet met wat ik in het zesde gebod lees.”

5. Eert uw vader en uw moeder.

„Ik heb mijn vader nooit bewust gekend. Hij stierf toen ik twee was. Als ik bij vriendjes at en er zat een man aan het hoofd van de tafel vond ik dat altijd een wonderlijke situatie. Wat gek, dacht ik, hij speelt ook nog de baas! Ik heb me pas gerealiseerd wat het is om een vader te hebben toen ikzelf vader werd. Mijn vader was overigens alle eer waardig. Hij is als hoofd van de L.O. Sneek in het verzet omgekomen. Een van de zelfstandige stichtingen 40-45 is het district Sneek. En men heeft mij gevraagd om in het bestuur van die stichting zitting te nemen. Daar zit voor mij iets in van 'eert je vader'. Op de een of andere manier ga ik door met zijn werk.

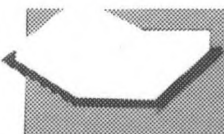
Ik vind het jammer dat je er zo lang over doet voordat je in de gaten krijgt wat een kostbaar mens een moeder is. Toen ik een jaar of zestien was, had ik daar geen zicht op. Zij was er, betrouwbaar, aanwezig, maar het drong niet tot mij door. Na mijn twintigste – toen het geloof voor mij ging leven – kreeg ik stap voor stap in de gaten hoe grandioos mijn moeder is. Mijn moeder is een Friezin en ik ben een diep Fries. Wij lopen niet met onze – beslist aanwezige – emoties te koop. Ik eer mijn moeder in kleine dingen. Langskomen als het even kan. Even een arm om haar heen. In die dingen laten zien hoe sterk je bij elkaar betrokken bent.”

Een predikant vertelde eens in een imponerende preek over Mattheüs 11:28-30, dat zijn schoonvader altijd zei: „Stel je eens voor, dat je als man en vrouw in het huwelijk zover van elkaar afstaat, dat de één in deze hoek van de kamer staat en de ander staat in die uiterste hoek en Jezus staat in het midden en zegt tegen beiden:

„Komt tot Mij allen, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven”; wat zal dan hun reactie zijn? Als zij metterdaad allebei naar Christus toegaan komen zij ook dicht bij elkaar. Dat is de rust voor die man en die vrouw in een spanningsvolle huwelijkssituatie.” Daarmee is niet ontkend, dat een echtscheiding een complex gebeuren is. Je hebt met mensen te doen als schepselen van de Here, als kinderen van God. Ieder vraagt in eigen omstandigheden en leefwereld een aparte benadering. Daarvoor is veel wijsheid van boven nodig! Maar dit is zeker: Wie niet bij Christus uitkomt, blijft nergens meer! U ziet, dat de opmerkingen van Ds. Boomsma mij aan het denken hebben gezet.”

Enschede

O. Mooiweer

Boekbespreking

J. Meulink, Enschede

Bavianen en Slijkgeuzen

Kerk en kerkvolk ten tijde van Maurits en Oldebarnevelt.

prof. A.Th. van Deursen. Uitg. Van Wijnen, Franeker.

484 blz. gebonden, prijs f 69,50.

In 1974 verscheen van Deursen 'Bavianen en Slijkgeuzen'. De 1e druk was al spoedig uitverkocht. De vraag naar dit boek bleef bestaan. Nu is er, na 17 jaar, een ongewijzigde druk verschenen.

In 1975 gaf ds. H. v.d. Kwast in Opbouw een lovende bespreking over dit boek. Deze lof kan ik geheel onderschrijven. Bijna was ik in de verleiding gekomen zijn bespreking ongewijzigd over te nemen.

De titel van het boek 'Bavianen en Slijkgeuzen' is op het eerste gezicht niet erg duidelijk. De schrijver licht deze in zijn boek dan ook toe. Bavianen is de spotnaam voor de remonstranten. Men zegt, dat deze naam het eerst werd gebruikt bij de bestorming van een huis in Amsterdam (zo ging het in die tijd toe bij kerkelijke onenigheden).

Een van de aanwezigen, een remonstrantse voorman, had zulk een eigenaardig uiterlijk, lange gestalte, kromme benen en een gerimpeld hoofd zonder baard, dat het grauw hem voor een baviaans jong uitkreeet. Anderen beweren, dat baviaan slechts een klankvariatie op arminiaan is geweest. Dat laatste lijkt mij waarschijnlijker.

Het woord slijkgeus werd al in 1612 gebruikt voor de contra-remonstrantse partijgangers, die door weer en wind over de beslijkte wegen de gastvrijheid van de dorpskerken verkozen boven de remonstrantse predikaties in eigen woonplaats.

Deze verklaring van de titel is kenmerkend voor de wijze, waarop geschreven is.

Dit boek gaat over kerk en kerkvolk ten tijde van Maurits en Oldebarnevelt. De schrijver gaat daarbij nauwkeurig na hoe het kerkelijk en christelijk leven was van de gewone man.

Van Deursen heeft ongetwijfeld veel werk gehad bij de nasporingen in de archieven en hij heeft daarmee ook veel interessant materiaal naar boven gebracht.

Het eerste deel beschrijft de hervormde (gereformeerde?) kerk uit die

tijd, zoals ze was en zoals ze wilde zijn onder invloed van de calvinisering. Het tweede deel tracht duidelijk te maken hoe en waarom de remonstrantse acties mislukten. In beide boeken staat de gemeente, het kerkvolk centraal.

Het is niet slechts een boek voor vakmensen, maar ieder belangstellend kerklid heeft hierin een leerzaam geschrift te zijner beschikking.

Zijn toch al uitgebreide studie heeft van Deursen beperkt tot de provincie Holland, omdat deze het best kenbaar is, de meeste algemene betekenis heeft en het meest in beroering is gebracht door bestandtwisten.

Zijn in 1979 vierdelig 'Het kopergeld van de Gouden Eeuw' is wel wat populairder geschreven, maar ook dit boek heeft een stijl, die velen zal aanspreken. Dit keurig uitgevoerd boek van prof. Van Deursen geeft een veel interessanter kijk op de geschiedenis, dan de met veel jaartallen doorspekte leerboeken, die vaak bij het onderwijs gebruikt worden.

Ik kan dit boek, vooral aan geschiedneliefhebbers, zeer ter lezing aanbevelen.

M. de Jonge, Voorburg

Geloven is liefhebben

J.A. van Delden: GELOVEN IS LIEFHEBBEN.

Drs. Van Delden is directeur van de EH-J (Evangelische Hogeschool te Amersfoort, afd. Journalistiek). Hij verzorgde gedurende een aantal jaren de week-openingen en daaruit is dit boek ontstaan. Het zijn bijbelstudies, maar niet traditioneel van opzet. In de gang van het verhaal sluit hij bijbelgedeelten in. Het is te verstaan dat de stof, gericht op de studenten aan de EH ruimte biedt aan veel actuele problemen, ook op de vragen, die de studenten later in hun maatschappelijk leven (hun taak) tegemoet gaan.

De schrijver geeft in zijn 'Woord vooraf' reeds aan dat het boek lang niet alles zegt over 'geloven' in deze tijd. Het is een onderwerp waar je niet gauw over uitgepraat bent, laat staan ermee zou zijn klaargekomen. Zijn toespraken bedoelden richtinggevend te zijn voor later, een stuk 'vorming' dus. Hij legt de basis voor een 'levensbeschouwing'. Zelf zegt hij er dit van: „Het Woord van God is als zaad. Wij zijn de akker waar het zaad in valt. Als we bijbellezen, nadenken over wat we gelezen hebben, dan gaat het zaad ontkiemen. Als we God leren kennen en naar zijn wil gaan leven, dan draagt het zaad vrucht. Deze bijbelstudies willen helpen om de akker klaar te maken' (7)

Uit de inhoudsopgave blijkt duidelijk wat er in de serie toespraken over

'geloven' aandacht kreeg. Geloven is – zo lezen we – God kennen, gehoorzamen, luisteren, groeien, leven van genade, aanvaarden, liefhebben. In de uitwerking hiervan bindt de schrijver zich niet aan een strak schema. Hij kan met zijn stof 'spelen' en dit bemerk je dan ook: een ontspannen verhaal dat bijna ongemerkt naar het hart van de zaak heenleidt en met de klem van Gods Woord. Zo is in de paragraaf 'luisteren' veel uit Psalm 19 aangehaald mede in relatie tot Rom. 1. „Zo is de hele schepping vol beeldtaal. De schoonheid, de doelmatigheid heeft ons veel te zeggen (...) groot is de schepping, onvoorstelbaar. God spreekt en zijn macht, zijn majesteit, wijsheid, glorie, grootheid worden zichtbaar in zijn werk. De wind, de golven, de vogels, dag aan dag wordt Gods lof gezongen door de schepping. Dat zegt Psalm 19. Laten we toch onze ogen en onze oren open hebben. Kijken en luisteren." (39)

Je merkt op hoe levendig de taal is, helder en duidelijk, ook bij-de-tijd. Ik heb moeite om niet méér te citeren. Neem het boek ter hand en lees zelf. Je wordt geboid en je geloofskennis verdiept zich.

Nog één citaat: „Geloven is God vertrouwen, gehoorzamen. Dat geldt in het bijzonder voor het tot geloof komen. Toen Paulus de wereld inging kwam hij niet met het verzoek tot de heidenen of die zo vriendelijk wilden zijn om tot geloof te komen. Hij kwam niet met een verzoek maar met een bevel van Godswege „Bekeert u!" Geloven begint met gehoorzamen, vertrouwen dat God mogelijk maakt wat Hij beveelt. Tot bekering komen, tot geloof in het evangelie (Marc. 1:12) is een zaak van gehoorzaamheid. De zogenaamde doorgaande bekering is evenzeer een zaak van gehoorzaamheid. 'In de kerk opgroeien' is niet voldoende, er is wedergeboorte nodig, een 'bevindelijk' geloof, een persoonlijk gehoorzamen, gehoor geven aan Gods roepen. Lijdelijk afwachten tot God je bekeert, mag evenmin, is een vorm van ongehoorzaamheid aan Gods geboden. Vertrouwen dat 'het wel goed zit' omdat je ooit wedergeboren bent is evenzeer misplaatst". (31)

Ik ben geneigd hier enkele opmerkingen bij te stellen. Gegeven het gesprek van een leraar met z'n studenten, is het te verstaan dat heel veel nadruk gelegd wordt op wat die studenten moeten. Maar er is toch méér te zeggen. Velen van hen zijn gedoopt, opgenomen in Gods barmhartigheid, in Zijn Verbond, in zijn gemeente; zij hebben alles in de Middelaar, onze Heer Jezus Christus. Het is maar niet een stelletje heidenen, dat gehoor, maar mensen, tot wie de HERE gesproken heeft toen ze baby waren en nog spreekt, nu ze flinke jongemannen en -vrouwen zijn. Ze zijn in betrekking gebracht met de Heer van hemel en aarde, die ook eens verantwoording

van hen zal vragen over hun levensinstelling. En dat nu ontbreekt vrijwel in het gehele boek. Typend voor de EH? 't Zou kunnen, maar eerder is het terug te brengen tot de schrijver. Die zelf zegt „Ik heb in mijn leven veel geleerd van vrienden uit evangelische groepen en uit de kring van de Nadere Reformatie. Dat was een kostbare aanvulling en verdieping van het erfgoed dat ik in de kring van de Vrijgemaakt Gereformeerde Kerken heb meegekregen. In deze bijbelstudies probeer ik het waardevolle van al die drie stromingen vast te houden en te verwerken. De vreugde van het geloof en de wandel met God, de noodzaak van bekering en bevinding en de zekerheid van Gods beloften. De drie stromingen kunnen en dienen van elkaar te leren. Ik hoop dat dit boek daaraan bijdraagt” (7).

We wensen het boek in veler handen, terwijl we de heer Van Delden bijzon-

der wijzen op wat we in Gal. 5:22 lezen over **de vrucht van de Geest**.

De uitgever van dit boek, dat 140 bladzijden telt, is Buijten & Schipperheijn, Amsterdam en voor f 18,50 kunt U in het bezit ervan komen.

M. Janssens, Alphen aan den Rijn

Israël en de Kerk

Nav. Willem J. Ouweneel – ISRAËL EN DE KERK, oftewel: Eén of twee volken van God? Confrontatie van de verbondsleer en de bedelingenleer, Vaassen 1991.

In zijn boekje probeert Ouweneel een bijdrage te leveren aan het denken over de relatie tussen Israël en de Kerk. Hij meent dat veel verschillen over de positie van Israël niet zozeer komen door de detail-uitleg als wel

door „het bredere theologische 'denkkader', het leerstellige 'raamwerk' waarin de uitlegkundige bevindingen hun plaats moeten krijgen. Vanzelf blijkt dan dat de visie op Israël onlosmakelijk samenhangt met de visie op de Kerk – haar wezen, oorsprong, positie, roeping –, „op het verbond, op de doop, op onze roeping in de wereld, op de hele eschatologie.” (p. 11) Zelf geeft de auteur aan dat hij voor een bondige aanpak gekozen heeft, waardoor veel punten veel beknopter aan de orde komen dan hij eigenlijk zou willen. En dat maakt het gesprek met hem er niet gemakkelijker op. Ik ga in dit artikeltje niet in op alles wat Ouweneel te berde brengt. Dan zou ik vele van de door hem genoemde teksten moeten exegetiseren. Slechts een aantal opmerkingen wil ik maken naar aanleiding van (de teneur van) het boek. En in die opmerkingen hoop ik dan ook het 'denkkader' te laten doorklinken.

De grootste in het koninkrijk der hemelen

Klein worden als een kind
Eenvoudig als een vogel in de wind
die haar nest ootmoedig bouwt
aan de voet van het gekruiste hout

Zo leeft de mens door God bemind

Mattheüs 18 : 4

Theo Coenraads

'Geroepen als Mattheüs' is de titel van een dichtbundeltje, geschreven door Theo Coenraads en geïllustreerd door Harry Rinckes. Wat u hierboven ziet, is daaruit overgenomen. Een mooi verzorgde uitgave van De Vuurbaak. Omvang 39 bladzijden. Prijs: f 15,90.

T.H.

Opvallend vond ik het dat Ouweneel, die gezien de bibliografie vanuit verre streken z'n literatuur heeft gehaald, het proefschrift van de gereformeerd vrijgemaakte predikant H.R. van de Kamp, 'Israël in Openbaring, Een onderzoek naar de plaats van het joodse volk in het toekomstbeeld van de Openbaring aan Johannes', Kampen, 1990, links laat liggen. Daardoor (?) gaat hij niet in op de *exegetische* argumenten die Van de Kamp aanvoert, en die Ouweneels visie bepaald niet ondersteunen. Van de Kamp overigens gaat wel in op eerdere publikaties van Ouweneel die met dit onderwerp te maken hebben.

1. Op p. 14 geeft de schrijver een uitleg van de titel van zijn geschrift. „Niet: 'Kerk en Israël', zoals zo vaak gezegd wordt; Israël was eerst.” Hier heb je het probleem gelijk voor je. Ouweneel, als aanhanger van de 'bedelingenleer', meent dat Israël er was vóór de Kerk. Gezien talloze uitlatingen in zijn boek over een toekomst voor Israël moet je tot de konklusie komen dat Ouweneel meent dat God met Israël begonnen is, dat vervolgens de gemeente in het vizier komt, en „dat Israël pas bekeerd en hersteld wordt wanneer de Gemeente in de hemel is opgenomen. Tijdens het messiaanse vrederijk zal Israël het middelpunt op aarde vormen, en zal de Gemeente verheerlijkt met Christus in de hemel zijn.” (p. 24) Komt dit er op neer dat Ouweneel de gemeente ziet als een interim, een tussenstadium van Gods handelen met Israël, ook al probeert hij dat op p. 127 weer wat recht te trekken? De uitspraak 'Israël was eerst' zal het ongetwijfeld goed doen, maar het is niet waar. Hieruit blijkt dat de auteur vanuit een veronderstelling werkt. Volgens mij begint Gods handelen met mensen bij de mensheid als geheel, bij Adam (= mens), geen mens uitgezonderd om zo te zeggen. Vervolgens treedt er dan in Gods handelen een versmalling op en vind je de Kerk, Gods bijzondere volk, in de gedaante van Abraham/Israël, om later, na Christus, te worden uitgebouwd tot een universele Kerk. De inzet van de Bijbel is de schepping van de wereld; niet van één bepaald stuk land en één bepaald volk. De schriftelijke openbaring van de HERE begint niet bij Israëls volksbestaan, maar bij de schepping van de wereld. Het gaat God eerst om de wereld en de hele mensheid en (pas) in tweede instantie om het beloofde land en het volk Israël. De God van de schepping werd de God van Israël. Niet andersom!

2. Ouweneel is in zijn geschrift nogal bezig met het verwerpen van allerlei termen. Omdat de Bijbel geen naam noemt voor de optelsom van alle gelovigen van alle tijden, komt hij tot de konklusie dat de gemeente iets anders is dan die optelsom. Ook heeft hij het tamelijk uitgebreid over de termen 'inlijven bij Israël' en 'lichaam van Christus'. Wat hij daarover schrijft doet

nogal geforceerd aan. Het wekt de indruk dat hij alles genoemd wil hebben wat (eventueel) zijn mening kan ondersteunen.

3. Een derde punt is de omgang met de Schrift. Een aantal voorbeelden wil ik hier noemen. Ouweneel meent dat het elkaar onder de neus houden van een aantal Schriftplaatsen om de ander te weerleggen geen zin heeft. En dat je ook de discussie niet mag „vertroebelen door oneigenlijke, irrelevante of 'vrome' argumenten”. (p. 27) Daarbij noemt hij dat je wel kunt horen dat de profetieën letterlijk vervuld worden in Israël en dat iemand daarop reageert dat ze vervuld worden 'in Christus'. Hij noemt dat „een oneigenlijk argument, omdat niemand dat zal ontkennen.”

„Bovendien”, zo schrijft hij, „is het irrelevant, want het feit dat alle profetieën *slechts* (onderstreping MJ) 'in Christus' vervuld worden, zegt nog helemaal niets over de wijze waarop zij 'in Christus' vervuld worden.” Hier laat hij zich flink in de kaart kijken. Ik zou niet de moed hebben om het woordje 'slechts' in verband met de vervulling in Christus te gebruiken. Een ander voorbeeld treffen we aan op p. 41. Daar stelt de schrijver: „Daarom kon de Gemeente niet vóór Hand. 2 bestaan, want toen werd pas de Heilige Geest uitgestort en kwam Deze op aarde wonen.” Volgens hem bestaat er op dit punt geen continuïteit met het OT, want toen was de Geest wel werkzaam op aarde, maar niet woonachtig. En dan volgt de veelzeggende opmerking: „Daarom kon David nog bidden: „neem uw Heilige Geest niet van mij” (Ps. 51, 13), wat geen christen in het licht van Joh. 14, 16 vandaag nog kan bidden.”

Zulk Schrift-gebruik moet dienen om ons te doen geloven dat Gods handelen onder het NT in grote mate verschilt van dat onder het OT! Evenals wat we vinden op p. 74: „De gedachte dat ook de kinderen van de gelovigen tot de Gemeente behoren, stoelt niet op rechtstreekse uitspraken van het N.T., maar is een consequentie van de verbondstheologie en de verwarring van de oudtestamentische *qahal* en de nieuwtestamentische *ekklesia*. De (oudtestamentische) *qahal* bestond uit gezinnen, de nieuwtestamentische *ekklesia* bestaat uit individuele gelovigen.” En nog een voorbeeld van het Schrift-gebruik in dit boekje is wat n.a. Joh. 4, 22: „Het heil is uit de Joden”, gezegd wordt: „Het heil is uit de Joden, en het is ook in de eerste plaats voor de Joden.” (p. 61)

4. Wat hiermee direct te maken heeft vinden we in het hoofdstuk: 'Profetische citaten uit het O.T. in het N.T.' In het NT treffen we heel wat citaten aan uit het OT. Iets wat daar wordt betrokken op Israël, wordt in het NT betrokken op de gemeente. Ouweneel meent dat dat nog helemaal niets zegt over Israël. Volgens hem geeft bijv. Paulus in Rom. 9, 25v. niet de uitleg van Hos. 1 en 2, maar „slechts (weer dat woord! MJ) een toepassing”.

Op één voorbeeld wil ik wat nader ingaan. In I Pt. 2, 9 worden titels van Israël uit Ex. 19 toegekend aan de nieuwtestamentische gemeente. Volgens Ouweneel is dit geen bewijs dat de Kerk van de nieuwe bedeling het nieuwe 'Israël' is, omdat de tekst als zodanig niet zegt „dat de gebruikte titels niet langer van toepassing zijn op het etnische Israël c.q. sluit niet uit dat deze titels straks weer in hun letterlijke betekenis zullen gelden voor een nationaal en geestelijk hersteld Israël. Het citaat hoeft daarom niet méér in te houden dan een typologische parallel tussen het oude Israël en de Kerk van vandaag. Béide worden 'volk van God' genoemd.” Maar er is meer te zeggen. Petrus gebruikt hier het woord 'laos' voor volk. En juist dit woord is in de Septuaginta (de Griekse vertaling van het OT) uitgekozen om Israël als het volk van God te onderscheiden van de andere volken, de 'ethnoi'. Dat Petrus – en niet alleen hij, zie bijv. Hd. 15, 14 en Tit. 2, 14 – met dit woord de gemeente aanduidt, betekent, en helemaal gezien de andere typeringen uit Ex. 19, dat God een volk heeft op aarde. Dat volk heeft Hij uit Egypte bevrijd. Aan dat volk heeft Hij bij de Sinaï zijn verbondsregels gegeven. En dat volk spreekt Petrus aan. Het is één en hetzelfde volk van God. Typerend is dat een hoofdstuk als Rom. 4, waarin de apostel Paulus ons verkondigt dat Abraham door het geloof gerechtvaardigd werd en waarin we lezen dat hij een erfgenaam van de wereld zou zijn, in deze studie geen enkele rol speelt. Wel komen we het woord tegen: „De landbelofte wordt niet vervuld in een of ander geestelijk 'land', maar in het aloude beloofde land. Het herstel van de tempel wordt niet verwerkelijkt in een of andere geestelijke 'tempel', want volgens een dergelijke uitleg zou het niet gaan om een *herstel* van wat verloren ging, maar slechts om vervanging door een geestelijke tegenhanger.” (p. 67v.) Geen woord hierbij over (uitspraken van) Christus!

En nog iets over Ouweneels Schrift-gebruik. Het lijkt heel eerbiedig om profetieën over bijv. het herstel van Jeruzalem 'letterlijk' te nemen. Alleen, daarbij negeert hij grotendeels wat ons geopenbaard is in het NT en met name in de Openbaring aan Johannes. Aan dr. Van de Kamp komt de eer toe een nauwkeurige en gedetailleerde exegetische te hebben geboden van m.n. die hoofdstukken van Openbaring die in de discussie over de plaats van Israël een rol spelen. En ook daaruit blijkt dat we bij de profetieën over Jeruzalem niet moeten denken aan een echte stad, zoals wij die kennen, maar Openbaring onthult ons de werkelijke zin van de profetie. Juist vanuit zijn exegetische, en niet vanuit een theologisch 'denkkader', is Van de Kamp tot zijn eerste stelling bij zijn proefschrift gekomen: „Gods voltooide Israël wordt, blijkens het toekomstbeeld van de Openbaring aan Johannes, gevormd door het totaal van de gelovi-

gen uit alle volken. Een aparte positie voor leden van het joodse volk wordt – behoudens de bijzondere plaats voor de twaalf apostelen in Op. 21, 14 – in het toekomstbeeld van Openbaring niet beloofd." Hopelijk ziet Ouweeneel nog eens kans om op de publikatie van Van de Kamp in te gaan. Dat zou voor het gesprek over Israël en de Kerk zeer nuttig en verhelderend kunnen zijn.

O. Mooiweer, Enschede

Ethische vragen in prediking en pastoraat

Dr. W. H. Velema; 'ETHISCHE VRAGEN IN PREDIKING EN PASTORAAT – Reformatiereeks – Uitgave van Kok/Voorhoeve – Kampen. 112 pag – f 22,50.

In dit boek schrijft de bekende Prof. Velema over de prediking als verkondiging van het Woord en gaat hij nader in op het specifieke van het pastoraat. Het Woord wil geloofd en gehoorzaamd worden. Het is het werk van de herder om de kudde te voeden met de boodschap van de genade. Daartoe dient ook het pastorale gesprek. De auteur gaat de Bijbelse gegevens na, die richtinggevend zijn voor het behandelen van ethische vragen in de prediking en spitst het geheel toe op een uiteenzetting van de praktische betekenis van de Tien Geboden. Aan het slot van zijn geschrift belicht Velema de verschillende facetten van het pastorale gesprek. Dit is een zeer indringend hoofdstuk waarin wegen worden gewezen voor de benadering van mensen, die huwelijksproblemen hebben of de nasleep van incest ondervinden etc. Zeer leerzaam! Wij hebben een beetje moeite met de titel van dit boek. Prediking is toch ook en in de eerste plaats pastoraat! De predikant is toch voluit pastor op de kansel. Dat is toch de beheersende inzet van zijn ambtsdienst! Zou het daarom niet beter geweest zijn wanneer als titel gekozen was: Ethische vragen in het pastoraat? Jammer is ook, dat Dr. Velema niet nader heeft uitgelegd wat de diepgaande betekenis is van de betiteling: Goede Herder. Het houdt immers in, dat Jezus Zichzelf de juiste Man op de juiste plaats noemt, die geheel berekend was voor zijn gigantische taak. Dit zijn slechts een paar kritische notities. Het geheel van dit boek is zonder meer inspirerend en daarom aanbevelenswaardig, temeer daar aan elk hoofdstuk vragen ter overweging zijn toegevoegd. Zo kan een levendige discussie op gang gebracht worden!

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Zaandam

Het adres der kerk is gewijzigd en luidt nu: Botenmakersstraat 112, 1506 TH Zaandam.

Ned. Geref. Kerk van Urk

Ds. J.J. van Es, predikant van Doetinchem/Velp, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Onder andere(n)

Van hart tot hart: thema van 4 vrouwendagen in 1992

Van hart tot hart: thema van vier vrouwendagen, uitgaande van de Evangelische Omroep.

Vrouw Zijn heeft voor 1992 vier vrouwendagen in petto. De eerste wordt gehouden op 25 januari in de Buitensociëteit in Zwolle. Ook op deze vier dagen zijn er weer sprekers en sprekers die op het centrale thema ingaan. Alle vrouwendagen hebben als thema: 'Van hart tot hart' en telkens wordt een aspect daarvan nader uitgewerkt. Verder treden enkele gospelartiesten op en is er samenzang. De entree is f 7,50 en kaarten kunnen gereserveerd worden via het telefoonnummer 08380-23334.

Het hart van de Here Jezus, Zijn liefde en bewogenheid; daarover hoopt ds. D. van Keulen in het ochtendprogramma van de eerste vrouwendag volgend jaar te spreken. 's Middags zal Tonneke Bijker, bekend van de 'Vraag van de week' in Vrouw Zijn, ingaan op het thema 'Openhartig zijn met de Here Jezus'. Zij spreekt dan met name over het gebed.

Ook kunnen de bezoekersters weer kiezen uit drie seminars om bij te wonen. Lies Drop behandelt in een seminar het thema 'Van harte welkom', Edith Schouten spreekt over 'Muren rondom je hart' en gaat in op schuld en schuld-

gevoelens. Noor van Haaften spreekt ten slotte over vriendschap en koos daarbij voor de titel 'Van hart tot hart'. Het adres van 'De Buitensociëteit' is Stationsweg 4 in Zwolle.

De volgende vrouwendagen zijn gepland op 1 februari in de Jaarbeurs in Utrecht, op 16 mei in 'De Vereeniging' in Nijmegen en op 23 mei 'Het Tehuis' in Groningen. Van de dag in februari is al te zeggen dat Henk Binnendijk spreekt en ook Reona Joly-Petersen. De laatste is een voormalig bijbel-smokkelaarster naar Albanië.

Voorlichtingsbijeenkomst van Evangelische Hogeschool

AMERSFOORT – Op D.V zaterdag 11 januari 1992 a.s. houdt de EH een voorlichtingsdag voor aanstaande studenten en geïnteresseerden voor het nieuwe cursusjaar 1992/1993. De bijeenkomst vindt plaats in het EH-gebouw, Drentsestraat 1, Amersfoort en begint om 10.00 uur.

Er wordt informatie verstrekt over de drie afdelingen van de EH: * het EH-Basisjaar (voorbereiding op hoger onderwijs), * de Evangelische School voor Journalistiek (ESJ) (een vierjarige erkende HBO voor journalistiek, voorlichting en PR), * de Evangelische School voor Theologie (EST) (een erkende eerste- en tweedegraads lerarenopleiding theologie). Tevens is er gelegenheid docenten en stafleden te ontmoeten en vragen te stellen.

Ter informatie worden studiegidsen met routebeschrijving op verzoek gaarne toegezonden (tel. 033-621731). Op deze voorlichtingsdag is er tevens gelegenheid de kunstwerken te bezichtigen die een twintigtal christelijke kunstenaars permanent op de EH exposeren. Opendag Reform. Bijbelschool

'Open Dag'

Op zaterdag 18 januari 1992 houdt de Reformatorische Bijbelschool een Open Dag. Vooral voor aanstaande studenten een goede gelegenheid om eens kennis te maken met de RBS. Maar ook andere belangstellenden zijn van harte welkom. Onderdelen van het programma zijn: introductie van de onderwijsprogramma's, een indruk van het leven op de RBS, verschillende proeflessen en bijdragen van (oud-)studenten. U bent van harte welkom vanaf 10.30 uur in het gebouw van de RBS, Krakelingweg 10 te Zeist. Tel. 03404-24166.

'Tegenwoordigheid van Geest'

Tweemaal per jaar organiseert de Reformatorische Bijbelschool te Zeist een themaweek. Deze weken maken deel uit van het studieprogramma van de school, maar staan open voor belangstellenden. Van 6 t/m 10 januari zal het thema 'Tegenwoordigheid van Geest' centraal staan. Uitgangspunt is Romeinen 8, waar Paulus schrijft over het leven van een christen onder de leiding van de Heilige Geest. Elke morgen om 11 uur wordt een gedeelte van dit hoofdstuk uitgelegd in een plenaire bijbelstudie. 's Middags en 's avonds zijn er tal van verwerkingsmo-

gelijkheden. Dinsdagmiddag om 2 uur bijv. vertellen een journalist, een kunstenaar en een zakenman hoe zij in hun beroep gestalte geven aan hun christen-zijn. Donderdagmiddag om 4 uur spreekt ds. D. van Keulen uit Houten over 'vaste hoop'. De week wordt afgesloten met bijbelstudie en lofprijzing op vrijdagmorgen om half 11 m.m.v. Charles A.E. Groot. Het is ook mogelijk om één of enkele onderdelen van het programma bij te wonen. Inlichtingen: tel. 03404-24166, RBS, Kralingweg 10 te Zeist.

Opbouw en toerustingsavond van de vereniging 'De Christenvrouw'

Deze avond wordt gehouden: dinsdag 14 janurai 1992 te Gouda, 'De Driestar', Aula I, Ronsseweg. Ruime parkeergelegenheid. Vanaf NS-station 10 min. lopen, achteruitgang Bloemendaal.

Spreker: Drs. I.A. Kole te Berkenwoude.

Onderwerp: „Waarom nu juist het Christendom?”

Iedereen is hartelijk welkom. De toegang is vrij. (collecte)

De avond duurt van 19.45 uur tot ca. 22.15 uur.

Koffie aanwezig.

Inlichting secretariaat 05921-41675

Steun ons Spanjewerk!

De Stichting 'In de Rechte Straat', waarvan ds. E. Zwarteveen bestuurslid is en ds. L.W.G. Blokhuis en ds. W. v.d. Lingen leden zijn van het aanbevelingscomité:

1. zorgt met het 'Spanje-comité Rijswijk' (ieder de helft) voor het levensonderhoud van **ds. Párraga**; en volledig voor dat van ex-priester **F. Rodriguez** (uit wiens arbeid in Ponferrada een gemeente is gegroeid), die tijdens zijn verblijf in de Wartburg lid was van de Ned. Ger. Kerk van Velp;
2. zendt elke twee maanden **17.000 ex. van de Spaanse editie** naar Spaanssprekenden en de aanvragen voor een – vanzelfsprekend GRATIS – abonnement nemen nog steeds toe;
3. onderhoudt de gezinnen van de ex-r.-k. **dr. L. Velilla (voorheen chirurg)** en van **br. F. Gomez (voorheen leraar)**, die hun comfortabele bestaan hebben opgegeven, omdat ze zich groepen weten predikant te worden in Spanje en daarom nu gereformeerde theologie studeren in Aix. Hebt u er wat voor over om die studies mee te betalen?

Graag zien wij uw antwoord tegemoet op

giro 901.000

van IRS te Velp!

IRS
STICHTING

In de Rechte Straat

Parkstraat 52
6881 JH VELP
Tel. 085-634959
Postbank 901.000

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang. Opgave: tel. 05130-20476.

1992

4 april	Ontmoetingsdag Chr. Geref.-Ned. Geref. ambtsdragers en belangstellenden te Emmeloord
11 april	Landelijke Ontmoetingsdag te Barneveld
19 mei	Predikantenkonferentie te Apeldoorn
23 mei	Ouderlingenkonferentie te Utrecht

U kent de VCO toch wel?

Ver. van Christelijke Onderwijsgeveenden bij het basis- en voortgezet onderwijs

De principiële **vakvereniging** (sinds 1955) op basis van Gods onfeilbare Woord

Info:

P.J. Polderman,
Reeënlaan 5,
7315 EV Apeldoorn
tel. 055-788794

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W. Smouter, Breukelen

Geestelijke ervaringen

In de IJsselhallen te Zwolle was het begin deze maand een drukte van belang, toen duizenden mensen waren afgekomen op een bijeenkomst rond John Arnott uit Canada, die de "Toronto-zegen" in Nederland kwam verbreiden. Deze zegen bestaat erin, dat mensen volgens de organisatoren door de verfrissende werking van de Heilige Geest spontaan uitbarsten in lachen en gieren, in schateren en juichen. Dat alles aangevuld met het zogenaamde "vallen in de Geest" – dit betekent dat mensen op de grond vallen omdat ze alle controle over zichzelf verliezen.

John Arnott is voorganger van de Airport Vineyard Church in Toronto. Die naam doet me vermoeden, dat er een verband is met de Vineyard Ministries van John Wimber, die eerder in dezelfde IJsselhallen een congres hield dat gericht was op "Power-evangelism": krachtige tekenen, zoals genezingen, die evangelisatie ondersteunen. Een verschil lijkt me overigens, dat van het lachen en vallen gezegd wordt dat het niet zozeer een opwekking is (waarbij velen tot geloof komen) als wel een oprisser voor dorre christenen.

Wat is er aan de hand?

Het is makkelijk genoeg om enkele sarcastische opmerkingen te maken over zo'n bijeenkomst die gewijd is aan lachen, gieren en brullen in de Geest. Dat wil ik echt niet doen, alleen al omdat het wat goedkoop is. Belangrijker is de vraag: wat is er aan de hand, dat er zoveel belangstelling is voor boven-natuurlijke verschijnselen? Zo breed mogen we het wel formuleren. Je proeft echt een hang naar het bovennatuurlijke. Niet alleen in de christelijke variant, maar ook daarbuiten. Ik denk nu aan de *hausse* rond het medium Jomanda. Tienduizenden

mensen trekken naar haar *healings*, genezings-bijeenkomsten in Tiel. Het zijn er inmiddels zoveel, dat de Nederlandse Spoorwegen er een dagtrip van hebben gemaakt. Mensen zoeken er genezing, warmte en zin en ze nemen hun kinderen mee, tot en met van tijd tot tijd hun huisdieren. De bijeenkomsten worden niet zo expliciet als "occult en paranormaal" aangekondigd als destijds de samenkomsten rond "het zwarte gat". Maar uit dezelfde wereld is het wel. Jomanda komt bepaald met Christus-achtige pretenties en ze heeft het voortdurend over haar contact met de geesten. Het laatste nieuws dat ik over haar verneem is dat ze een eigen show op de televisie krijgt. Van heel dit werk van Jomanda (ik ben nog niet terug in de IJsselhallen!) moeten we zonder meer zeggen dat het hoort bij de duistere wereld waar God, onder meer in Deuteronomium 18, van gezegd heeft: blijf er vandaan! Zoek er je heil niet! Het is levensgevaarlijk, juist omdat het *niet* allemaal suggestie is, maar voor een deel ook werkelijk contact met de geesten in de lucht betekent. Wat er gebeurt is, dat mensen de deuren openzetten van hun hart en er zo van alles in toelaten – waar de boze geesten dankbaar gebruik van maken. Je hoort er dan ook hetzelfde over als over alle occulte geneeswijzen: sommigen hebben het gevoel dat ze er aantoonbaar beter van worden. Maar velen krijgen na afloop ook de meest enge verschijnselen, van slapeloosheid en angstdroemen tot en met duistere neigingen.

Geestelijke leegte

De ruimte voor dit alles is ontstaan doordat veel mensen in onze cultuur in een gat gevallen zijn, in een geestelijke leegte. We hebben een tijd achter de rug, waarin mensen hun ziel en zaligheid ophingen aan wetenschap

en techniek. Alle problemen leken oplosbaar. De medische mogelijkheden waren enorm en ook de overblijvende zorgen waren bijna weggenomen. Maar er kwam een kentering en het geloof in wetenschap en techniek raakte in een crisis. Veel mensen hebben het gevoel: er moet ergens meer zijn. Dat is overigens ook zo en christenen kunnen dat weten. Maar wanneer je van God en zijn plan met ons leven niet wilt weten, dan moet je wat anders zoeken. En dan heb je een enorme openheid voor iedere wind van leer. De geestelijke strijd van onze tijd gaat over de invulling van dit gat.

Los van het evangelie

Maar heb ik daarmee nu ook iets gezegd over de lachbuien in Zwolle en over andere bewegingen in deze geest? Niet zo rechtstreeks alsof dat duivelswerk zou zijn. De Bijbel leert ons bij bijzondere geestes-uitingen te vragen of Jezus Christus erdoor geëerd wordt. Ik durf van achter mijn bureau niet te beweren dat dit in Zwolle niet zo was. Sterker: ik geloof van harte dat de Geest ook vandaag bijzondere ervaringen wil schenken. Maar ik zou het niet op de voorgevel zetten, zeker vandaag niet. Teveel mensen zoeken naar bijzondere ervaringen, los van het evangelie van Jezus Christus. Teveel mensen proberen de leegte te vullen met ervaringen buiten de ervaring om van de vergeving van al onze zonden door het bloed van Gods Zoon. En toch is dat de enige ervaring die werkelijk je leven kan vullen. Of om met Paulus te spreken: "Ik wijs u een weg, die nog veel verder omhoog voert" (1 Cor. 12:31) en dan volgt het lied over geloof, hoop en liefde. Dat is het enige verhaal waarmee de kerk van Christus mensen heeft te trekken, omdat het de enige weg van behoud is.

in dit nummer

- 451 H. de Jong, **Wie is toch deze?** 452 A. v.d. Dussen, **Genesis 1 (2)** 454 H. Algra, **Kerkjeugd / jeugdkerk**
456 P.J. van Kampen, **Vijftig jaar geleden stierf 'Tante Riek'** 458 J.K.W. Luth, **Apostolische Geloofsbelijdenis**
460 A. van der Dussen, **Lukas en het kerstfeest** 462 J.M. Louwerse, **Tussen Evangelischen (1)**
463 Johan Klein, **Vijf jaar na de val**

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 33,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 63 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.

Opgave: tel. 05130-20476.

1994

16 dec. Zendingsvergadering Den Haag met steunbiedende kerken

1995

14 jan. Landelijke Vergadering Apeldoorn
20 mei Voortgezette Landelijke Vergadering Apeldoorn
18 sept. Symposium 25 jaar STAGG te Amersfoort

(Rectificatie)

Aleid of Klaas?

In het artikel "Waarom een reformatisch liedboek? (2)" is een pijnlijke zetfout geslopen. Op bl. 420, 6e regel van boven, staat te lezen: "er gaapt een onoverbrugbare kloof tussen A. Schilder's 'Christus in zijn lijden' en Oosterhuis' relatie met 'de mens Jezus van Nazareth'. 'A. Schilder' had moeten zijn: 'K. Schilder'. Verder staat er op bl. 419, enkele regels boven de helft van de eerste kolom: "Evenmin ben ik het eens met de berijmers van Psalter 1980 die meenden dat de tekst van de Schrift *in het passen en meten* zo letterlijk mogelijk binnen de engte van het couplet moet worden gewrongen." *In het passen en meten* moet zijn: *met wat passen en meten*.

Drs. J.M. Mudde treedt toe tot de redactie

Tot de redactie van ons blad is getreden Drs. J.M. Mudde, predikant van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Enschede-Zuid. Daarvoor diende hij zes jaar de NGK-gemeente van Breukelen. Dominee Mudde is 36 jaar en vader van zes kinderen.

Drs. Mudde gaat zich in het bijzonder belasten met de rubriek "Kerkelijk leven" en voorziet daarmee in de vacature van de onlangs afgetreden redacteur Drs. H. de Jong. Deze rubriek is echter zo veelomvattend, dat de nieuwe redacteur in overleg met de redactie naar ondersteuning door één of meer andere auteurs uitziet. Drs. Mudde studeerde eerst twee jaar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en daarna aan de Theologische Universiteit van Apeldoorn. Deze studie met als hoofdvak het Oude Testament en Evangelistiek en Dogmatiek als keuzevakken werd in 1990 cum laude met een doctoraal examen afgesloten. In het kader van zijn studie deed Drs.

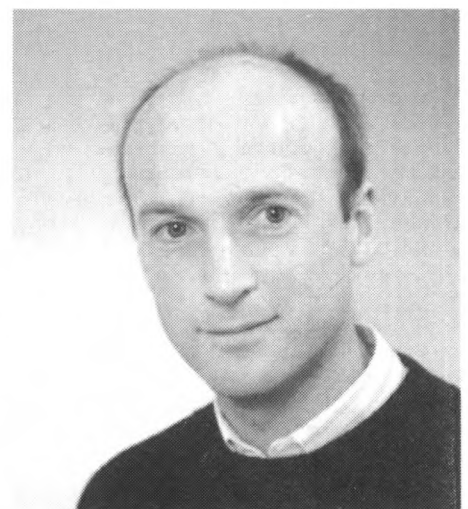
In de komende nummers (o.a.):

M.R. v.d. Berg, Vragen van toen – vragen van nu
M.R. v.d. Berg, Brutaal geloof
M.R. v.d. Berg, Zoeken en gevonden worden
M.R. v.d. Berg, Sabbat en zondag
F.H. Blokhuis, Jeugd op de kerkeraads-agenda
G. v.d. Brink, Doopformulier (herziene versie)
G. v.d. Brink, Schuldig lijden en de dienst der barmhertigheid
Anneke Elzinga, Brieven
R.R. Ganzevoort, Hoe houden we de kerk bij de jeugd
D. Holwerda, Johannes over Johannes
Johan Klein, 5 jaar na de val van de muur
Casper Koolsbergen, Hans Anders
G. de Lange, Verlangen naar een opwekking

Inleveren kopij

In verband met de komende feestdagen dient de kopij voor het eerstkomende nummer één dag eerder dan normaal ingeleverd te zijn. Konkreet betekent dit dat de kopij voor het nummer van 30 dec. uiterlijk 19 dec. bij mij binnen moet zijn. De kopij voor de rubriek "Kerknieuws" dient echter ingeleverd te worden bij de heer M.J.F. van der Wal te Zeist.

K. Muller

Mudde een omvangrijk onderzoek naar het evangeliserend bezig zijn van de Nederlands Gereformeerde Kerken. Regelmatig verschenen in ons blad al artikelen van zijn hand. Ook levert Drs. Mudde bijdragen aan de rubriek "Voetlicht" van het Nederlands Dagblad.

BESTUUR GEREFORMEERDE PERS-VERENIGING "OPBOUW"

H. de Jong, Zeist

'Wie is toch deze...?'

(Markus 4 : 35 – 41)

Het gaat weer tegen Kerst, het Christusfeest. Wie is de Heiland voor ons? Is Hij de Zoon van God of is Hij een begaafd mens of zelfs een religieus genie, zoals je tegenwoordig steeds meer mensen hoort zeggen. Wat mij betreft, ik schaar me aan de zijde van hen die het eerste belijden. Als ik zo'n passage uit het evangelie lees als we nu zoëven hebben gehoord, dan zeg ik met de discipelen (zoals Matteüs vertelt): 'Waarlijk, Gij zijt Gods Zoon!' Maar dat zeg ik niet alleen bij een wonder, zoals de stilling van de storm. Veel vaker stuit ik in het evangelie op dat geheim van Hem. De vraag waarop de zojuist gelezen passage uitloopt: Wie is toch Deze...? komt niet alleen bij de wonderen spontaan bij mij op, maar ook als ik Jezus zijn bekende en schijnbaar zo gewone woorden hoor spreken.

Ik heb zo eens door het evangelie bladerend een streepje gezet bij een paar woorden en daden van Jezus die zeer bekend en ook wel geliefd zijn. Maar waarvan u zich misschien nooit hebt gerealiseerd dat ze het geheim van Jezus' persoon levensgroot in zich dragen. En waar je de grootste moeite mee hebt als je niet gelooft dat Jezus de gezondene van de Vader is. Zonder de belijdenis dat Hij de Zoon van God is zijn ze eigenlijk niet te lezen. Voorop een geliefd Heilandswoord: "Komt tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven; neemt mijn juk op u en leert van Mij, want Ik ben zachtmoedig en nederig van hart..." Stelt u zich nu eens voor dat het een gewoon aards mens is die hier aan het woord is. U mag echt een zeer groot exemplaar van de menselijke soort uitzoeken. De Indische mahatma Ghandi bijvoorbeeld. Maar zou zo iemand u sympathiek worden als u hem zulke woorden hoorde zeggen? Of zou u hem voortaan voor een aansteller, een charlatan houden? Want wie zegt nu zulke dingen van zichzelf? Wie durft zich zo in het centrum van de aandacht te stellen ('Komt allen tot Mij', nietwaar?) en dan ook nog onder de bewering dat hij nederig van hart is?

Ik ga met u naar de zaligsprekingen in de Bergrede. U weet wel, de Bergrede waar zoveel mensen naar verwijzen die in Jezus niets meer dan een begenadigde leraar der mensheid willen zien. Je leest daar: 'Zalig de vervolgenden om der gerechtigheid wil'. We kennen dat woord en velen hebben zich eraan opgetrokken. Maar dan: 'Zalig zijt gij wanneer men u smaadt en vervolgt en liegende allerlei kwaad van u spreekt om Mijnentwil'. Dus eerst: vervolgd om der gerechtigheid wil en dan: vervolgd om Mijnentwil. Is

dat soms hetzelfde? Is Jezus dan de gerechtigheid zelf? Dat is toch de aanmatiging ten top? Wie ben je eigenlijk als je van jezelf zulke dingen zegt? Als je de zaak waarom het gaat zo met je persoon verwat? Wij geloven in Jezus en daarom vinden wij zulke woorden mooi. Maar kunt u zich voorstellen dat er mensen in Jezus' omgeving geweest zijn die dit soort woorden hoorden en toen zeiden: Dit kan niet; deze man moet weg? Of zoals je in het evangelie leest: Deze verleidt het volk?

Wie is toch Deze...? Denk eens aan het liefelijke verhaal van de bruiloft te Kana. 'Ze hebben geen wijn', zegt Maria en Jezus verandert het water in wijn zodat het feest door kan gaan. Maar heeft u er wel eens bij stil gestaan dat Jezus op deze manier van dit bruiloftsfeest zijn feest maakt? Wat toch eigenlijk voor een gast hoogst onbehoorlijk is. Je staat in zulke gevallen voor een keus: of Jezus is werkelijk die Hij zegt dat Hij is, de Zoon van God, en dan wordt zijn gedrag acceptabel, of Hij is iemand die niet weet hoe het hoort, – bij alle hoge begaafdheid die Hem dan misschien eigen is. Van Jezus is ook dit woord bekend: 'Wie vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mij niet waardig; en wie zoon of dochter liefheeft boven Mij is Mij niet waardig'. Ook weer een bekend woord, maar eigenlijk ontstellend voor wie niet gelooft dat Hij de Zoon van God is. Wat verbeeldt Jezus zich wel niet, dat Hij zelfs de banden van het bloed, van wie ieder weet hoe sterk die kunnen zijn, ondergeschikt maakt aan de verhouding tot Hemzelf? Mag dit? Kan dit?

Dat klemmt nog veel meer bij het volgende. Jezus roept iemand tot het discipelschap: 'Volg Mij!' En deze man komt met een dijk van een exkuus waar de hele samenleving van onverschillig welke tijd voor opzij zou gaan: 'Sta mij toe eerst heen te gaan en mijn vader te begraven', waarop Jezus de verschikkelijke woorden zegt: 'Laat de doden hun doden begraven, maar gij, ga heen en verkondig het koninkrijk Gods'. Ontoelaatbare bothed toch? Tenzij wij Hem terecht belijden als de Zoon van God.

Let wel, dit zijn woorden van Jezus en gedragingen die nooit ter sprake komen als het over de vraag gaat of Jezus de Zoon van God is. Toch hebben ze dit belijden tot vooronderstelling, ze gaan er stilzwijgend van uit. En zo word je telkens in het evangelie voor de keus, voor het dilemma geplaatst: of Jezus is de Zoon van God (en dan is het helemaal niet vreemd dat Hij zoiets zegt of doet) of Hij is onbehoorlijk. Of Jezus is de Zoon van God (en dan komt het Hem toe zo op te

treden) of Hij is onuitstaanbaar. Of Jezus is de Zoon van God (en dan is zijn gedrag vanzelfsprekend) of Hij is terecht gekruisigd. Een tussenweg is er niet. Je kunt van Jezus nooit zo maar een aardige man maken. En ook geen religieus genie. Want ook van een genie verwachten wij dat hij zich aan de menselijke gedragscode houdt. Jezus breekt daar slag op slag doorheen. 'Wie is toch Deze...?', die vraag stel je dus niet alleen bij de wonderen die Hij doet, maar veel eerder al: ook bij al die woorden en daden waaraan we zo gewend zijn en die iedereen voor zoete koek lijkt te slikken. We leven in een tijd waarin we veel ongelof om ons heen hebben. Verdrietig genoeg, maar er is ook een voordeel aan. We worden nu zo af en toe gedwongen het evangelie te lezen met de ogen van de buitenstaander. En als je dat doet – meer dan ooit struikel je dan over teksten die je tot dusver alleen maar bekend en mooi gevonden hebt en je realiseert je dat geloven in Jezus Christus inderdaad geloven is. Geloven dat Jezus Christus Gods Zoon is, het is noodzakelijk, wil je het evangelie blijven lezen en het kerstfeest christelijk blijven vieren. Trek je namelijk het God zijn van Jezus Christus af en laat je die belijdenis vallen, dan houd je een onmogelijk en gevaarlijk mens over va wie men zich destijds terecht ontdaan heeft. 'Wie is toch Deze...?', – het is een vraag waar we ook vandaag niet omheen kunnen.

(Toespraak voor de 'Alle-Dag-Kerk' op 16 nov. 1994)

A. v.d. Dussen, Eindhoven

Genesis 1 (2)

"...in 't licht dat leven doet!"

Dat het bericht in Genesis 1 over de schepping van het licht niet beoogt natuurwetenschappelijke informatie te geven, maar opgevat wil worden als evangelieverkondiging, blijkt ook uit het contrast tussen vs 3 en vs 2. Gods eerste scheppingswerk grijpt in op een situatie die heel nadrukkelijk als sinister wordt beschreven. Want dat de aarde 'woest en ledig was', wil zeggen dat er geen leven op aarde mogelijk was. De uitdrukking 'woest en ledig' komt ook voor in Jeremia 4:23. Daar is het de aanduiding van de rampzalige toestand die het gevolg is van Gods gericht over Israël: de dag des oordeels laat het land dood, onherbergzaam, levenloos achter (zie Jeremia 4:24-26; vgl. Jesaja 34:11). In dat kader past de duisternis waarvan in Genesis 1:2 sprake is.

'Duisternis' roept overal in de bijbel nare gedachten op: 's nachts kun je geen hand voor ogen zien, zodat je je ellendig kunt stoten, Johannes 10:10; in het donker opereren criminelen, Job 24:13-17. 'Duisternis' is uiteindelijk de sfeer van de dood, Job 10:21,22; psalm 88:7,13. Met andere woorden: toen God het licht schiep, zette Hij de eerste stap op de weg naar een leefbare wereld. Want zoals 'duisternis' in de bijbel verbonden is met dood en gevaar, zo verwijst 'licht' naar leven en veiligheid. Het slot van psalm 56 (berijmd) zegt het onnavolgbaar mooi:
*Geprezen zijt Gij, HEER, die telkenmale de zon van uw gelaat voor mij deed stralen,
dat ik mag wandelen en ademhalen in 't licht dat leven doet!"*

Ere wie ere toekomt!

Alles wat de verzen 4 en 5 toevoegen aan het bericht over Gods eerste scheppingswerk, bevestigt dat hier niet vanuit natuurwetenschappelijke interesse naar het fenomeen 'licht' wordt gekeken. God zelf is de eerste, die de positieve waarde ervan vaststelt: "En God zag, dat het licht goed was." (vs 4a) Hij zorgt er ook voor, dat het licht niet 'gegrepen' wordt door de duisternis (vgl. Johannes 1:5): Hij stelt het onverstoorbare ritme van dag en nacht in, zodat het donker steeds opnieuw plaats maakt voor het licht. Hij ontnemt ook aan de duisternis het angstaanjagende: Hij geeft immers een naam aan het donker, 'nacht' (vs 5b), wat betekent dat niet alleen de dag, maar ook de nacht onder zijn heerschappij valt (psalm 74:16). In feite wordt hier reeds de troost van psalm 91 voorbereid: "Gij hebt gij niet te vrezen voor de verschrikking van de nacht, ... voor de pest die in het duister rond waart." Zo drukt de HERE in de schepping van het licht het stempel van zijn goedheid op de wereld. Maar daarmee komt ook de schepping van zon, maan en sterren op de vierde dag in een heel ander perspectief te staan. Vanuit natuurwetenschappelijk

oogpunt gezien is het een hoogst wonderlijke volgorde. Maar als het erom gaat dat het levenslicht een goede gave van God is, krijgt het een diepe zin dat de hemellichamen pas veel later op het toneel verschijnen. Reeds Calvijn heeft hierin de boodschap opgevangen, dat wij mensen niet van zon, maan en sterren afhankelijk zijn voor de elementaire levensvoorwaarde 'licht'. Sprekend over de zegeningen van licht en warmte zegt hij: "Maar om de algehele lof voor dit alles zichzelf toe te eigenen, heeft de Here gewild, dat het licht bestond ... voordat Hij de zon schiep." (Institutie I, XVI, 2) Met andere woorden: ere wie ere toekomt! Blijkens deze scheppingsvolgorde is het uiteindelijk niet de zon, maar de HERE die ons het levenslicht schenkt. In onze eeuw is dat inzicht verder uitgewerkt. Men verwees daarbij naar de daadwerkelijke aanbidding van zon, maan en sterren, zoals die volgens bijvoorbeeld II Koningen 23:5 in Juda heeft plaatsgevonden. Net als de volkeren rondom hen zijn de Israëlieten kennelijk zo onder de indruk geweest van de lichten aan de hemel, dat zij hen verantwoordelijk gingen achten voor het gedijen van het leven op aarde. Genesis 1 geeft te verstaan dat dat echt teveel eer is: zon, maan en sterren moeten zich niets verbeelden – het licht dat leven doet was er al lang voordat zij begonnen te functioneren! Het is zeer opmerkelijk dat deze relativering van het belang van de hemellichamen bevestigd wordt in de voleinding van de wereld. Volgens Openbaring 21:23 heeft het nieuwe Jeruzalem

"de zon en de maan niet van node, dat die haar beschijnen, want de heerlijkheid Gods verlicht haar en haar lamp is het Lam."

De betekenis daarvan is duidelijk: in de voleinding zullen wij dankzij de onmiddellijke nabijheid van de Here door zijn eigen lichtglans omstraald worden. Het kan niet anders of de glans van zon, maan en sterren zal dan verbleken. De eerste én de laatste dag van de geschiedenis drukken hetzelfde uit: God doet ons, klaarder dan de zon, het licht der wereld schouwen (psalm 36:3 berijmd).

Koelvloeistof...

Het bericht over de scheiding van de wateren (Genesis 1:6-8) roept al evenzeer lastige vragen op voor wie er natuurwetenschappelijke informatie uit wil peuren. Het resultaat van dit scheppingswerk is immers, dat er wateren onder en boven het uitspannel zijn. Met de eerste zijn – blijkens vs 8 en 9 – de watermassa's bedoeld, die op de derde dag samenvloeien tot zeeën en meren. Maar wat te denken van de wateren boven het uitspannel? Velen houden het erop dat hiermee de *wolken* bedoeld zijn. Dat is echter geen geloofwaardige

oplossing. Immers, volgens vs 14-17 brengt God aan het uitspannel zon, maan en sterren aan om licht te werpen op de aarde. Zij bevinden zich dus aan de naar ons toegewijde zijde van het uitspannel, dat voorgesteld wordt als een geweldige koepel. Het is tegelijk duidelijk dat zij hoog verheven zijn boven de wolken. Maar dan is het onmogelijk om de wolken aan te duiden als wateren *boven* het uitspannel. In de lutherse traditie heeft men dan ook erkend, dat met deze wateren een vloed moet zijn bedoeld die als bodem het firmament heeft. Zo spreekt ook psalm 148:4 van de "wateren boven de hemel". Een zeventiende eeuwse Lutheraan heeft zich afgevraagd wat de functie was van die watermassa, en toen geopperd dat zij dienst zou doen als een soort koelvloeistof voor de sterren! Wie daarover nu het hoofd schudt of in de lach schiet, moet wel beseffen dat dergelijke wonderlijke denkbelden gewoonweg niet uit kunnen blijven wanneer men Genesis 1 op natuurwetenschappelijke wijze leest.

Veiligheid

Ook hier geldt: de diepe zin van het openingshoofdstuk van de bijbel wordt slechts ontsloten voor wie er evangelieverkondiging in wil horen. Met het bericht over de scheiding van de wateren boven en onder het uitspannel heeft Genesis 1 willen zeggen, dat de Here God *veiligheid* heeft gekreëerd. Want van die enorme watermassa's gaat voor mensen een niet te onderschatten dreiging uit. In de psalmen zijn golven en baren een symbool van dodelijk gevaar, vgl. 32:6; 42:8; 69:16. De woedende elementen zijn Jona, de discipelen en Paulus bijna noodlottig geworden. De vloed waarvan Genesis 1:2 melding maakt, is dan ook geen neutraal gegeven, maar heeft – zeker in combinatie met de duisternis – iets angstaanjagends. Die dreiging nu neemt de Here op de tweede en de derde scheppingsdag weg. Van die geweldige wateren geldt: Hij verdeelt en heerst! Door de vorming van het uitspannel bereikt Hij, dat de watermassa's van elkaar gescheiden worden zodat er een veilige plek ontstaat. De geschiedenis van de zondvloed demonstreert dat. Wat gebeurt er dan? Volgens Genesis 7:11 verenigen de wateren boven het uitspannel zich op rampzalige wijze met die onder het uitspannel. Het firmament gaat als het ware 'leken': God draait de sluizen des hemels open, zodat de wateren boven het uitspannel naar beneden kunnen storten. Tegelijk laat God op aarde de dijken doorbreken: "alle kolken der grote waterdiepten braken open". Met andere woorden: het oordeel van de zondvloed bestaat daarin, dat God de scheiding van de wateren ongedaan maakt. Omgekeerd kan het leven

op aarde zich pas herstellen, wanneer de Here die scheiding opnieuw voltrekt door het uitspansel weer waterdicht te maken en de "kolken der waterdiepte" te sluiten, Genesis 8:2. Ziedaar de zin van Gods scheppingswerk op de tweede en de derde dag: Hij stelt grenzen aan de woedende elementen, vgl. Jeremia 5:22.

Ozonlaag

Men komt deze boodschap niet op het spoor, wanneer men van zowel het scheppingsbericht als de geschiedenis van de zondvloed een verklaring verwacht van bepaalde natuurverschijnselen. De 'wateren boven het uitspansel' worden ons niet voorgesteld als een natuurverschijnsel dat men wetenschappelijk kan onderzoeken. Wie dat ontkent, heeft in feite geen verweer tegen de 'koelvloeistof-verklaring'. Dat betekent niet, dat we luid moeten roepen dat de wateren boven het uitspansel helemaal niet bestaan. Want ook dat is ten diepste een uitspraak vanuit natuurwetenschappelijk gezichtspunt, die geen recht doet aan de boodschap van Genesis 1. Die wateren bestaan wel degelijk, maar dan als symbool van de doodsdreiging waartegen God ons beveiligd. Het leven op aarde, wil de bijbel zeggen, heeft continue Gods bescherming nodig. Die bescherming heeft gestalte gekregen in scheppingsstructuren. God heeft zijn schepping zo ingericht, dat mens en dier veilig kunnen wonen, onbevreesd voor

alles wat hen bedreigt.

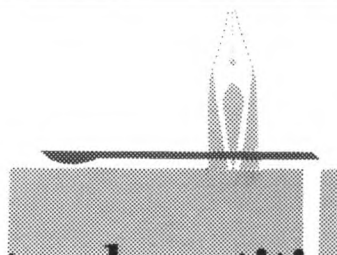
Anders dan voor de Israëlieten is voor ons de symboolwaarde van de wateren boven het uitspansel niet direkt doorzichtig. De verkondiging dat God een uitspansel geschapen heeft ter beveiliging van het leven op aarde, zal heden ten dage daarom alleen tot de verbeelding spreken wanneer zij betrekking heeft op dingen die wij als bedreigend ervaren. Die dingen zijn er. Te denken valt aan het gevaar van ultraviolette straling vanuit de ruimte. Wij hoeven voor die straling niet te vrezen, omdat het gas ozon in de stratosfeer ons daartegen beschermt. Het is aardig om te zien, hoe de ozon wordt voorgesteld als een bescherm laag die om onze planeet heen ligt, en dat men bij afbraak ervan spreekt van 'gaten' in die laag. De ozonlaag als het uitspansel dat niet mag gaan lekken – ziedaar het tweede scheppingswerk!

God en het kwaad

Betekent dit alles nu dat God van de aanvang af tegen gevaarlijke tegenkrachten moest optornen? Inderdaad is Gods bescherming tegen de dreiging van duisternis en vloed, zoals Hij die bij de schepping voltrok, wel eens opgevat als zijn overwinning van boze machten. Het kwaad zou de wereld dan niet pas zijn binnengekomen na de zondeval, maar een oergegeven zijn waarop God bij de schepping stuitte. Men verwijst voor die opvatting naar teksten als

psalm 74:13,14 en 89:11. Nu lijkt het wel vast te staan, dat in zulke psalmwoorden begrippen worden gebruikt die in oud-oosterse mynologieën funktioneerden ter aanduiding van de strijd die bij de schepping geleverd moest worden tegen chaosmonsters. Maar daarmee is nog niets gezegd over de betekenis van die begrippen in de Heilige Schrift. B. Holwerda bijvoorbeeld – en hij staat daarin niet alleen – bepleit in zijn diktaat-exegese over psalm 89 de opvatting, dat de genoemde psalmen dat mythologische begrippenmateriaal gebruiken ter aanduiding van Gods overwinning op de farao! Maar daargelaten de betekenis van deze psalmwoorden – in Genesis 1 wordt in geen enkel opzicht de indruk gewekt dat de Here bij de schepping strijd moest voeren tegen boze machten. Integendeel, het gaat alles zeer soeverein toe. Het licht is er, eenvoudig doordat God spreekt, en de wateren worden van elkaar gescheiden zonder dat zij enige tegenstand bieden. Het scheppingsbericht geeft geen enkele aanleiding tot de dualistische voorstelling, als zou de Here de kosmos moeizaam bevochten hebben op demonische chaosmachten. Het kwaad is oorspronkelijk werkelijk vreemd aan de schepping. En toch blijkt het tot de kern van Gods scheppingswerk te behoren, dat Hij tegen dreiging beveiligd. Daarover volgende keer nog iets meer.

(slot volgt)

Pastorale notitie

J.M.Smelik, Nieuwegein

Achter mensen die mis zijn de mens zien

Tijdens een les 'geestelijke stromingen' voor leerling-verpleegkundigen kregen we het erover, wat nu het specifieke is van het liefhebben, waar het in het Christelijk geloof om gaat. Is dat niet: liefde voor wie die liefde ónwaardig is? Liefde – niet alleen voor de vriend, de gelijkgezinde, degene die zich prima gedraagt, maar ook voor de andersdenkende, de onsympathieke, de dwarsligger, zelfs de vijand.

Die liefde is het, waarin Jezus ons is voorgegaan en waartoe Hij ook wie Hem navolgen wil bewegen.

Goedbeschouwd is dat in de godsdienstige wereld iets heel unieks.

Maar ja, hoe maak je zoiets nu voor mensen zo concreet dat het in hun eigen leven landt? Ter plekke bedacht ik een voorbeeld. Stel, dat mevrouw Rost van Tonningen – "de zwarte weduwe", over wie in die tijd net zoveel te doen was – hier in Utrecht tijdens een vergadering van haar fascistische club een hartaan-

val zou krijgen en bij ons op de hartbewaking zou worden opgenomen – en jij zou daar als verpleegkundige werken, hoe zou je er dan tegenover staan? Zou je haar de rug toekeren en weigeren haar te behandelen?

Oei, moeilijke vraag! De meesten voelden toch wel aan dat het te ver gaat om geen hulp te bieden. Maar er was er een, die heel beslist zei: „Ja, dat zou ik inderdaad weigeren. Aan zo'n mens heb ik geen boodschap ...” Keihard maar eerlijk!

Staat zo'n reactie ver van ons af? Zouden wij als zo iemand bij ons in de buurt kwam ook niet liever met een grote boog om haar heenlopen? 't Is toch afschuwelijk en onverdragelijk, dat deze vrouw doorgaat met fascistische meningen te spuien en het nationaalsocialisme te verheerlijken? En dan ook nog een staatspensioen opstrijken. En te kennen geven je memoires te publiceren. Je zou haar toch! Wie wil het nu voor zo een opnemen?

Toch weten we maar al te goed uit het Evangelie, dat Jezus juist wel met zulke mensen wilde omgaan. Met hoeren, tollenaars, landverraders, zónaars – want dat waren ze wel degelijk! Ook al werden ze door de samenleving met de nek aangekeken, Hij liet hen niet links liggen. Hij zocht hen op, kwam wel bij hen thuis, at met hen ... en liet hen merken, dat God niemand afschrijft. In de hoop, dat ze zouden loskomen van hun verkeerde handelwijze, hun waanideeën, hun verloedering.

De Heer Jezus doet wat Hij kan om men-

sen uit het isolement te halen waarin ze, al is het door eigen schuld, gevangen zitten.

Kortgeleden las ik een artikel over de zoon van Rost van Tonningen. Hij moet niets hebben van het gedachtengoed van zijn vader en moeder. Een zoon van zulke ouders te zijn heeft zijn leven bepaald niet gemakkelijk gemaakt. Jarenlang heeft hij met het verleden geworsteld. Hij heeft zich verdiept in de beweegredenen van zijn vader om zo overtuigd voor de N.S.B. te kiezen en zo'n kwalijke rol te spelen. Wat hij ontdekte was, dat z'n vader een naïeve idealist is geweest, en niet de gemene misdadiger waarvoor hij door velen nog altijd wordt gehouden. Hij ging iets zien van de mens in hem. En zijn moeder? Wil hij met haar nog contact hebben? Ja. Om – zoals hij zegt – haar niet nog meer in het isolement te drijven waardoor ze alleen maar fanatieker zou worden. Er moet toch nog iemand zijn die een beroep doet op haar mens-zijn?

Is dat een kwestie van 'het bloed kruipt waar het niet gaan kan'?

Moet je 'eigen zoon' zijn om het te kunnen opbrengen zo achter mensen met een verwerpelijk gedrag toch de mens te zien?

Zouden we dat – hoe moeilijk ons dat ook kan vallen – niet állen kunnen leren van Hem, die Gods eigen Zoon wordt genoemd en tot het uiterste heeft getoond mensen – en zelfs vijanden – lief te hebben?

H. Algra, Den Helder

Kerkjeugd/jeugdkerk

Eerste deel van het verslag van de 5e ouderlingenconferentie in de Nederlands Gereformeerde kerken¹.

Op zaterdag 12 november werd in de Utrechtse Jeruzalemkkerk weer een ouderlingenconferentie belegd. Het was niet de eerste keer dat de aandacht zich vooral richtte op de positie van jongeren in kerk en samenleving. "De keuze voor opnieuw dit onderwerp hangt samen met de dynamiek van de tijd," aldus dagvoorzitter A. Hekkert. "De snelle veranderingen in de maatschappij vragen opnieuw om een oriëntatie op het onderwerp."

Tijdens het ochtendprogramma konden de aanwezigen luisteren naar een betoog door de heer J.J. Lakerveld uit Emmeloord². Totvoorkort was hij leeraar Nederlands en conrector op een scholengemeenschap in Emmeloord. Hij noemde de titel van de inleiding: hoe houden we de jeugd bij de kerk? nogal pretentieus. Het gaat immers niet in de eerste plaats om de kerk, maar om de vraag naar de levende Heer. De heer Lakerveld noemde als 'basis' voor het spreken over dit onderwerp een regel uit het dooplied 333: "als Gij het Zelf niet vast blijft houden." Het voorgaande wil niet zeggen dat we dus niets meer te doen hebben. De Here wil ambtsdragers gebruiken voor Zijn doel.

Veranderingen in de samenleving

Vervolgens ging de inleider in op de veranderingen die onze samenleving kenmerken. Je wist vroeger dat er buiten gezin en kerk anders gedacht werd, de tegenstellingen waren duidelijk. Nu zijn grenzen vervaagd of zelfs weggefallen. De wereld dringt het gezin binnen via kranten, tijdschriften, de radio en vooral door de televisie. Kenmerkend is o.a. het individualisme (de *walkman-cultuur*). Ook valt op dat jongeren vaak in verschillende culturen leven: in de kerk ben je een ander dan op school; het geloof heeft dan weinig consequenties meer voor het dagelijks handelen.

99 + 1

De heer Lakerveld maakte onderscheid tussen 3 groepen jongeren:

- jongeren die heel bewust met het geloof bezig zijn op alle levensterreinen.
- de meegaande jeugd, die weinig eigen keuzen maakt
- de kritische nee-zeggende.

Uiteraard gaat het hierbij om een kunstmatig onderscheid, je kunt niet iedereen 'zomaar' indelen. De inleider toonde zich verontrust over de geringe aandacht die er in de kerken is voor de jeugd, met name van de tweede en de derde groep. Waarom staan de jongeren aan de rand van de kerk zo weinig op de agenda van kerkeraad en Landelijke Vergadering? Moet de kerke-

raad niet andere prioriteiten stellen? Het gaat niet alleen om het voortbestaan van de kerk, maar ook om het behoud van onze jongeren! Jezus liet immers de 99 schapen achter om het ene verloren schaap te zoeken?"

Adviezen

Vanuit zijn ervaring als ambtsdrager gaf de heer Lakerveld aan het gehoor een aantal suggesties mee. Een paar voorbeelden: ouderen moeten zich op de hoogte stellen van de leefwereld van jongeren. Wat houdt jongeren in het dagelijks leven bezig? Op catechesatie moet men niet alleen kennis bijbrengen, er moeten ook verband aangebracht worden met het dagelijks leven. Als dat verband niet duidelijk is, ontstaan er (nog gemakkelijker) verschillende leefwerelden die niets meer met elkaar te maken hebben. Voor jongeren boven de 16 jaar adviseerde de heer Lakerveld apart huisbezoek. Voor de jongere is dat belangrijk, maar ook hun ouders kunnen zich dan gemakkelijker uiten. Het is van belang dat jongeren vertrouwen hebben in de ambtsdrager en bijvoorbeeld weten dat je als ambtsdrager ook geheimhouding hebt. Voor jongeren die de deur uit gaan zou je een speciale middag of avond kunnen beleggen met het oog op de toekomst. Het betekent een verzwaring van het ambt, "maar bedenk wel: er staan zaken van levensbelang op het spel. Kunnen onze jongeren straks als leesbare brieven van Christus in de wereld staan?" Met deze klemmende oproep aan de aanwezigen besloot de heer Lakerveld zijn referaat.

Diskussievragen

Na de inleiding was er de gelegenheid om in discussiegroepen met elkaar van gedachten te wisselen over een aantal stellingen. De stellingen worden ook in 'Opbouw' weergegeven. Misschien zijn ze te gebruiken voor een gesprek in de eigen gemeente.

- In de inleiding wordt gesteld dat kerkeraden beleid moeten uitstippelen, prioriteiten moeten stellen. Wat vindt u hiervan? Wat vindt u van de in de inleiding genoemde prioriteit dat we er aan gaan werken dat alle gemeenteleden – en in de eerste plaats de ouders – ook van kleine kinderen – een levende gemeente gaan vormen?*
- Het uitgangspunt van de inleiding is duidelijk: kerkverlating is vaak een gevolg van een groter probleem – gebrek aan een levende band met de Here bij de oudere generatie en vooral de merkbaarheid daarvan in gezin en gemeente. Hoe kijkt u daar tegenaan?*

- In het betoog werden twee redenen genoemd om bij jongeren apart op huisbezoek te gaan (ten behoeve van de jongeren zelf, maar ook in de richting van de ouders). Wat is uw oordeel daarover?*
- Noem eens enkele activiteiten die in uw eigen gemeente met het oog op de jeugd ondernomen worden.*
- Op welke wijze wordt er in uw gemeente huisbezoek aan jongeren gebracht?*
- Welke mogelijkheden ziet u om het bezoeken van de jeugdvereniging te stimuleren? Vindt u dat de gang van zaken op de jeugdvereniging aan de jeugd zelf overgelaten moet worden? Of moet er op de achtergrond bijgestuurd worden?*
- In hoeverre moeten we in de kerkdienst met de jeugd rekening houden?*

Het gesprek

De gesprekken over de vragen werden in willekeurig samengestelde discussiegroepen gevoerd. Daardoor kon een uitwisseling van ervaringen uit verschillende gemeenten plaatsvinden. Uw verslaggever kon slechts één groep bijwonen, de opmerkingen komen dan ook uit deze discussiegroep. Naar aanleiding van de eerste stelling kwam naar voren dat in enkele gemeenten al beleidsmatig een bepaald thema besproken wordt. Zo behandelt de kerk van Zoetermeer binnen allerlei geledingen (kerkeraad, kerkdiensten, verenigingen, catechisatie) het thema 'relatie en vriendschap'. In de gemeente van Almere loopt het kind-en jeugdwerk als een rode draad door kerkdienst en gemeentebouw heen. In een andere gemeente is het jeugdwerk een vast punt op de agenda van de kerkeraad. Een zeer ervaren kerkeraadslid merkte op dat er vaak veel zaken op het bordje van de kerkeraad terecht komen en dat het in de praktijk moeilijk is om prioriteiten vast te houden.

Of er een rechtstreeks verband bestaat tussen de levende band met de Here bij ouders en kerkverlating door kinderen werd in de groep in twijfel getrokken. Die levende band is zondermeer nodig en we zullen in de gezinnen vaak ook meer moeten (le-) spreken over onze persoonlijke geloofsvragen. Alleen blijven er ook dan voor ons moeilijk te begrijpen situaties. Zoals Manasse, de zoon van Hizkia, de band met God kwijt raakte, zo zien we ook in onze kerken gezinnen waar ouders, die open met het geloof bezig zijn, toch moeten ervaren dat kinderen de band met de kerk verbreken.

De noodzaak van apart huisbezoek aan jongeren werd in de groep groten-

deels onderschreven. In sommige gemeenten is het regel, in andere gemeenten wordt het aan jongeren gevraagd. Over de leeftijdsgrens werd eveneens van gedachten gewisseld; in één gemeente bleek men al vanaf de leeftijd van 12 à 13 jaar bezig te zijn met apart jongerenpastoraat.

Tenslotte de laatste vraag (door tijdgebrek werden de vragen 4, 5 en 6 overgeslagen). De tendens is om rekening te houden met jongeren. Een bezwaar is dat de vraag vaak op het bordje van de predikant terecht komt. Lang niet iedere predikant voelt zich hier voldoende voor toegerust (in de opleiding voor predikant wordt hier m.i. nog altijd onvoldoende aandacht aan besteed/ H.A.). Genoemd werden nog de zgn. kerk/schooldiensten, het inzetten van jongeren bij bepaalde thema's tijdens de dienst, het zingen van liederen die jongeren aanspreken. Als heel andere invalshoek werd het organiseren van zomerkampen voor de jeugd genoemd: het samen iets kunnen doen.

Noten:

1 Het verslag van het middaggedeelte, met een referaat door Dr. R.R. Ganzevoort uit Doorn, wordt geplaatst in het volgende nummer.

2 De volledige tekst van de beide lezingen wordt in begin 1995 geplaatst in 'Opbouw'.

H. Algra, Den Helder

Treinreis met bijbel

De plaats van handeling: de trein van Leeuwarden naar Amersfoort. Vier jongeren komen tamelijk uitgelaten en luidruchtig terug van een weekje Terschelling. Het bier heeft niet overdadig, maar toch al wel rijkelijk gevloeid.

men tamelijk uitgelaten en luidruchtig terug van een weekje Terschelling. Het bier heeft niet overdadig, maar toch al wel rijkelijk gevloeid.

In Zwolle stapt een meisje in. Ze zet haar tas op een stoel aan de andere kant van het gangpad, tegenover de jongens. De reactie is voorspelbaar: "Hé schat, waarom kom je niet bij ons zitten, plek zat!" De jongens schuiven alle vier een eindje op, zodat het lijkt of er 6 zitplaatsen zijn in plaats van vier. Dan ziet één van de jongens een opschrift op de jas van het meisje. "Krijg nou wat, ze heeft iets christelijks op haar jas!"

Praten over sex en de dood

Het meisje gaat zitten. De jongens hebben er zin in. "Geloof jij nou echt in God?" "Ja hoor", zegt het meisje. "Dus je bent tegen sex?" "Nee, dat niet". "Oh, dus je wilt toch wel met me naar bed?" "Nee, want ik vind dat je pas met elkaar naar bed mag als je getrouwd bent. Ik vind dat sex bij het huwelijk hoort." "Dus je hebt het nog nooit gedaan?" "Nee, want ik ben niet getrouwd." "En als je nou straks dood gaat en je hebt het nog steeds nooit gedaan, dat is dan toch zonde van de tijd?"

Daarna gaat het gesprek over op een ander belangrijk onderwerp: de dood. "Ben je niet bang voor de dood?" "Soms wel", zegt het meisje, "want ik ben wel eens bang dat ik erg ziek kan worden. Maar ik ben niet bang voor wat er na de dood met me gebeurt." "Ik ook niet", zegt één van de jongens, "want na de dood is er toch niks." Een ander: "Ja hoor, na de dood is er wel wat, want dan kom je anders terug, als een neger, of als een paard." Dit ontlokt natuurlijk weer een aantal reacties aan zijn vrienden. "Nou, dan neem ik lekker een paardebiefstuk na jouw dood. Hopelijk word ik niet ziek, want de biefstuk zal wel vergeven zijn van de nicotine".

Niet uit Staphorst

Al spoedig worden de medereizigers betrokken bij het gesprek. "En u, meneer, ben u ook christelijk?" "....." "Hoor je dat, die meneer is ook al christelijk! Waar woont u dan als ik vragen mag?" "....." "Dat is toch niet zo'n kleine plaats. Hoe kan dat nou, u woont in een stad en u bent christelijk. Hebt u dan vroeger in Staphorst of in Urk gewoond?" De verbazing valt van het gezicht af te lezen. "En hebt u kinderen? Gaan die ook naar de kerk?" "Jawel, ze zijn nog niet zo oud, maar ze hebben geen hekel aan de kerk." "Vinden ze het dan niet saai?"

"Waarom denk je dat het saai is?" "Nou, dat hoor je van iedereen". Het vragenvuur gaat verder; alwéér een vraag: "En gelooft u dat u later in de hemel komt?" "Dus u denkt dat u in de hemel komt, maar hoe weet u dat dan?" Na de uitleg van wat er in de bijbel staat: "Ja, maar ik heb geen bijbel, hoe kan ik dat dan weten?" "Ik weet zeker dat je, als je bij een dominee aanbelt of op zondag even bij een kerk gaat kijken, dat je dan een bijbel krijgt." "Ja, maar dat kost natuurlijk geld." "Nee hoor, dat is echt voor niks. Of als je mij je adres geeft, stuur ik jou een bijbel op." "Meent u dat nou, zou u dat echt doen? Nee, doet u het toch maar niet...." "Mag ik u nog iets anders vragen: gelooft u in het toeval? Gelooft u dat het toevallig is dat ik u hier tegen kom?" Een vraag die blijk geeft van een dieper nadenken. "Hé, dat zei dat meisje net ook al. Gek eigenlijk, zomaar twee mensen die niet in het toeval geloven. Ik denk altijd dat alles zomaar gebeurt."

Meent u dat nou echt?

Zo vliegt de treinreis voorbij. Voor iedereen het door heeft stopt de trein in Amersfoort. De jongens pakken hun tassen en kampeerspullen bij elkaar en sjouwen alles over het perron naar de trein naar Amsterdam. Het gesprek blijkt nog niet te zijn afgelopen. "Weet u ook hoe laat er een trein naar Beverwijk gaat?" Het blijkt de wereldse aanleiding te zijn voor een verder gesprek. "Dat van die bijbel, meent u dat nou echt?"

Het adres wordt genoteerd en een dag later wordt de bijbel, met een bijbehorend briefje, verzonden. De tekst 'over de hemel' (Johannes 3 : 16) wordt met een korte uitleg apart vermeld.

Twee dagen later belt Gerbren op; hij heeft inmiddels een naam gekregen. "Dankuwel voor de bijbel! Ik dacht niet dat u het zou doen, maar het was dus echt zo. Wat aardig van u. Ik ben er nog niet echt in begonnen, maar ik wel even gekeken waar dat nou stond van die hemel. Maar ik ga er wel echt in lezen hoor. En als ik een vraag heb, mag ik u dan bellen? Meende u dat echt?"

P.J. van Kampen, Ede

Vijftig jaar geleden stierf 'Tante Riek'

"Bovenweg 37" in Bennekom is een aardige witte villa met een forse tuin aan de hoofdstraat die Ede en Wagningen met elkaar verbindt. Ik kom er wekelijks diverse keren langs. Sinds een aantal maanden kom ik er echter zelden langs zonder dat ik er naar kijk en zonder dat ik in gedachten naar de oorlogsjaren terugga. Dat is overigens een tijd die ik niet heb meegemaakt.

De reden dat ik zo vaak naar dat huis kijk is gelegen in het feit dat in 1944 dat huis het onderduikadres van "Tante Riek" en "Oom Piet" was, een Gereformeerd paar dat intens betrokken was bij veel verzetswerk in ons land. Op 26 mei 1944 kwamen ze als onderduikers op wie gejaagd werd in het huis in Bennekom, bij de eveneens Gereformeerde sigarenfabrikant Gerrit van Schuppen, terecht. Op vrijdag 18 augustus 1944 werden ze er door de Duitse Sicherheitsdienst gearresteerd en verdwenen ze beiden in de gevangenis. "Oom Piet" komt al spoedig vrij maar "Tante Riek" komt, na tussenstops, in het beruchte vrouwenkamp Ravensbrück terecht. Daar is op 27 of 28 december 1944, nu 50 jaar geleden dus, gestorven. Reden om een artikel aan beiden te wijden. Ik maak voor gegevens over haar leven gebruik van een bijzonder boeiend en "innemend" boekje, geschreven door Eppo Kuipers, dat ik hieronder nader zal introduceren.

Winterswijk

Mevrouw Heleen Kuipers-Rietberg, die in de oorlog "Tante Riek" ging heten, werd op 26 mei 1893 te Winterswijk geboren.

Ze is, samen met haar man Piet Kuipers, "Oom Piet", in het verzet buitengewoon actief. Hij was de leider van de L.O. in Winterswijk. Zij wordt allereerst beschouwd als "de moeder van het verzet", als degene ook die grote invloed heeft gehad op ds. Frits Slomp, de oprichter van LO (Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers). De LO (later "LO-KP" geheten) was een grotendeels een bewust-christelijke organisatie, naast andere verzetsgroepen die uit communistische of socialistische overtuiging georganiseerd waren.

Het werk van de LO is nauw verbonden met de stad Winterswijk en met de Achterhoek als regio.

In veel opzichten was de Achterhoek een heel geschikte streek om mensen te laten onderduiken; er woonden relatief weinig mensen en het was een heel landelijk gebied, met boerderijen en andere plaatsen waar men mensen

verbergen kon. Anderzijds was Winterswijk, meldt Eppo Kuipers die daar bij gezaghebbende bronnen citeert, een stad met sterker NSB-bevolking dan in de rest van de regio. Het was daardoor bepaald gevaarlijker om ondergronds werk in Winterswijk te doen dan elders. Dat blijkt ook uit een sterker vervolging van verzetsmensen van de kant van een luitenant Velle, die als vurig NSB-er zijn sporen in het plaatselijke beleid heeft nagelaten en later onder niet geheel opgehelderde omstandigheden verdwenen is; mogelijk is hij door het verzet geliquideerd.

Gereformeerd

Heleen Kuipers was in haar gezin duidelijk de leidende figuur. Haar man was goedmoedig, lakoniek en rustig. Zij was veel meer een intense en gedreven persoon; ze was "eerzuchtig", zeggen de bronnen, maar zeggen dat dat bijna steeds in een context waarbinnen dat feitelijk een positief woord is. Bovendien had ze een ongelooflijk doorzettingsvermogen. (In bepaalde zin is dat ook haar ondergang geworden; ze kon geen afstand doen van het werk dat ze, om veiligheidsredenen, eigenlijk helemaal moest laten vallen.)

Al voor de oorlog maakte ze deel uit van het hoofdbestuur van de Bond van Gereformeerde Vrouwenverenigingen in ons land. Zo kende ze in het hele land, maar zeker in haar provincie, veel mensen en dat heeft zonder meer bijgedragen tot het aanleggen van een netwerk voor verzetsdoeleinden. Bovendien stond ze op die wijze al bekend als iemand als iemand die veel reisde. De vele reizen die ze in de oorlog voor de ondergrondse maakte vielen daardoor niet zo op.

Ze hadden het beiden druk. Hij was druk met zijn werk en zij was de meest verantwoordelijke voor hun vijf kinderen. Hij was ouderling of diaken van de Gereformeerde Kerk van Winterswijk, lid van de mannenvereniging en van de ARP; beiden waren ze representatief voor een groot deel van het Gereformeerde leven zoals dat voor de oorlog gestalte had gekregen.

Een geestelijke strijd

Voor haar, meer nog dan voor hem, was het Nationaal Socialisme een geestelijke plaag die ten koste van alles bestreden moest worden. Dat blijkt ook al uit het feit dat ze familie net over de grens in Duitsland stevig onderhanden nam over het feit dat ze een portret van Hitler in de kamer hadden; hun verweer, dat je je tegen de houding van de meerderheid toch niet verzetten werd door haar vurig

afgewezen; ze was zelf wars van compromis op dit punt!

Toen de oorlog uitbrak, leefde ze intens mee. Nauwelijks is de bezetting een feit, of het gezin wordt geregeld bij allerlei klussen ingeschakeld. Oom Piet brengt in de loop van de tijd zowel Joodse als niet-joodse onderduikers naar veilige plaatsen; hetzelfde gebeurt met Britse vliegers en met Franse krijgsgevangenen die naar huis terug moeten. De jongens in het gezin brengen het illegale blad Trouw rond en lopen ook wel met bonkaarten; pas geleidelijk aan beseft men hoe gevaarlijk die activiteit kan zijn. In de buurt zijn die activiteiten bij menigeen namelijk bekend. Zo weet men enerzijds in het gezin van vijf kinderen een vredige sfeer te bewaren, anderzijds neemt de spanning toch toe en zit Heleen op een bepaald moment tegen overspannenheid aan. Druk van het voortdurende gevaar is intens. "Geen van beiden zijn ze helden in de zin van mensen die geen angst kennen en op bepaalde momenten twijfelen ze eraan of het al die moeite wel aard is. Maar vooral Heleen Kuipers kan het verzetswerk uiteindelijk niet uit handen geven. "Wat ze eenmaal begonnen was, wilde ze doorzetten, al moest ze er bij neervallen."

Principieel verzet

Al spoedig bleek dat ze "vooral de vrouw van het principiële verzet" was, zoals ze later is gekenschetst. Ze is vooral in de weer geweest om jonge mannen te helpen die uit principe niet in Duitsland tewerkgesteld wilden worden om zo aan de Duitse industriële productie deel te nemen. Wie echter uit opportunisme aan de Arbeidsinzet wilde ontkomen was bij haar niet welkom! Op vergaderingen gwerden vooral jonge mensen gewaarschuwd tegen het goddeloze karakter van het Nazisme. Dat laatste werd vooral gedaan door haar goede vriend ds. Frits Slomp uit Heemse, alias "Frits de Zwerver", die sterk door haar beïnvloed is en ook na de oorlog herhaaldelijk van zijn buitengewone respect voor haar blijkt heeft gegeven.

Voorzover de L.O. bewust wordt "opgericht", gebeurde dat nog het meest door gesprekken van Tante Riek met Frits de Zwerver.

(Er is op diverse plaatsen aan iets soortgelijks begonnen en 't duurt een tijd voordat de verschillende elementen klikken.) Ds. Slomp is op een gegeven moment erg gedeprimeerd door z'n onderduiken en gedwongen inactiviteit; Tante Riek beurt hem op en geeft hem een taak te doen: het opzet-

ten van een netwerk van contacten voor hulp aan onderduikers. Als hij zich bewust is van de gevaren, spreekt zij op een door hem geciteerde en daarom bekend gebleven wijze en zegt: "Kerel, zou 't nou zo erg zijn als jij om het leven kwam en als er duizenden jongens gered worden?" Dat was voor hem een onweerlegbaar argument en hij is het gaan doen. (Hij heeft de oorlog overleefd en is begin jaren '80 overleden)

Hij houdt "propaganda-avonden" voor hulp aan onderduikers op diverse plaatsen waar m.n. Gereformeerden bijeenkomen. Zo komt er een soort "beurs" waar men onderduikers "ruilt". Zij is in de organisatie de vertegenwoordigster van de oostelijke regio. In Gereformeerde kring wordt ook geregeld voor de onderduikers gecollecteerd: voor kleding en onderhoud van onderduikers komt geregeld een zeer grote bedrag beschikbaar.

Door de Winterswijkse ondergrondse zijn tenminste 400 mensen gered: Joden en onderduikers die niet naar Duitsland willen om er te werken. Tragischerwijs is van de 278 Winterswijkse Joden maar één meisje door de organisatie gered; in Joodse kringen wist men niets van het plaatselijk verzet. Slechts 26 Joden uit Winterswijk hebben de oorlog overleefd...

Op de vlucht en opgepakt

Door arrestaties van Iden van de organisatie en ook doorslaan onder marteling komen de Duitsers Oom Piet en Tante Riek op het spoor. Die kunnen maar ternauwernood vluchten, met de trein! Op alle stations op de route wordt omgeroepen dat de familie Kuipers zich bij de stationschef moet melden. De nazi politiecommandant Velle heeft laten melden dat een van hun kinderen een dodelijk ongeluk is overkomen. Dat is een enorme schok voor hen; ternauwernood weten ze zichzelf te weerhouden om erop in te gaan. (Het bericht is vals.) Ze weten niet goed waarheen te gaan. "Wij hadden zoveel jongens ondergebracht, maar voor onszelf hadden we geen plaatsen. Daar hadden we niet op gerekend", zei Oom Piet in een interview na de oorlog. Hun contacten brengen hen onder in Bennekom, in de villa van de sigarenfabrikant van Schuppen. De kinderen in een examenklas HBS zitten worden door de Duitsers wel gearresteerd, maar ze kunnen toch hun examens doen. Later duiken ze ook onder.

Door onvoorzichtigheid van een van de verzetsmensen, die met valse persoonsbewijzen over straat gaat, worden de Duitsers op het spoor van het onderduikadres in Bennekom gezet. Daar wordt het echtpaar op 18 augustus 1944 opgepakt. (De volgende dag zouden ze definitief daar zijn vertrokken...) ze worden naast elkaar in twee cellen in de gevangenis in Arnhem gezet. Er is tevoren afgesproken dat, ingeval van hun arrestatie, zij de

meeste schuld op zich zal nemen. "Een vrouw zou minder gevaar lopen dan een man en het zou de kans op vrijlating van Piet Kuipers vergroten." Opvallend is dat zij in de gevangenis 'zingend van haar geloof getuigt'. "Dit in die moeilijke tijden getuigen van haar geloof ontlokt de Duitsers de opmerking dat ze met een 'godsdienswaaninnige' te maken hebben. Maar voor beiden is het geloof een vast punt in deze onzekere momenten." Later zegt Piet Kuipers dat het van haar geestkracht getuigde dat ze toch in staat is af en toe een psalm te zingen "meer voor mij dan voor haar eigen vrolijkheid". Op die wijze nemen ze afscheid; ze hebben elkaar nooit weergezien.

Vrijgelaten en vastgehouden

Piet Kuipers wordt al snel vrijgelaten, tot zijn verbazing. Men heeft kennelijk gehoopt dat hij na zijn vrijlating met een de Duitsers naar andere verzetsmensen zou leiden, maar hij duikt meteen onder en overleeft de oorlog. Zij wordt naar het Huis van bewaring in Arnhem overgebracht, komt dan in het kamp Vught te zitten en vertrekt op 7 september 1944 vandaar naar vrouwenkamp Ravensbrück. Daar sterft ze aan tyfus of een dubbele longontsteking; dat gebeurt op 27 of 28 december 1944.

Uit de trein weet ze nog een briefje, op een stuk toiletpapier geschreven, naar buiten te gooien. Daarop stond: "Lieve Piet en kinderen. Wij zitten in de wagons te wachten op transport. Waarheen? Wij weten het niet. Weest Gode bevolen. Bidt voor elkaar. Je liefhebbende moeder."

Van de 123.000 vrouwen die in Ravensbrück hebben gezeten zijn tenminste 90.000 niet levend uit het kamp weergekeerd. Naast systematische moord zijn voorname oorzaken "de uitputting, ziekten door gebrek aan sanitaire voorzieningen, ondervoeding en systematische mishandeling door de kampeiding."

Van diverse kanten o.a. van Corrie ten Boom, die in hetzelfde kamp heeft gezeten en haar gekend heeft, zijn later brieven aan Piet Kuipers gestuurd, om te vertellen welke grote steun Tante Riek ook in het kamp gegeven heeft, hoe ze met anderen geboden heeft, anderen soms extra voedsel heeft gegeven (ze werkte bij de distributie van voedsel). Een van de voormalige kampgenotes schreef: "Altijd wist ze uit de beperkte mogelijkheden nog iets te maken en verspreidde om zich heen liefde en warmte. Ze was altijd blijmoedig en sterk voor anderen". Hoe ze gestorven is is niet bekend; het is heel goed denkbaar dat er niemand bij haar sterven aanwezig was. "Ook dit laatste heeft ze met grote overgave en geloof doorstaan, want zo was haar wezen gericht", schrijft een overlevende uit het vrouwenkamp.

Een monument

Ze heeft de oorlog niet overleefd; Pie-

ter Heyo Kuipers, haar man, overleefde wel en overleed in 1978. Als oorlogsweduwnaar is hij na de oorlog hertrouwd met Annie van Leeuwen, weduwe van ds. Jaap Wiersma, die in september 1944 door de Duitsers is gefusilleerd.

Voor Tante Riek is op 4 mei '55 een verzetsmonument in gebruik genomen in aanwezigheid van Prinses Wilhelmina; dat gebeurde in Winterswijk waar Tante Riek gewoond heeft. Het monument toont een vrouw met een hert aan haar zijde; ze heeft namelijk gezorgd voor mensen "die als een hert gejaagd werden".

Koningin Wilhelmina had op het Loo o.a. een kamer met een zgn. "Verzetstafel", zaken die met het verzet in de oorlog verband hielden. Op foto's blijkt hoe Tante Rieks portret daarop een zeer prominente plaats innam. Het blijkt dat zij daarmee ook een zekere symboolfunctie heet gekregen; zij vertegenwoordigt de vrouw in het verzet. Voor ons, mensen met een Gereformeerde levensovertuiging, is het goed om na een halve eeuw weer stil te staan bij de aanzienlijke toewijding aan de beginselen van een democratische samenleving die mensen als Oom Piet en Tante Riek hadden. Een drang naar vrijheid voor een heel volk en het verlangen om God te dienen kunnen immers heel goed samengaan.

Literatuur is er wel, wat verspreid over diverse gedenkboeken van het verzet, in de boeken van Lou de Jong etc. Er is echter een boekje geschreven door Eppo Kuipers (zoon van Oom Piet uit zijn tweede huwelijk.) *Er was nog zoveel werk te doen... Tante Riek en Oom Piet in de jaren '40-'45*. Uitgave van Het Museum te Winterswijk, p.a. Mevr. Vermeij-Betting, Jasmijnlaan 35, 7101 ZE Winterswijk (tel. 05430-18699). Het is geschreven in 1988 en er zijn nog exemplaren van voorradig. Het boek kost f 18,50 excl. verzendkosten. Ik vond het een uitstekend boekje dat een goed beeld geeft van die tijd en van de moed van de betrokkenen.

Op zaterdag 30 december a.s. hoopt Pieter van Kampen een gesprek te hebben met dr. Greet Rietkerk. EO, Radio 5, 11.00 uur.

De Apostolische Geloofsbelijdenis op

In Heerenveen wordt de Apostolische Geloofsbelijdenis afwisselend gezegd en gezongen.

Bij het zingen gebruikten we tot nu toe de melodie en zetting van Paul Chr. van Westering.

Omdat die melodie m.i. voor verbetering vatbaar was heb ik geprobeerd een nieuwe melodie te schrijven bij de Apostolische Geloofsbelijdenis. Of die melodie werkelijk een verbetering is zal nog moeten blijken.

CREDO

Ik ge-loof in God, de Vader, de Al - machtige, Schepper des Hemels en der aarde.

En in Je - zus Christus. Zijn e-nigge-bo-ren Zoon, on-ze Here;

die ont-vangen is van de Hei-li-ge Geest, geboren uit de maagd Ma-ri-a;

die ge- le - den heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en be-

graven, nedergedaald ter helle; ten derden da-ge wederom opgestaan van de

een nieuwe melodie (1)

Omdat het afdrucken ervan nogal wat plaatsruimte inneemt is het volgende besloten:

in dit nummer van Opbouw is de nieuwe melodie afgedrukt met pianobegeleiding, in een volgend nummer treft u een orgelzetting aan, en in een derde aflevering volgt de zangpartij (zonder begeleiding) met daarbij een tekst ter toelichting en verantwoording.

Heerenveen, 3 september 1994

Jan K.W. Luth

doden: opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods des al-

machtigen Vaders; vanwaar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden.

Ik geloof in de heilige Geest. Ik geloof één heilige, algemene, Christelijke kerk,

de gemeenschap der heiligen; ver-ge-ving der zonden; wederopstanding des vleses;

en een eeuwig leven. A - men. A - men.

A. v.d. Dussen, Eindhoven

Lukas en het kerstfeest

Doel van de preek: de gemeente wegtrekken uit de 'kerstroes' en brengen tot de bewuste keuze om van zijn genade te leven.)

"Mijn Kerstverhaal valt bij jullie wel in de smaak, hè!" zei Lukas tegen mij. Ik knikte. "Hoeveel maal heb je al met Kerst over mijn hoofdstuk 2 gepreekt? Ik kon het zo opzoeken. "Zes keer!" zei ik enthousiast. "Ook wel eens over vs 34 en 35?" "Nee, dat niet." "Hoezo niet?" Ik aarzelde. "Weet u, Lukas, 't valt nogal uit de toon, dat van Simeon. 't Is allemaal zo blij: die herders, die engelenzang, Hanna in de tempel. En dan ineens die sombere woorden over vallen en opstaan en van dat zwaard door Maria's ziel – dat verstoort toch wat de feestvreugde. Dus om nou over vs 34 en 35 te preken... We willen het met Kerst juist een beetje vrolijk houden!"

Lukas zuchtte. "Weet je," zei hij, "dat ik overwogen heb om het weg te laten? 't Is inderdaad een schaduw die daar over de blijdschap heenvalt. Maar ja, je schrijft geschiedenis of je schrijft het niet. Ik zou geen goed weten hebben gehad als ik het had weggelaten. Ik had ook niet goed verder kunnen schrijven. Dan had ik nog veel meer uit mijn evangelie moeten weglaten! Al die mensen bijvoorbeeld, die heel bewust geen Kerstfeest vieren; je kent ze wel..." Ik keek hem vragend aan: "Hebt u dan geschreven over mensen die heel bewust geen Kerstfeest vieren?" Lukas lachte en zei: "Ik stuur er wel een paar bij jullie langs!"

De eerste die langs kwam was een yuppie. Heel sympathiek. Hij had weinig tijd; hij was op weg naar de wintersport. "Ik begreep van Lukas dat jij heel bewust geen Kerstfeest viert?" "Klopt!", zei hij; "dat weet je toch wel? Mijn verhaal staat in Lukas 18. Vroeger noemden ze mij de rijke jongeling!" Zijn gezicht betrok bij die woorden. "Nee, inderdaad; ik vier bewust geen Kerstfeest. Ik vond Jezus wel interessant, maar ik heb een pijnlijke herinnering aan Hem overgehouden. Ik vond Hem te radikaal. Ik was echt in Hem geïnteresseerd, maar ik vond dat Hij teveel vroeg. Hij heeft me best pijn gedaan met zijn antwoord over die kameel door het oog van een naald. Nee – de geboorte van Jezus vieren – dat hoeft voor mij niet."

De tweede die langs kwam was een man met een bijzondere gloed in zijn ogen. Ik vroeg hem: "U doet niet aan Kerst volgens Lukas, nietwaar?" "Nee", zei hij, "ik doe niet aan Kerst. Niet méér. Vroeger wel. Ik ben weg geweest van Jezus. Ik ging door dik en dun voor Hem. Maar er is iets geknapt." Terwijl hij het zei vlamde de woede in hem op. "Kort en goed: ik geloofde niet in zijn weg van het offer. Hij was toch geen echte Messias-

figuur. Zoals Hij praatte over zijn lijden, dat Hij geïgelyd moest worden en zou sterven – toen wist ik het zeker. Ik zei tegen mezelf: 'Judas, jongen, je bent achter de verkeerde aangeloopen.' Nee; voor mij had Hij niet hoeven komen."

De derde die langs kwam was een burgemeester; ik zag het aan z'n ambtsketen. "Met wie heb ik de eer?" vroeg ik. "Ik ben de burgemeester van Jericho," zei hij. "U zien we ook niet met Kerst in de kerk, burgemeester?" De man keek me wat gekweld aan.

"Ach," zei hij, "'t is een ongelukkige geschiedenis. Ik had zeker geen hekel aan Hem. Maar dat Hij nou net in mijn stad dat contact legde met Zacheüs – hoogst ongelukkig. Dat had Hij niet moeten doen. De kranten hebben het er nog over. Die Zacheüs, dat was echt een schurk hoor. We hadden in de gemeenteraad afgesproken dat we Hem totaal zouden isoleren. En dan Jezus die er dwars doorheen fietst. Nee, dat kan echt niet." De burgemeester boog zijn hoofd nog wat naar mij toe. "Weet je: dat was geen uitzondering. Ik heb van kollega's gehoord dat hij regelmatig met dat soort lui dineerde. Daarom kan ik niet met Kerst naar de kerk gaan. 't Risico is te groot dat ik daar zulk gezelschap tref. Want echt, daar pas ik voor. Helaas, maar 't is niet anders."

"Kijk," zei Lukas, "dat bedoelde Simeon: 'Deze is gesteld tot een val van velen in Israël ... opdat de overleggingen uit veel harten openbaar werden.' Simeon heeft het gezien, toen al, dat er mensen zouden vallen over Hem, dat hun diepste intenties boven water zouden komen door de confrontatie met Hem. Want vergis je niet: dit kind – het konfronteert je in je leven dieper met God dan je lief is!"

Ik zweeg. Ik dacht: "Had hij het toch maar weggelaten. In Lukas 2 tenminste. Met Kerst hoef je toch nog niet aan Goede Vrijdag te denken?" Lukas lachte weer. "Jij bent bang dat Simeon de feestvreugde bederft, hè? Maar dan zal ik je nog eens wat anders laten zien."

Lukas nam me mee naar een zaaltje waar kerstfeest gevierd werd. De vroeger zo steenrijke Zacheüs zat er. En Petrus, die Jezus verloochend had. En Maria van Magdala, die door zeven boze geesten bezeten was geweest (8:2). En een paar heel ruwe types. "Herders!" fluisterde Lukas me in het oor. En hij wees me een voor een de anderen aan: een moordenaar; een Samaritaan; een Romein; nog een Samaritaan; prostituees. Ze waren aan het zingen, in een wonderlinge saamhorigheid. Toen ze klaar waren vroeg Lukas of een van hen wilde zeggen

waarom zij het Kerstfeest wél vierden. Een vrouw stond op. Ze zei:

"Waarom wij Christus' geboorte vieren? Omdat wij dankzij Hem zijn een nieuw leven konden beginnen. Wij hier, we hadden allemaal wat. We voelden ons allemaal op een of andere manier klein en minderwaardig. Neem nou mijzelf. Ik stam van de Kanaänieten af. Nooit van mijn leven zou ik de tempel hebben binnen mogen gaan. Zo was het met ons allemaal. We waren allemaal op een of andere manier te slecht, of te onbelangrijk. En toen kwam Jezus. En Hij was over ons allemaal met ontferming bewogen." Iedereen in het zaaltje knikte, ernstig, en tegelijk diep blij. De vrouw vervolgde: "Ik denk, dat dat het is waarom wij Kerst vieren. Wij hebben genade gevonden. En we hebben ingezien, uiteindelijk, dat we onze zonden op Hem mochten leggen..."

"Snap je het nu?" vroeg Lukas toen we buiten liepen. "'t Is er niet echt somber door geworden, mijn Kerstverhaal, door die woorden van Simeon. 't Is ernstig, dat is waar. Je kunt vallen over Jezus. En Maria is op dat moment inderdaad voorbereid op Goede Vrijdag toen het verdriet door haar ziel zou snijden. Maar 't gaat om dat opstaan. Kerstfeest is een feest voor mensen die slecht zijn: mensen die klein zijn; mensen die ziek zijn; mensen die rouwen. Kerstfeest is een feest voor mensen, die hun zonde en ziekte en dood op Hem willen leggen. Kerstfeest is een feest voor mensen, die van genade willen leven."

Achter ons, in het zaaltje, klonk gezang: "Komt allen tezamen, jubelend van vreugde, komt, laten wij aanbidden, die Koning."

Leven zonder God

Voor veel mensen is de plaats van God in de hemel vacant. De mens heeft nu zelf deze plaats ingenomen. Nu ja, God is (nog) niet dood, maar Hij is wel met pensioen gegaan.

Overigens, Hij heeft veel dienstjaren gehad en zo iemand behandel je ook na zijn pensionering nog met eerbied. Natuurlijk zorgen we dat hij AOW krijgt. Die betalen we dan door een soort christelijk vernisje nog te laten voortbestaan. En vergeet niet, we hebben ook nog onze 'stichtelijke' gedenkdagen. Op kerstdag en op goede vrijdag brengen we nog wel eens ons traditioneel beleefdheidsbezoek.

Maar we beperken ons wel tot deze jubilea. Immers, God heeft zijn tijd gehad. We kunnen het nu toch zelf wel doen?

De techniek en de ruimtevaart hebben ons doen zien, hoe de mens het leven in eigen hand kan nemen. De mens heeft de zeggenschap over de wereld aan zich getrokken. En het gaat hem steeds beter af. Af en toe zijn er wel strubbelingen, maar we hebben onze knappe koppen en die zullen de problemen wel oplossen.

We hebben onze auto's, onze caravans, onze radio en tv, onze ijskasten en wat niet al? Met vakantie gaan we naar de paradijselijke stranden van Spanje of nog een eindje verder. Laten we eten en drinken en spelen! Immers, morgen wordt het nog beter dan vandaag! Is het wonder, dat anderen nog een stap verder gaan en constateren, dat God al uit de tijd is, dat God dood is. En daarmee heeft dan de zinloosheid zijn intrede gedaan. Niet de blijdschap, maar de verveling en de angst krijgen steeds meer de overhand. In het Westen zijn de zelfmoordcijfers onder de jonge mensen ongekend hoog.

Bij anderen moet de surrogaatvreugde de verveling verdrijven. Twijfel aan de mogelijkheid van het voortbestaan der aarde maakt velen angstig. Men weet niet meer waarheen men op weg is. De zinloosheid van het bestaan wordt steeds duidelijker. En het zal steeds meer duidelijk worden, dat het leven van de mens met een gepensioneerde of doodverklaarde God een uitzichtloze zaak is.

Jean Paul Sartre vertelt een aangrijpend verhaal over de dood van God.

Kinderen verrijzen uit hun grafjes en vragen aan de Zoon van God: „Jezus, hebben we geen Vader?”

En Hij antwoordt met betraande ogen: „Wij zijn wezen, jullie en ik hebben geen vader.”

En omdat er geen Vader is, roept Je-

zus: „Een star en stom niets. Kille eeuwige noodwendigheid. Waanzinnig toeval.”

Een verschrikkelijke, maar juiste tekening van het leven zonder God. Zonder God is er immers ook geen Vader van Jezus Christus, die onze Vader wil zijn. Zonder God zijn wij wezen. Zonder Hem is alles kille noodwendigheid en stom toeval.

Een wereld zonder God is een wereld die naar de afgrond gaat. Maar hoe staat het met ons, kerkmensen?

Het is goed om deze vraag te stellen. Laten wij toch vooral niet menen, dat wij vrij blijven van al die waanvoorstellingen, die de wereld beheersen. Maar wij geloven toch in God? Wij weten toch, dat God de Schepper en onderhouder van alles, ook van ons leven is.

Ja maar, geloven wij dat inderdaad?

Hoe komt het dan dat velen alleen maar geuwig aan de bijbel kunnen denken, terwijl we daaruit alleen toch onze kracht en ons leven kunnen putten?

Hoe komt het dat het christendom vaak zo vervelend is en dat zich een dodelijke verveling uitbreidt over veel wat Kerk heet?

Zou de oorzaak niet zijn, dat we er te weinig mee rekenen, dat God echt ons leven kan veranderen?

Dat Hij ons vastgelopen huwelijk kan verbeteren?

Dat Hij onze gezinsmoeilijkheden kan overwinnen?

Dat Hij onze jongens en meisjes kan vasthouden?

Dat Hij van een sufferd en een lafaard een held kan maken?

Dat Hij werkelijk onze angst en onze verveling kan wegnemen? Dat Hij alleen ons leven zin en inhoud kan geven?

Is ook bij ons niet teveel de gedachte, dat we het toch eigenlijk zelf moeten doen en dat we niet zozeer met Hem rekenen als wel met onszelf?

Ja, als het erg moeilijk wordt, dan bid-den we wel. Maar leggen we werkelijk al onze noden en zorgen, ook de kleine, gerust en vol vertrouwen in Gods Vaderhand, gelovend dat Hij altijd naar ons luistert en voor ons zorgt?

Immers, wij hebben zijn verzekering: Ik ben met u, alle dagen tot aan de voleinding der wereld.

God met pensioen?

God uit de tijd?

Welnee, God immers is de eeuwige.

En Hij is vlak bij ons.

Hij klopt aan onze deur.

Doe de deur slechts open!

Stel uw hart voor Hem open.

Dit artikel schreef Mr. Dr. J. Meulink in 'Tot uw dienst', mededelingenblad van de ned. geref. kerk te Enschede-Zuid. Hij snijdt daarin op boeiende wijze een onderwerp aan, dat onze volle aandacht verdient!

Enschede, O. Mooiweer

Particuliere Roemenië-hulp

aan onze huisgenoten des geloofs in de zeer behoeftige Z.O.-hoek van Roemenië, vooral in de Roemeenssprekende miljoenenmetropool Boekarest. Zonder enig winstbejag (integendeel!) en in gepaste afhankelijkheid en ootmoed, brachten wij sinds okt. 1990 met hulp van velen, talrijke voedselpakketten, prachtige (kinder-)kleding en schoenen in wel 40 – meestal kinderrijke – verarmde gezinnen. Onze adreslijst met gezinssamenstelling e.d. bevat thans nog zo'n 25 families, meelevende leden van de plaatselijke rechtzinnig-protestantse kerk.

Onze 23e hulpreis vertrok op 24 november j.l. naar ca. 14 grote gezinnen in nood. In het vroege voorjaar van 1995 zal D.V. de 24e reis plaatsvinden. Mede gelet op onze leeftijd, zijn wij de hulp wat aan het "afbouwen". Maar de verzoeken om hulp blijven voortduren. Weliswaar hebben wij de "grote" hulp mogen overdragen aan de Herv. Diakonie van Bodegraven, die werkt van "diakonie-tot-diakonie". Ons FONDS NOODHULP ROEMENIE werkt in wat kleiner verband nog voort en wel van "gezin-tot-gezin". In een aantal erge gevallen hebben wij enige gezinnen structureel geadopteerd. De verschrikkelijke inflatie zet door: f 100,- is momenteel LEI 107.500! Een maandloon van een "gewone" arbeider bedraagt meestal niet meer dan f 80,-. De plaatselijke diakonie heeft nagenoeg geen hulpmiddelen. Veel gezinnen dreigen te verpauperen (dikwijls van wel 7 tot 13 kinderen!) en lijden in de lange winters aan ondervoeding.

DE KINDERSTERFTE IS DE HOOGSTE IN EUROPA! Brood kost f 0,40 per 800 gr., aardappelen wel f 0,62 per kg, vlees f 4,50, worst f 6,70, kaas f 4,-, melkpoeder f 6,20 (in de steden is er nagenoeg geen melk of melkproducten), meel f 1,30, rijst f 1,30, suiker f 1,-, boter f 1,15 (250 gr.), tomaten f 0,42 per kg., uien f 1,-, paprika f 0,62, kool f 0,83 enz. Deze prijzen lijken in onze westerse ogen soms laag, maar we moeten het vergelijken met hun inkomen. Dan slaat de schrik om het hart. Een paar redelijke schoenen voor een volw. kost ca. 2 maandinkomens. Er is dringend GELD nodig. Ter plaatse is nu volop voedsel te koop, maar deze gezinnen hebben geen geld om voedsel te kopen. Ons FONDS is uitgeput. Mede door een aantal toezeggingen door ons in Boekarest om "harde valuta" vóór de Kerstmis toe te zenden, staan wij feitelijk voor een lelijk tekort. Ook zouden wij nog een paar arme gezinnen willen helpen aan stromend water en rioolafvoer. Kostbare zaken! Er is soms niet eens een keuken in "huis". Het zijn voor ons onvoorstelbare arme toestanden. Wie kan en wil ons nog eens helpen? De reis- en vrachtkosten nemen wij en een aantal trouwe mede-reizigers, geheel voor eigen rekening. Ook de advertentie-kosten betalen wijzelf. Er blijft gegarandeerd niets aan de bekende strijdstok hangen! Onze bankrek.nos (t.n.v. G. Roos en/of): ING-Bk: 69.86.10.415 en Postbk: 43.53.95. Graag als reden van betaling vermelden: FONDS NOODHULP ROEMENIE. Nadrukkelijk zij nog opgemerkt, dat de ouders van deze kerkelijk meelevende gezinnen nagenoeg NIET bij machte zijn om ook maar iets tot verbetering van hun omstandigheden bij te dragen. Werk is er zeer weinig en overwerk is een onbekend begrip.

Het is zo Gode-verheerlijkend en voor hen zo hart-verwarmend, dat er in dat verre Nederland nog harten bereid zijn gemaakt om hen bij te staan in hun zware nood. De ontvanger van 2 voedselpakketten en enige goede kleding onlangs: "NOOIT hebben wij van iemand ook maar iets ontvangen. Wij aanvaardden het letterlijk als een Godsgeschenk". Mocht de ontroerende klacht van de HEERE uit Hosea 2:7 op ons niet van toepassing zijn!

Echtpaar G. Roos en M.C. Roos-den Otter, Van Zuylenstraat 37 – 3454 ET De Meern.

Telef: 03406-62180.

Helpt u ons a.u.b. uit de problemen?

J.M. Louwerse, Berlijn

Tussen Evangelischen (1)

Sinds ruim twee jaar ga ik naar een Evangelische Gemeente. Waarom, wat zoek ik daar? Het antwoord kan kort en goed zijn: klare wijn, als het gaat om de blijde boodschap van onze verlossing door Jezus Christus, en door Hem alléén, én gemeenschap met anderen van ditzelfde geloof. Als Nederlands Gereformeerde in den vreemde vind ik hier een thuis, ondanks de verschillen die er zijn. Hier een verslag.

Waarom onze belangstelling

De Evangelischen staan in toenemende mate in onze belangstelling. Door de vele raakvlakken, zoals het gebruik van evangelische liedbundels (Youth for Christ, Opwekking), het deelnemen aan hun studentenverenigingen (IFES, Ichthus), de oprichting van evangelische scholen, het doen van evangelisatiewerk en ook het kerkelijk grensverkeer hebben we met hen te maken. Dat maakt een nadere kennismaking steeds belangrijker, en het gesprek is dan ook al langer bezig.

Aan het gesprek over "de Evangelischen", dat m.n. door de dissertatie en de Opbouw-lezing in 1993 van Dr. V.d. Dussen versterkt wordt gevoerd, wil ik proberen een bijdrage te leveren door van mijn ervaringen te vertellen. Ervaringen die uiteraard begrenst zijn tot de gemeente die ik hier ken. Dit eerste artikel is beschrijvend, een tweede artikel zal meer kritisch zijn.

Christen in den vreemde

Voor mijn werk ben ik begin 1992 naar Berlijn verhuisd en heb hier uiteraard een kerk gezocht. Dat is niet gemakkelijk. Naar de (Lutherse) Evangelische Landeskirche ga je in Berlijn niet zo snel, zo goed als je in Nederland niet vrijzinnig-Hervormd zou worden. Er is een Kerk op gereformeerde leest: de Französisch reformierte Kirche, een overblijfsel van de vele, vele Hugenoten die naar Berlijn en omgeving zijn gekomen. Ik ben er verschillende keren geweest, kom er nog een enkel keertje. Maar blijven deed ik er toch niet, vanwege een zeer geringe kerkgang van voornamelijk ouderen en een prediking die te typeren is als tenderend naar vrijzinnig. Niet zozeer door wat er gezegd, maar door wat gezweven wordt.

De Freie evangelische Gemeinde

„Ga maar naar een Freie evangelische Gemeinde (FeG)“ had een broeder uit Amsterdam mij gezegd. „Die dopen weliswaar geen kinderen, maar voor de rest zijn ze in orde“, voegde hij er nog aan toe. Bij zo'n gemeente, in Berlin-Tempelhof, ben ik nu al weer twee jaar vaste gast. Ik voel me er dusdanig thuis, dat ik ook meer aan het gemeentelven deel wil kunnen nemen. Inmiddels heb ik daarom, voor de twee jaar dat ik nog hier denk te wonen, tevens het lidmaatschap van deze gemeente aangevraagd. Bij "frei evangelisch" ligt trouwens de nadruk op frei. Met "evangelisch" wordt

nl. in Duitsland de eerder genoemde Lutherse Landeskirche bedoeld. De FeG is een 'Freikirche', vrij van de Landeskirche. Het Nederlandse evangelisch zou men in het Duits met 'evangelikal' moeten vertalen, ook hier een bekend (scheld)woord.

Ontstaan van de FeG

De FeG zijn in het midden van de 19e eeuw ontstaan uit de Reformierte Kirche. Zij zijn dus van calvinistische oorsprong. Een zekere Heinrich Grafe (1818-1869), aangespoord door zijn ervaringen in een 'evangelische' gemeente in Lyon, trad in 1854 met vijf vrienden uit de Reformierte Kirche en stichtte de FeG in Elberfeld-Barmen (Wuppertal). Door invoering van Pruisische grondwetten vanaf 1848 was er voor eerst ruimte gekomen voor dergelijke kerken naast de staats- en landskerken. In een brief aan de kerkeraad werd deze stap o.a. als volgt verdedigd: „wij vinden geen gemeenschap in Christus, waar openlijk voor ongelovigen en vijanden van Jezus Christus nog plaats is... Wij weten heel goed, dat er huichelaars en valse broeders insluipen. Maar u zult toch met ons het grote onderscheid erkennen tussen het dulden van huichelaars in de gemeente die alleen God bekend zijn, én het onderhouden van gemeenschap met de publieke wereld, die toch de brede weg des verderfs gaat ... Wij vragen u, ons uittreden uit de volkskerk als een gewetensdaad aan te zien en niet als uitdrukking van enkel oppositie“. De avondmaalsgemeenschap speelt hiermee, vanaf het begin en nog altijd, in de FeG een grote rol. Deze is open voor allen, die waarachtig in Christus geloven en hun leven naar dit geloof inrichten. Het levend geloof is hierbij doorslag gevend, niet het kerkklidmaatschap.

De plaatselijke FeG

De FeG in Berlin-Tempelhof telt ca. 80 leden. Hierbij worden alleen de gedoopten, dus volwassenen geteld. De kerkdiensten – alleen 's morgens – zijn er wat anders dan wij gewend zijn. De leiding is doorgaans in handen van een ouderling (m/v), soms ook van een ander gemeentelid (m/v). De pastor (m) verzorgt de preek, eventueel een gebed en bidt tot slot om de zegen (deze wordt niet opgelegd). Het is mogelijk dat er een "lekenpreek" gehouden wordt. Tijdens de dienst wordt meerdere keren gebeden, ook door mensen uit de zaal. Vele groeten worden overgebracht, ook van leden die gewoon elders op vakantie zijn en een kaartje hebben gestuurd. De jarigen van de afgelopen week worden gefeliciteerd. Er is een koor dat in principe elke zondag zingt, en een klein sing-team (waarvan schrijver dezes lid is) dat af en toe zingt. Soms wordt er ook andere muziek gemaakt. Af en toe is er een

getuigenis in de dienst. En, voor (bijna) alles is er een bijbeltekst.

Bij dat al is er dus ook de preek, die normaal gesproken zo'n half uur duurt. Deze heeft dus ondanks alle andere bijdragen een belangrijke plaats en heeft doorgaans een duidelijke verkon-diging. De kinderen komen apart samen in verschillende leeftijdsgroepen, tot ca. 14 jaar. De laatste twee jaar bestaat uit bijbels onderwijs (catechisatie), dat ze tot slot met een feestelijke dienst verlaten. Vanaf dan nemen ze, hopelijk, deel aan de dienst.

Doordeweeks zijn er meerdere kringen, zoals de bijbel-, vrouwen-, moeder- en jeugdkringen en een basiscursus over het geloof. Steeds meer in trek komt de zogenaamde huiskring, die een combinatie is van bijbel- en gebedskring. Juist deze huiskringen spelen in de evangelisatie een belangrijke rol.

Algemeen kan gezegd worden, dat het geloof heel praktisch wordt beleefd, dat kun je merken.

De Bond van FeG

De FeG in Duitsland telt ca. 30.000 leden (volwassenen!) verdeeld over meer dan 330 gemeenten (het woord 'kerk' wordt nadrukkelijk vermeden, dat is de Landeskirche). Er bestaan regionale verbanden (der Kreise) en een Bond voor heel Duitsland. Qua zelfstandigheid en afhankelijkheid zijn ze goed met de NGK te vergelijken. De plaatselijke kerk is zelfstandig, heeft haar eigen statuut (Satzung) en krijgt uit de bond alleen aanbevelingen. Formeel zijn ze hiermee wellicht zelfstandiger dan een NGK, in de praktijk werkt dat nog wel eens anders uit.

Net als in de politiek bestaat er een Bundestag en een Bundesrat. De Bundestag komt jaarlijks bijeen met vertegenwoordigers van de gemeenten. De Bundesrat wordt door de regionale vergaderingen verkozen en komt vaker per jaar bijeen. Anders dan bij ons, is de landelijke structuur permanent, met een o.a. een Bundespraeses en een Bundesgeschäftsführer, zeg maar voorzitter en directeur. Verschillende taken worden door de Bond waargenomen, zoals grote diakonale werken (voor ouderen), kinder- en jeugdwerk en het onderhouden van conferentie-oorden.

De gehele financiering vindt plaats door (vaste) vrijwillige bijdragen. De FeG doen niet mee aan het systeem van de Kirchensteuer.

De (binnenlandse) evangelisatie speelt een belangrijke rol. Via de eigen Inlandmission, in nauwe samenwerking met plaatselijke gemeenten worden meerdere nieuwe gemeenten gesticht. Op 't ogenblik is er een versterkte aandacht voor de voormalige DDR. Voor de (buitenlandse) zending nemen de FeG deel in de Allianz-Mission. Deze wordt sterk door de FeG's gestempeld, maar heeft een breder kerkelijk draagvlak.

Johan Klein, Rijswijk

Vijf jaar na de val van de Muur

Vandaag vijf jaar geleden (ik schrijf dit op 9 november) viel de Berlijnse Muur. Een val die een domino-effekt in werking zette. Vele andere muren vielen of werden aan het wankelen gebracht: in Oost-Europa, in het immense Sovjet-rijk, in Zuid-Afrika, in het Nabije Oosten, in Latijns-Amerika, in Ierland. Elders zijn nieuwe muurtjes opgebouwd, zoals in Joego-Slavië, waar ze met het seizoen verschuiven. En op vele plaatsen in de wereld proberen fundamentalistische moslims een ondoordringbare muur te bouwen rondom een rijk waar de Koran het rijk alleen heeft.

Vijf jaar geleden viel in Europa echter De Muur: de Muur die atheïsten hadden gebouwd om de verspreiding van het Evangelie tegen te houden. Bijbels, boeken en brochures die vroeger moeizaam de grenzen moesten worden overgesmokkeld of mondjesmaat in pakjes verstuurd, gingen na de val van de Muur met vrachtladingen tegelijk naar de christenen in het oosten. De christenen in Oost-Europa hebben onze steun meer dan ooit nodig. Het overleven van veertig tot zeventig jaar vervolging heeft veel van hen geveegd. Maar het van de grond af aan opbouwen van een verwoest kerkelijk leven en van weggevaagd christelijk onderwijs vergt méér van hun energie, van hun inzet en van hun creativiteit, dan het overleven van jarenlange vervolging. En het vraagt ook om méér midelen.

Het lege huis

Toen de Muur was gevallen en de rozige kruitdamp van de Omwenteling opgetrokken, werd een gapende leegte zichtbaar. Het communisme had een leeg huis achtergelaten. Toen ik in januari 1990¹ in dit blad schreef over zeven boze geesten die klaarstonden om het lege Oosteuropese huis te vullen, was de helft ons niet aangezegd. 'Zeventig maal zeven' lijkt dichter in de buurt te komen. En zij hebben niet eens gewacht tot het huis 'geveegd en op orde' was (Luk. 11:25,26): integendeel, ze hebben de veger tegen elkaar opgezet, zodat het vuil in het rond vliegt!

De situatie lijkt hopeloos. *Lijkt*. In de Kaukasus liggen de lijken op straat, maar de 'bijbelgetrouwe' kerken groeien. In Azerbeidjan is het oorlog, maar vele moslims geven er hun hart aan de Heer Jezus Christus. Russische baptisten komen na zeventig jaar vervolging eindelijk op adem... en ze gebruiken die adem om landgenoten in afgelegen gebieden in Siberië met het evangelie te bereiken. En om door middel van straatbibliotheken vele hongerige Russen met Gods woord te voeden. In Albanië komen veel jonge

mensen tot persoonlijk geloof en ze nemen hun moslimse grootmoeder mee naar de kerk. In deze 'eerste atheïstische staat ter wereld' vroeg in 1993 de minister van defensie aan een christelijke gemeente in Tirana om in het leger het evangelie te komen brengen... en Anne van der Bijl kreeg van de Albanese premier het verzoek om het eerste exemplaar van de nieuwe Albanese bijbelvertaling aan de president te komen overhandigen. Gods kostelijke ironie! In Hongarije begint het gereformeerd onderwijs van de grond te komen en begint men zelfs het handwerk van christelijke politiek te leren (al betekent de jongste verkiezingsuitslag een terugslag). Nee, onze gebeden voor Oost-Europa zijn niet onverhoord gebleven. God houdt zijn grote doel in het oog. Wij ook?

Eerste liefde; desillusie

In de donkerste jaren van het neostalinisme voelden velen van ons zich betrokken bij het reilen en zeilen van de christenen in Oost-Europa. Die betrokkenheid uitte zich in voorbede, in het zenden van brieven, kaarten, kleding en literatuur en sommigen staken zelf de grenzen over om de broederschap daar met vriendschap en praktische hulp een hart onder de riem te steken. Zeer velen maakten regelmatig hun giften over naar Oost-Europa-organisaties.

Maar na de Omwenteling stakte die giftenstroom plotseling. Waarom? Ging het de milde gevers bewust of onbewust om de val van het communisme en achtten ze dat grote doel nu bereikt? Zulke christenen moeten wel bitter teleurgesteld zijn, nu na de val van het communisme de heksendans is uitgebroken.

En inderdaad hoor je om je heen de doffe tonen van de desillusie: "Toen het IJzeren Gordijn scheurde, meenden we dat het allemaal in orde zou komen – en nu...". Christenen weten beter. Een christen heeft, als het goed is, maar één doel voor ogen, het doel van God zelf: de komst van zijn Koninkrijk. Wie meende dat *de afwezigheid van het communisme* een mooi (voorlopig) einddoel was, kan zich nu teleurgesteld en moedeloos van Oost-Europa afwenden. Wie Gods doel in het oog houdt, *de aanwezigheid van Christus als Heer*, weet dat het werk nu pas echt begonnen is.

De christenen in Oost-Europa hebben onze steun nu harder nodig dan ooit. Om hun eigen kerkelijk leven weer op te bouwen (in Hongarije bijvoorbeeld is er een generatie 'tussenuit gevallen'), om hun kinderen christelijk onderwijs te kunnen geven, om door evangelisatie de leegte bij hun landgenoten te vullen, om een zuurdesem te

kunnen zijn in hun verwoeste, geestelijk leeggeroofde, samenlevingen. Wat een kansen hebben zij – maar ook: wat een moeite kost hen dat! Wat een kansen hebben wij om hen daarbij behulpzaam te zijn, als medewerkers in hun dienst aan het evangelie! Door onze gebeden, onze brieven, onze financiële steun aan Oost-Europa-organisaties, en (als we daar toe in de gelegenheid zijn) door het kiezen van onze vakantiebestemming. Juist persoonlijke kontakten worden door de broederschap daar zo enorm op prijs gesteld.

Samenleving

En dan is er nog het maatschappelijke aspect: het deelnemen aan de wederopbouw van een verwoeste samenleving. Gereformeerden hebben, in tegenstelling tot bijvoorbeeld baptisten, altijd een sterke visie daarvoor gehad: participeren in de samenleving en daarvoor (politieke) verantwoordelijkheid op zich nemen. In de meeste landen van het nieuwe Oost-Europa hebben christenen op dat terrein op het moment weinig kansen. De oude Orthodoxe staatskerken zijn de klap van de Omwenteling intussen te boven en zij maken zich sterk om de rol van de communistische partij over te nemen en het lege huis te domineren. In Bulgarije en Roemenië wordt de Orthodoxe Kerk officieel staatskerk. In de Kaukasus zie je hetzelfde gebeuren. In Rusland hebben Orthodoxe geestelijken hun greep op plaatselijke politieke leiders weten te verstevigen, zodat evangelische christenen worden dwarsgezet. In die landen wordt de positie van protestantse christenen langzaamaan moeilijker en lijkt politieke participatie onwaarschijnlijk. Waar de valse kerk stevig in het zadel komt te zitten, worden bijbelgetrouwe christenen langzaamaan naar de rand van de samenleving geduwd. En soms er overheen.

In Hongarije ligt de situatie anders. Daar is geen machtige Orthodoxe Kerk, en ook de Katholieke Kerk is er geen machtsfactor zoals in Polen. Hongarije heeft een gereformeerd verleden. Er liggen daar kansen voor de gereformeerden. Maar het gereformeerde leven is ernstig verzwakt uit de jaren van communistische overheersing tevoorschijn gekomen. Licht er voor ons, nederlands(e) gereformeerden, een taak om te versterken wat er nog van over is en lange tijd dreigde te sterven (Openb. 3:2)?

Nederland en Hongarije

Nederland en Hongarije hebben beide een gereformeerd verleden. Daardoor bestaan er sterke banden tussen gereformeerden daar en hier. Die banden waren er al in de tijd van de Republiek

der Zeven Verenigde Nederlanden. Ook toen verleenden nederlands gereformeerden steun aan hun vervolgd broeders uit Hongarije.

In 1675 voltrok zich in het westen van Hongarije een drama. Op een kerkelijke vergadering werden alle predikanten gesommeerd het katholieke geloof te belijden en deel te nemen aan de heilige mis. Zij die trouw bleven aan het 'Sola Scriptura', raakten in gevangenschap. Sommigen van hen moesten, juist als de Israëlieten in Egypte, stenen sjuouwen voor de bouw van burchten. Anderen werden naar Italië getransporteerd en daar verkocht als galeislaaf. De helft van hen overleefde het transport niet. De overlevenden werden in 1676 door admiraal Michiel de Ruyter uit de galeien bevrijd en vonden gastvrijheid in de Republiek. De Ruyter, die twee maanden later zou sneuvelen in een oorlog tegen de Engelsen, zei zelf over deze gebeurtenis: *"Veel overwinningen heb ik in mijn leven al bevochten tegen allerlei vijanden, maar mijn heerlijkste triomf is deze, waarmee ik de onschuldige dienaren van Christus van hun ondragelijke lasten heb bevrijd."*

Uit die tijd stammen de banden tussen Hongaarse en Nederlandse gereformeerden. Een van de bevrijde predikanten ging aan de universiteit van Franeker theologie studeren. In de loop der tijd zouden velen zijn voorbeeld volgen: veel Hongaarse studenten kwamen hun opleiding volgen in Harderwijk, in Franeker (tot 1795), in Utrecht (op het Stipendium Bernardinum), en later in Kampen en aan de V.U. Op het Domplein in Utrecht is de gevel van het Academiegebouw nog een reliëf te zien van de Hongaarse 'peregrinus' (pelgrim) op weg van Debrecen naar Utrecht.

De Nederlandse theologie heeft een blijvende invloed uitgeoefend op de ontwikkeling van het Hongaarse gereformeerde leven. In 1924 kwam de eerste Hongaarse student naar Kampen, waar de gereformeerden hun Theologische Hogeschool hadden. En de eerste buitenlander die aan de Vrije Universiteit in Amsterdam een eredoctoraat ontving, was een hoogleraar in de theologie uit Boedapest, de bekende Jenö Sebestyén.

Toen in 1947 in Boedapest de communisten de macht overnamen, kwamen nog maar weinig theologanten naar Nederland. Maar na de opstand in '56 ontvluchtten veel studenten aan allerlei faculteiten hun land en vonden hun plaats aan Nederlandse universiteiten. En toen in de jaren zeventig het politieke klimaat milder werd, nam het aantal 'legale' studenten uit Hongarije weer toe.

Hulp op maat

Deze gemeenschappelijke geschiedenis legt ons als Nederlands(e) gereformeerden een sympathieke last op de schouders. Als Nederlanders willen wij graag de hele wereld helpen, maar daardoor raken onze eerste liefdes en onze sterkste broederbanden nogal

eens op de achtergrond. Daar licht de televisie ons niet over vóór; wél soms het Nederlands Dagblad, waaraan ik een deel van de hierboven vermelde informatie ontleend heb. Voor mij persoonlijk is de pen het sterkste wapen waarmee ik mijn Hongaarse gereformeerde broeders en zusters van dienst kan zijn. Die Hongaarse gereformeerden zijn over heel Oost-Europa verspreid: ze wonen niet alleen in Hongarije zelf, maar ook in Tsjechië, Slowakije, Transsylvanië (Roemenië), de Karpaten (Rusland) en de Oekraïne. Ik besloot contact op te nemen met een kleine, uiterst efficiënt werkende stichting, die al zo'n dertig jaar zonder enige ophef de Hongaarse broederschap steunt en een coördinerende functie vervult t.o.v. nog kleinere stichtingen en plaatselijke comiteetjes. De 'uitvalsbasis' en het 'muntiedepot' van deze stichting bevinden zich in de generaalsbuurt van een voorstad van Den Haag, waar eens een beroemde Vrede werd gesloten: ergens tussen Voorburg en Delft (40 jaar communisme heeft ons geleerd voorzichtig te zijn met het geven van al te duidelijke aanwijzingen). De medewerkers van deze stichting zijn geen dromers en ze houden zich niet bezig met brede analyses – alleen met 'hulp op maat'. Een slechtere 'journalist' dan bovengetekende hadden ze dan ook niet kunnen treffen. Toch wordt mijn verzoek om een interview niet afgewezen; integendeel, ik word zelfs vriendelijk ontvangen. Gelegenheid tot het stellen van vragen krijg ik niet, daarmee zou ik het vuur van mijn gastheer getemperd hebben. Evenmin krijg ik de kans iets op te schrijven, dat geeft maar onnodig oponthoud. Twee en een half uur lang geeft mijn gastheer mij antwoorden op vragen waar ik nooit aan gedacht zou hebben. In die twee en een half uur ben ik van die kleine stichting gaan houden... en daar gaat het maar om. Je kunt alleen over een onderwerp schrijven, als je er liefde voor hebt opgevat. Begin volgend jaar hoop ik een paar losse artikelen te wijden (geen serie) aan het Hongarije-werk van de *Stichting Steun Buitenlandse Christenen*, afgekort *Stichting S.B.C.* Door dik en door dun zijn de medewerkers van deze (nederl. gereformeerde) stichting trouw aan die 'piëtistische' Hongaarse gereformeerden die al die jaren van vervolging trouw zijn gebleven zijn gebleven aan de HERE en aan zijn dienst. Veracht de dag der kleine dingen niet...

Noot

1 Oost-Europa, hoe moet de leegte gevuld worden? (Opbouw, 2 februari 1990). Zie ook de instruerende artikelen van P.J. van Kampen over dit onderwerp!

Er zijn veel soorten geheimschrift die eigenlijk helemaal niet zo moeilijk zijn als je de code kent. Je hebt vast wel eens gehoord van het morsealfabeet. Op schepen gebruiken ze hier een seinsleutel voor, maar je kunt ook een fluit gebruiken. De punt is een kort signaal en de streep een lang fluitsignaal, ook kun je met je armen seinen, één arm uitstrekken is een punt en beide armen een streep. Bij een doof- blinde kunnen de letters in de handpalm worden getikt. In gevangenis werden de morsesignalen vaak op de muur getikt om boodschappen door te geven. Jullie krijgen nu van mij het morse alfabeet en daarna een boodschap. Sterkte met het oplossen.

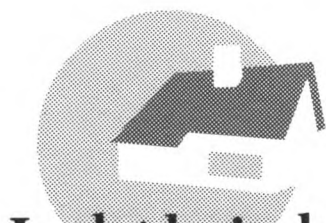
A .-	N -.	0 ----
B -...	O ---	1 ----
C -.-.	P -..	
D -..	Q -.-	3 ----
E .	R .-	4 ----
F ..-	S ...	5 ----
G --.	T -	6 ----
H	U ...	7 ----
I ..	V ...-	8 ----
J .--	W --	9 ----
K -.-	Y -.-	
M --	Z --.	

oproep -.-
wachtteken .-.-
vergissing .....
vraagteken ....
sluit.-.-

Bij het schrijven komt na elke letter een streep /
en na elk woord een dubbele streep

G. Wijkhuizen van Vuuren

De namen die in de zandloper moeten worden ingevuld zijn: Ahinoam, Manoah, Haman, Haan, Aan, Na, A, As, Sla, Laïs, Salim, Misaël en Elisama.

In dat huis daar woont een vrouw

Tjtte Veeffkind Eenkhoorn, Krommenie

Bijrijder

Altijd als ik alleen in de auto stap, gaat hij naast me zitten. Als we met z'n tweeën zijn zit hij waarschijnlijk op de achterbank. En als de kinderen meerijden – ik weet niet waar hij dan zit – misschien er tussenin, of mogelijk zelfs in de kofferbak. Ik let dan niet zo op hem, al weet ik dat hij er heus wel is. Hij moet er gewoon zijn, dat is nu eenmaal zijn werk. Dat hij naast me zat, merkte ik voor 't eerst op toen ik op een donkere novemberavond alleen een vervelend eind moest rijden. Ik was bij een vriendin op bezoek geweest. Zij had een paar weken geleden te horen gekregen dat ze niet zoveel tijd van leven meer had. Wat samenstelling en leeftijd betreft heeft ze net zo'n gezin als ik.

Die avond zou ik eerst bij ze eten. Het was heel gezellig, heel ontspannen. Alsof er niets aan de hand was. Na 't eten deden de kinderen de afwas. Zij gingen op bed liggen en ik zat er naast. We praatten met elkaar, als altijd.

Over onze gezinnen en allerlei andere 'gewone' dingen die, sinds we 'het' wisten, zulke kostbare dingen bleken te zijn. En toen kwam, als terloops, haar toestand ter sprake. Gewoon de nuchtere feiten. Gewoon man en paard. En vooral niet triest, niet zielig. En zeker geen vroom woord van mijn kant. Want ze was het er nog niet mee eens. Als het zin had wilde ze nog vechten. Er lag hoe dan ook een moeilijke weg voor haar. Angst en pijn en aftakeling. Het zou in de loop van de komende maanden wel duidelijk worden. En dan zou het haar wel gegeven worden, afstand te kunnen doen. Zoveel vertrouwen had ze wel. Maar nu hebben we dit moment nog, en dat is goed. 'Fijn dat je er bent.'

Ik keek haar aan en probeerde mijn stemming aan te passen aan de hare. Ze was altijd in staat om mij uit mezelf te halen. Een gesprek met haar maakte mij meestal vrolijk. Dat kwam door haar ontwapenende, directe manier van doen. Zelfs nu, terwijl ik dus eigenlijk heel treurig was om haar, zaten we toch samen te lachen. Toen ik wegging liet ze me uit, liep mee naar de auto. We namen afscheid, gewoon, alsof we elkaar spoedig weer zouden zien. Toen ik de auto startte keek ik nog even opzij. Haar gezicht,

vaal in het licht van de straatlantaarn – lachend – zie ik nu voor me terwijl ik dit schrijf.

Ik reed de stad uit, het donker in. Vóór mij 150 kilometer autoweg tot mijn warme gezellige huiskamer, man, kinderen, gezondheid, toekomst. Om maar een paar dingen te noemen van de geweldige geschenken die een mens in dit leven kan ontvangen. En die zo vanzelfsprekend geaccepteerd worden. Maar die breekbaar zijn, bréekbaar. Toen, op dat moment, vol opgekropte emoties en tollende gedachten, ontdekte ik dat ik niet precies wist waar ik reed. Paniek kwam in me op: misschien was ik wel aan 't spookrijden, mijn hart ging als een gek tekeer van plotselinge angst. Maar ik durfde in het donker niet aan de kant van de weg te gaan staan. Op dat ogenblik wist ik opeens dat hij naast me zat. Het was een gedachteflits van me, maar een reddende. Ik zag de weg en ik reed, of liever gezegd, hij deed me rijden. Want ik moest naar huis, maar hoe kon ik er komen zonder zijn hulp, treurig en verward als ik was. Dus praatte ik maar tegen hem. Dat kon, want er was verder niemand. En hij luisterde geduldig naar me, zwijzaam, onzichtbaar. Hij was van de afdeling bescherming, wist ik. Hij ging altijd mee, maar nu voor 't eerst merkte ik hem op. Ik vroeg of hij iets wist van de regeling boven, met betrekking tot iemands dood. Ik kende wel mensen die er eerder voor in aanmerking kwamen dan mijn vriendin, die niet gemist kon worden in haar gezin. Maar hij gaf geen antwoord – wist het ook niet. Hoorde alleen maar aan en zorgde ervoor dat ik tenslotte mijn straat inreed, mijn huiskamer binnenkwam, mijn dierbaren zag.

Sedert die tijd kan ik niet meer om hem heen. Ik wil dat ook niet. Hij is er altijd, vooral als ik alleen rijd. Mijn engel.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Maastricht

Het scribaat berust thans bij de heer F. Mast, Mockeborg 14, 6228 CR Maastricht, tel. 043-612 993.

Stichting Steun Geref. Kerken in Frankrijk

Secretariaatswisseling: afgetreden als bestuurslid van de Stichting ds. G. v.d. Brink, Veenendaal. Het secretariaat werd overgenomen door: mevr. E.

Adema, Vangstraat 10, 8081 BT Elburg, tel.: 05250-85 268.

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

Het scribaat berust thans bij de heer S. Huizinga, Medemblikhof 39, 6843 BV Arnhem, tel.: 085-813 032.

Wijziging secretariaat Zendingscommissie NGK Utrecht/Houten

Met ingang van 21 november jl. is mevr. A.E. (Alies) Zandbergen, secretaresse van de Zendingscommissie van de Ned. Geref. Kerken Utrecht/Houten. Haar adres is: Jutfaseweg 64, 3522 HE Utrecht, tel.: 030-884 110.

Radiokerkdienst zondag 18 december 1994

Op zondag 18 december wordt een kerkdienst uitgezonden uit de NGK te Voorthuizen. Voorganger is ds. C.A. Versluis. Uitzending geschiedt op Radio 5 van 17.00 uur tot 18.00 uur. Cassettes van deze dienst kunnen besteld worden bij Stichting 'De Brug', Lancasterdreef 148, 8251 TD Dronten, tel.: 03210-13 673.

Verhuisbericht ds. P. Kurpershoek

Per 15 december is verhuisd ds. P. Kurpershoek van Assen naar Söderblomstraat 266, 2131 GS Hoofddorp. Tel.: 02503-43 304, fax: 02503-35 306.

Ned. Geref. Kerk van Leerdam

Het correspondentieadres van de kerkeraad (kerkelijk bureau) is: de heer D. Wakker, Dillenburg 9, 4141 JL Leerdam, tel.: 03451-13 581.

Ontmoeting Geref. – Ned. Geref. Heerenveen

Op 10 nov. hadden afgevaardigden van de Geref. Kerk en Ned. Geref. Kerk van Heerenveen hun jaarlijkse ontmoeting: dit keer in de Goede Herder kerk aan de Oude Veenscheiding. Op deze jaarlijkse ontmoetingen wordt bij toerbeurt door één van beide kerken een onderwerp ter bespreking ingeleid. Dit keer was het de beurt aan de Ned. Geref. Kerk.

Was de vorige keer 'de tucht' onderwerp van bespreking, nu ging het gesprek over 'de grenzen van de kerk'. Ds. Muller leidde dit onderwerp in. Zijn inleiding mondde uit in de vraag naar de betekenis van en de binding aan de belijdenis (de drie algemene belijdenissen en de drie Formulieren van Enigheid).

In een geanimeerd en af en toe zelfs spannend gesprek o.l.v. br. Luth kwamen af en toe duidelijke verschillen boven tafel. Van gereformeerde zijde werd vooral het tijdgebonden karakter van de belijdenis benadrukt; van ned. geref. zijde werd met name gewezen op de noodzaak van duidelijkheid en betrouwbaarheid in een gereformeerde kerk. Van beide zijden werd opgemerkt dat bepaalde van de belijdenis afwijkende leringen in een gereformeerde kerk eigenlijk niet getolereerd kunnen worden.

Aan het einde van dit, in een goede sfeer verlopen, gesprek werd voor een volgende ontmoeting het onderwerp 'verzoening' afgesproken. Ds. Van der Sluis zal dit onderwerp dan namens de Geref. Kerk inleiden.

Ned. Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg

De kerkeraad deelt mede dat candidaat W. van der Wind uit Acquoy het op hem uitgebrachte beroep heeft aangenomen.

Greet Rietkerk

Op zaterdag 31 dec. zal Pieter van Kampen voor de EO-radio een interview hebben met Greet Rietkerk. Dokter Rietkerk is momenteel met verlof in Nederland (Heerenveen) en hoopt in de loop van 1995 naar Eritrea te vertrekken. Zij kwam onlangs terug uit Kenia, waar zij verscheidene jaren als arts werkzaam is geweest. Het interview wordt 's morgens om 11.02 uur uitgezonden via Radio 5.

Zending op Soemba

Giro 1687238 Hazerswoude

Door een groot legaat en de bijdragen van individuele broeders en zusters, totaal ruim f 26.000,00, werd met bijdragen van de Kerken van f 62.650,- het tekort vorig jaar beperkt tot f 1.466,-.

Ondanks enkele noodkreten dit jaar ziet het er nu veel slechter uit: per 1 december was er van de Kerken ontvangen f 39.600,- en van particulieren f 11.518,-. Totaal f 51.118,-. Beno digd in 1994 f 92.000,-.

Op 1 dec. was er dus, met slechts nog een maand te gaan, een tekort van ca. f 41.000,-.

Het legaat van 1993 buiten beschouwing latend zullen de individuele bijdragen dit jaar minstens zo hoog zijn als vorig jaar, zodat het extreme tekort aan de Kerken is te "danken".

In december en begin januari gebeurden voor onze Kas bijna elk jaar wel wonderen. Maar zo diep gezonken als dit jaar is het nooit geweest.

J.H. Bosman

Onder andere(n)

Kerken stappen mogelijk over van IKON naar EO

Vier van de vijf kerkgenootschappen die samenwerken in de Zendtijd voor de Kerken (ZVK), overwegen van de IKON over te stappen naar de EO. Het betreft de Gereformeerd-Vrijgemaakte Kerk, de Christelijk-Gereformeerde Kerk, de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Unie van Baptistenge-

meenten, die menen dat ze qua 'geestelijke verwantschap' bij de EO beter af zijn. Dr. Paul van der Laan, van de Broederschap van Pinkstergemeenten inventariseert welke 'niet-aangesloten' vrije gemeenten in aanmerking zouden komen voor dit initiatief. De Evangelische Alliantie is gevraagd die gemeenten – als zij dat wensen – binnen ZVK te vertegenwoordigen. Aanleiding vormde de formele vernieuwing van de zendtijdaanvraag, die nodig is geworden door het in werking treden van de nieuwe Mediawet. De Bond van Vrije Evangelische Gemeenten blijft liever bij de IKON. De EO staat positief tegenover een mogelijke overstap. Met de kerken zijn al enkele oriënterende gesprekken gevoerd. Zo zou de EO als produktie-organisatie de ZVK kunnen gaan vullen, meldt de EO-voorlichter Ruud Kraan.

Start '24 uur Hongerkuur 1995'

Uitgaande van World Vision. Een persconferentie op donderdag 24 november a.s. om 9.00 uur is het startsein van de '24 uur Hongerkuur 1995'. Dan geven twee deelnemers van de jongerenactie '24 uur Hongerkuur' van afgelopen jaar een persconferentie in de perskamer op Schiphol bij terugkomst van hun studiereis naar Cambodja. Nely Bouma (18 jaar/uit Birdaard, Frsl.) en Volkert Oostwouder (19 jaar/uit Amersfoort) hebben van 14 tot 24 november projecten van World Vision in Phnom Penh bekeken, onder andere een kinderziekenhuis en aidsvoorlichtingsprojecten. De Evangelische Omroep maakt opnames tijdens deze studiereis.

De actiedag van de '24 uur Hongerkuur 1995' is 15 maart. Jongeren eten die dag 24 uur niets en laten zich daarvoor sponsoren door familie en vrienden. De opbrengst van deze jongerenactie zal wederom aan bovengenoemde projecten worden besteed. Afgelopen jaar bedroeg de opbrengst van deze jongerenactie f 675.000,-.

World Vision Cambodja ontvangt ereprijs van regering.

World Vision Cambodja is onlangs onderscheiden door de Cambodjaanse regering als christelijke hulpverleningsorganisatie in dit overwegend boedhistische land. World Vision Cambodja is onderscheiden voor de hoogste kwaliteit bij de nationale wederopbouw.

Jongeren en Derde wereld.

Jongeren die aan de Hongerkuur 1993 hebben meegedaan, stellen tijdens de persconferentie vragen aan Nely Bouma en Volkert Oostwouder. Marc Dik (presentator jongeren-programma's) licht namens de Evangelische Omroep toe waarom de EO het belangrijk vindt aandacht te besteden aan de ervaringen van jongeren met de Derde Wereld.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met World Vision en vragen naar Hedwig Streefland. Stichting World Vision Nederland: tel. 033-655111.

Uitreiking EA-vignet bij 15-jarig bestaan Evangelische Alliantie

De Evangelische Alliantie bestond dit najaar 15 jaar, iets wat op 14 november op feestelijke en toch bescheiden wijze werd gevierd met een receptie in Driebergen. Hoewel de EA een stichting is, worden sinds enige jaren halfjaarlijkse vergaderingen gehouden waar deelnemende organisaties en kerkgenootschappen hun inbreng in het beleid leveren. Op 14 november werd bij de behandeling van plannen voor 1995 aan alle EA-deelnemers het EA-vignet met de toevoeging "deelnemer Evangelische Alliantie" uitgereikt. Daarbij werd opgemerkt dat de evangelische beweging – die uiteraard veel groter is dan alleen de EA-deelnemers – zich in toenemende mate profileert in overleg, ontmoeting en samenwerking. "De EA is er" volgens directeur Arnold van Heusden "om de veelkleurigheid, de verschillende invalshoeken, theologische accenten en methoden in samenwerkingsverbanden nog beter tot hun recht te laten komen. De aandacht gaat vooral uit naar evangelisatie, hulpverlening, gemeentepbouw en gebed." Het logo is geen keurmerk of waarmerk, maar geeft uitdrukking aan een besef van verbondenheid, een bereidheid tot overleg en samenwerking.

Het aantal deelnemers van de EA groeit: 86 organisaties, 6 kerkgenootschappen, 41 plaatselijke gemeenten en rond de 10.000 individuele deelnemers maken er deel van uit. De EA verwacht dat de komende tijd vooral het aantal deelnemende gemeenten en kerkgenootschappen zal toenemen. In aanwezigheid van een groot aantal EA-deelnemenden uit evangelische en reformatorische kring, werd door ds. Evert van der Poll en dr. Ad van der Dussen teruggeblikt op 15 jaar evangelicale samenwerking in Nederland. Voor Van der Poll staat de afkorting EA niet alleen voor Evangelische Alliantie, maar vooral voor 'eigentijds' en 'authentiek'. Voor een eigentijdse invulling van samenwerking op het gebied van gemeentepbouw en evangelisatie is het nodig terug te gaan naar de authentieke (joodse) wortels van het christelijk geloof, meent Van der Poll.

Van der Dussen voegde hieraan toe dat evangelicale samenwerking in Nederland niet alleen hard nodig is vanwege de voortschrijdende secularisatie, maar tegelijkertijd het gevolg is van een toenemende verlegenheid in zowel reformatorische als evangelische kring over de beperkingen van de eigen kerkrichting. "Het triomfalisme van de kerkelijke loopgravenoorlog is achterhaald", meent hij. "Reformatorische en evangelische kunnen elkaar in EA-verband als vrienden ontmoeten en kritisch in gesprek gaan, zo is in de eerste 15 jaar gebleken. We hebben daarbij een gezamenlijke vijand: de ootmoed." Ook hij benadrukte het belang van een terugkeer naar de primaire bron, de bijbel, en niet te blijven steken in het herhalen van

(secundaire) reformatische en evangelische tradities. (ea-pers)

Anderstalige christelijke lectuur

Wie op zoek is naar christelijke lectuur voor buitenlanders, kan in Amsterdam terecht bij boek- en videoshop "de Palmboom", een onderdeel van stich-

ting AWZ Nederland. De winkel heeft met name een uitgebreid assortiment in de talen van de islamitische wereld, zoals Arabisch, Turks, Farsi, Koerdisch etc. Behalve bijbels en boeken zijn er ook video's, cassettes, kaarten, kalenders en brochures.

Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag

van 13.00 tot 17.00 uur. Meer informatie:

"de Palmboom", J.J. Cremerplein 2, 1054 TK Amsterdam, tel. 020-6834053

Voor nadere gegevens:

Annie Kingma

Coördinator Promotie

tel. 020-6129061

de straat is hun huis..!

Deze kinderen leven op straat in Kenia. Ze hebben al zoveel meegemaakt. Ze kunnen zich aan niets of niemand meer hechten. Een predikant geeft ze iedere dag te eten, spreekt met ze en probeert ze verder te helpen. "Redt een Kind" maakt dit werk mogelijk. Dit kan als u òns helpt!

geef uw gift nu!
Giro 1599333
bank 37.73.32.860

stichting

redt een kind

Papaverstraat 19, 7731 VS Ommen, Tel. 05291 - 55907
Postbank: 1599333 Inv Stichting Redt een Kind te Ommen
Bank: ABN/Amro te Doorn rek. nr. 37.73.32.860

*Onvoorstelbaar wonderlijk gedaan,
Heer, hoe heerlijk is Uw naam!*

Van de HERE gekregen, een dochter en zusje

ELISABETH CATHARINA
Eline

6 december 1994

Frank en Wilmy Bruintjes-van Dorp
Robert-Jan

Esdoornhof 12
8266 GA Kampen
Tel. 05202-23800

Bezoek liefst binnen 14 dagen

Geworteld en gegrond in de liefde, zult gij dan, samen met alle heiligen, in staat zijn te vatten, hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat, opdat gij vervuld wordt tot alle volheid Gods.

Efeziërs 3:17^b-19

Na een langdurige ziekte ontfermde de Here Zich over mijn lieve man, onze vader en grootvader

ADRIAAN VAN 'T HOF

11-7-1923

25-11-1994

L. van 't Hof-van der Wiel
Jans en Luuk
Tine en Wim
Pieter, Arjen en Janny, Lodewijk, Gertrude,
Marnix, Hugo
Gert en Dettie
Marc, David
Louise en Ameling

Joop en Elma
Ad en Saskia
Maartje
Jan Willem en Miranda
Tim

3353 SG Papendrecht
Pontonniersweg 306

De begrafenis heeft dinsdag 29 november op de begraafplaats te Sliedrecht plaatsgevonden.

Steun de EH

Eh, eh, eh...

De EH is zonder twijfel uw steun waard. Want onze hogeschool heeft een belangrijke taak in de huidige en toekomstige maatschappij. Door jonge mensen volgens Gods Woord voor te bereiden op een HBO- of universitaire studie. En de functie die ze na die tijd vervullen in kerk en vooral samenleving. Daarom: twijfel niet maar help de EH metterdaad.

 **evangelische
hogeschool**

Drentsestraat 1, Amersfoort, ☎ 033-621731

Giro 23456

Een zachte dood?

In Amsterdam staat een huis. Voor de bewoners ervan het laatste huis dat zij op deze aarde bewonen. Ze zijn ongeneeslijk ziek. Ze hebben bijvoorbeeld AIDS of kanker.

In een samenleving waar de 'aktieve levensbeëindiging' al bij de wet is toegestaan (een zachte dood op 'zorgvuldige' voorwaarden) kunnen deze mensen, in een omgeving waar de Schep- per van het leven belangrijker is dan de 'weloverwogen' overleggingen van mensen, zich op hun sterven voorbereiden.

Het huis kuria is in 1992 opgericht met het doel: Christelijke barmhartig- heid te bieden aan ernstig zieke men- sen. Een huis waar vragen over de zin van het leven in een bijbels perspek- tief staan. Ongedwongen en in een rustige, huiselijke sfeer.

Zowel geestelijk als lichamelijk krij-

gen de mensen alle aandacht en zorg van goed voorbereide vrijwilligers en deskundig medisch personeel.

Er wordt gewerkt aan pijnbestrijding en psychische ondersteuning.

De bewoners mogen hun eigen spul- letjes meenemen, ze mogen hun eten uitkiezen en familie en vrienden zijn altijd welkom. Ze hebben hun eigen kamer, waarin zij bepalen wie er wel en wie er niet naar binnen komt.

De dood is niet zacht, maar we kun- nen het sterven wel verzachten als we, in de voetsporen van Christus, elk le- ven als waardevol beschouwen.

Wilt u ons helpen? U kunt stichting kuria financieel steunen. Ook kunt u bewoners en medewerkers van kuria opdragen in uw gebed. Met uw hulp en dat van onze vrijwilligers kunnen we de hulpverlening voortzetten. Bij voorbaat dank!

Valeriusplein 6, 1075 BG Amsterdam. Postbank 8377

Een goeie tip!

Gun uw vrienden en familie eens een grondige kennismaking met *Opbouw*. Dat kan door hen een fraai ontworpen Cadeaubon à f 25,-, goed voor een halfjaar *Opbouw* te geven. Dat gaat als volgt:

- Bestel bij de administratie, mw. M. v. Veelen-Vreugdenhil, Hunze 16, 2911 EH, Nieuwerkerk a/d IJssel (tel. 01803-20205) de cadeaubon.
- Voeg een girobetaalkaart van f 25,- bij of maak dit bedrag over op postbankrekening 404945 t.n.v. 'Opbouw' te Nieuwerkerk a/d IJssel.
- Na ontvangst van het geld wordt de cadeaubon u toegezonden.
- Degene die u met de cadeaubon hebt blij gemaakt, stuurt de onderste helft ingevuld terug, waarna het abonnement begint.

Graag wil ik gebruik maken van de cadeaubon voor een half jaar *Opbouw*. Ik reken erop dat het abonnement na die tijd niet automatisch doorloopt.

naam: .....

straat, huishr.: .....

Postcode: .....

woonplaats: .....

Datum van inzending: .....nr. ....

voor een half jaar

Opbouw